

ÜLKÜ

HALKEVLERİ MECMUASI

İÇİNDEKİLER

İnkılap Hukukumuz	Necip Ali	161
Kemalettin Sami Paşa	Hüseyin Rahmi	164
Ankara Tütün Kongresi	M. S.	166
Aym Politikası	Zeki Mesut	171
Tarama Dergisi Nedir	İbrahim Necmi	177
Yabancı Dil Meselesi	Mustafa Şekip	181
İleri Hukuk	Mazhar Nedim	184
Türk Adı	Hüseyin Namık	193
Zeynebin Bütün Günü (Şiir)	Mithat Ömer	200
Biz (Şiir)	Mete	201
Hayal (Şiir)	Salih Zeki	201
Halk Terbiyesi ve Operalar	Halil Bedi	202
Millî Nüfus Siyasetinde Eugénique Meselesinin Mahiyeti	Fahrettin Kerim	206
Zehirli Gazlar	Hikmet Rifat	213
Hanko ile Alp (Hikâye)	Enver Behnan	218
Ankara Halkevi Neşriyatı	Selim Nüzhet	222
Halkevleri Mecmuaları		225
Meksika'da Köy Terbiyesi: Kültür Heyetleri	C. Cook'tan	227
Bursa'nın Keles Köyü	Nusret Kemal	227
	Refik, Ziya	234

" ÜLKÜ „ nün birinci sayısı yeni den hazırlanmaktadır. Abone bedelini vermiş okuyucularımıza gönderilecek tir.

TARAMA DERGİSİ

T. D. T. C. tarafından ilk dil kurultayını takip eden iki seneye yakın bir zamanda bütün memleket münevverlerinin elbirliği ile yapılan çalışma tarama dergisi ile çok değerli verimini ortaya koymağa başlamıştır. Tarama Dergisi'nde T. D. T. C. Osmanlıca'nın türkçe olmıyan kelimelerine karşı halk dilinde veya kitaplarda bulunan kelimeleri bir tetkik eleğinden geçirip ilim tasnifine koyarak arz etmekte ve türk rejiminin demokrat ruhuna tam uygun bir şekilde vatandaşlarımızın mütalealarını sormaktadır.

Her münevver türkün bu büyük kültür savaşında mesuliyet hissesini duyması ve payını yapması lâzımdır.

Birinci cüzü çıkmış olan Tarama Dergisi dil seferberliği-ne yeni bir hız verecek ve yakında toplanacak olan ikinci kurultay için kafaları hazırlıyacaktır.

ABONE PARALARINI ANKARA'DA HAKİMİYETİ MİLLİYE MATBAASINDA "ÜLKÜ,, HESABINA GÖNDERİNİZ.

" ÜLKÜ „ nün sayıfaları inkılâplarımızı yaymaya yarayacak veya yayma yolları üzerinde düşündürecek bütün yazılara açıktır. " ÜLKÜ „ ye yazı yazanlara para verilmez.

Neşrolunmıyan yazılar geri yollanmaz.

" ÜLKÜ „ ye paralı ilân konmaz. Yalnız memlekete inkılâp ve kültür sahasında hizmet eden eser ve işlerin ilânları parasız neşrolunur.

" ÜLKÜ „ nün bir sayısının fiyatı — ilâveli veya ilâvesiz — yirmibeş kuruştur.

" ÜLKÜ „ nün yıllık abone fiyatı 250 kuruştur. Yalnız ilk mektep muallimleri ile Üniversite ve her derecedeki mektepler talebeleri için abon fiyatı 175 kuruştur.

" ÜLKÜ „ nün altı sayısı bir cilt, iki cildi bir yıllıktır. Mecmuaya ancak yıllık abone yazılır ve her aboneye cilt başından mecmua gönderilir. Yalnız hesapları mali yıla bağlı resmi daireler bu kayitten müstesnadır.

" ÜLKÜ „ nün her sayısı, içinde yazısı bulunan zatlere, parasız olarak gönderilir.

ÜLKÜ

HALKEVLERİ MECMUASI

İNKILAP HUKUKUMUZ

NECİP ALI

DEVLET mefhumu, hürriyet ve daha birçok mefhumlar gibi hukuk mefhumu da muhtelif zaman ve muhitler içinde ayrı ayrı telakkilere tabi olmuştur. Bir asır evelki hukuk telakkisi ile bugünkü hukuk telakkisi arasında Tibet'in yüksek dağlarında mücerret ve derunî bir hayat yaşayan bir Buda Rahibiyle Sorbon'daki bir hukuk profesörünün bu mefhumu anlayışları kadar derin ve esaslı farklar vardır. Cemiyetin içtimaî temavüllerinin, fikrî hareketlerinin ve nihayet iktisadî şartlarının müşterek bir ifadesi olan hukuk mefhumunun bu hareket ve şartlara tabi olarak daimî bir değişme içinde bulunması da gayet tabiidir. Fransız inkılâbına kadar hukuk mefhumu Allahın her türlü akliselimi kendilerine bahsettiğini iddia eden hükümdarların ağzından çıkan sözlerle din kaideleri ve bir de cemiyetin içinde yaşayan ananelerden ibaret sayılırdı. Fransız ansiklopedistlerinin ve ona takaddüm eden ilim

cereyanlarının tesirleri altında kalan Fransız inkılâpçıları " Tabii hukuk " nazariyesine inanmışlardı. İşte Hukuku Beşer Beyannemesinin ve onun üzerine kurulan Fransız inkılâp hukukunun dayandığı esaslı temel bu " Tabii hukuk " nazariyesi olmuştur. Tabii hukuk nazariyesini ebedî bir hakikat gibi kabul edenler cemiyete ve onun şartlarının takip ettiği seyre nüfuz edememişlerdi. İnkılâpçılar o zamana kadar görülmedik bir dehşetle eski müesseselere hücum ettikleri halde ve bütün iddialarına rağmen hukukî telakkilerinde eski sistemlerden ayrılmamışlardı. Mücerret bir mevcudiyet halinde anladıkları hukuka, belki de bilmiyerek, metafizik bir varlık izafe etmişlerdi. Profesör Deguit'nin dediği gibi insanlar bir şeyi izaha muktedir olamayınca ona derhal tabiatın üstünde bir varlık izafe ediverirmişlerdir. Hukuk, kendisine böyle bir varlık izafe edilince ve tabiat ve cemiyet şartlarından

müstakil bir benliğe malik olunca az çok statik bir mahiyet arzeder.

Şu hale göre inkılâptan evelki hukuk telakkisi ile inkılâptan sonraki telakki arasında derin bir sistem farkı olmaktan ziyade bir renk farkı vardır. Yalnız insanlara verilen hürriyet hakkıdır ki, sonradan başka görüşlerin ve başka sistemlerin doğmasına ve inkişafına imkân vermiş ve Fransız İnkılâbı bu sayede feyizli olmuştur. Bizde tanzimat hareketinin, 93 ve hattâ 24 meşrutiyetinin büyük bir inkılâp hareketi sayılmamasının hakiki sebepleri ortaya yeni ve radikal bir hukuk sistemi koyamamasından ileri gelmiştir. Bizde bir asır evel hukuk membarları iradei seniye ve fıkıh idi. Padişahların herhangi bir meseleye dair olan fikir ve noktai nazarları bir kanun hüküm ve mahiyetinde idi. Bizde bilhassa devlet ricali arasında yarım asır evelki fikir ve zihniyeti anlatmak için Mithat Paşa muhakemesinden bir misal getirmek isterim. Abdülaziz'in hal'i meselesinden dolayı tevkif edilip muhakemesi yapılan Mithat Paşa hakkında ne muamele yapılması icap edeceğini Abdülhamit bir kere de sabık ve haldeki vükelâsından sormuştu. Verilen cevaplar üçe ayrılabilir. Mühim bir kısmı Abdülaziz gibi kusursuz bir padişahı tahtından indirmek cüretinde bulunduğundan dolayı hakkında en şiddetli kanunî hükümlerin tatbikini istiyor. Bir kısım zevat ise hakikaten büyük bir cesaretle mahkeme kararının tesir altında verilmiş bir karar olduğunu söyleyerek affa mazhar olması temennisinde bulunuyorlar. Üçüncü

bir kısım ise " ilhamı rabbanî kalbi şahanaye her ne veçhile varit olursa isabet ondadır „ diyorlardı. Bu surette fikir ve mütalea yürütenlerin adedi o zaman hakikaten çoktu. Herhangi bir mesele hakkında çıkan iradeyi anlatabilmek için kullanılan parlak ve süslü kelimelerin delâlet ettikleri fikirde hakim olan zihniyet tetkik edilirse bu manayı daima buluruz. Osmanlı Devletinin 24 meşrutiyetine kadar çıkan kanunları da biraz daha şekillendirilmiş bir iradeden başka bir şey değildi. Fıkıh esasları ise membarların tamamıyla Kuran ve sünnetten almıştı. Bunlar değişmez ezeli kaidelerdi; icmar ümmet, kıyas-sıfukaha bizim zannettiğimiz manada serbest münakaşa esaslarına müstenit değildi. Nassın kalın çerçeveleri içinde fikirler hapsedilmişti. Tanzimat ve 93, 24 meşrutiyetleri birinci kısım hukuk membarını az çok tadil etmiş ise de ikinci kısım hukuka müessir olmamıştı. Kanunu esaside şer'i şerifin hükümlerinin icrası ve ona muğayir kanun yapılamaması kaydi mevcut idi.

İçtimai hayatı tanzim eden medenî hükümler değişmedikçe siyasi hakların muasır telakkiye göre verilmesinde o kadar büyük bir fayda yoktur. İşte Büyük İnkılâbımıza kadar devam edip gelen vaziyetin mümkün olabilen hulâsası şu idi:

1 — Siyasî haklar bahsinde eskisine nisbeten bir parça fark vardı. Padişahların nihayetsiz arzu ve iradelerine pek az bir set çekilmişti. Artık padişah ilk ceza kanunumuzda tarif ve ifade edildiği veçhile istediği za-

zman herhangi bir adamı öldürtemiyecekti. Reşit Paşa'nın Gülhane Hattını okuduğundan dolayı gösterdiği cesareti tebrik edenlere: " Her an ölmekten ise bir defa ölmeği tercih ettim „ diye mukabele ettiği meşhurdur. Reşit Paşa'dan sonra Âli ve Fuat Paşalar Abdülaziz'in istibdadına hayli karşı koymuşlardı. Fakat Abdülhamit vaziyeti gene eski hale çevirmek istedi ve kısmen de muvaffak oldu. Bu hal 24 meşrutiyetine kadar devam etti.

2— Asıl hukuk mevzuuna dahil olan meseleler fıkıhın ezeli kanunları içinde ebedî bir hayat iddiasında idi. İşte, Büyük İnkılâbımız bunu yıktı. Şu hale göre inkılâbımızın kendisine göre bir hukuk telakkisi mevcut olup bunun ayırt edici prensipleri de vardır:

A — Hukuk membaları hükümdarların elinden alınarak ve gökten indirilerek cemiyete verilmiştir.

B — Eskiden hukuk tamamen statik bir telakkiye tâbidi. İnkılâp hukuku tamamıyla dinamik esaslara dayanır. Büyük Millet Meclisi bu hareketin merkezidir. Türk inkılâbına göre hukuk cemiyetin haricinde veya üstünde değildir. Bizzat cemiyetin içindedir. Hukuku cemiyet doğurur. Adasında sakin ve yalnız hayat yaşayan Roben-

son için herhangi bir hukuk telakkisi tasavvur edilebilir mi? Binaenaleyh en geniş manasiyle hukuk telakkisi cemiyetin vaziyetine, içtimaî ve iktisadî şartlarına tâbidir. Cemiyetin temayülü ne ise hukuk da onunla ahenkleşmek ız tırarındadır. Gerek fertlerin birbirleriyle ve gerek fertlerin cemiyetle olan münasbetlerinde gözetilen esaslarda devlet ve âme menfaatleri hâkimdir. İki şahsın müteakıl iradelerinin bir nokta üzerinde birleşmesinden hasıl olan akit ve mukavelelerin bir hüküm ifade edebilmesi için teşkilâtı esasiye, borçlar kanunu ve kanunu medenideki esaslara uygun olmaları icap eder. Bu itibarla devlete mümkün olan en büyük salâhiyet verilmiştir.

Cemiyet lüzum gördükçe devletin salâhiyetlerini daha bazı hususlara teşmil edebilir. Fakat bunun cemiyetçe görülen icap ve vaziyete göre çizilmiş bir hududu vardır. Bu hudut bugün teşkilâtı esasiye kanununun beşinci faslında çizilmiştir. Bu hududun çerçevesinin genişletilip daraltılması içtîmaî temayüle ve millî zaruretlere bağlıdır. Kanaatimizce Türk İnkılâbının bilhassa hukukî sahada yarattığı bu eser çok büyüktür. Bize göre bugünkü esasatımızda ve prensiplerimizde değişiklik yapmağa şimdilik katî bir zaruret mevcut değildir.

K A Y B E T T İ K L E R İ M İ Z

KEMALETTİN SAMİ PAŞA

HÜSEYİN RAHMI

TÜRK ordusu bu yıl dahi en değerli uzuvlarından birisini yitirdi. Bir buçuk yıl evvel Koca Derviş Paşa için ağlamıştı. Bu defa da Kemalettin Sami için göz yaşları döküyor.

Kemalettin Sami'nin askerlik hayatı kahramanlık, vatansevicilik, enerji, kendiliğinden iş görme, yılmazlık gibi vasıflarla hulâsa edilebilir.

İlk meşrutiyet ilân edildiği 324 yılında erkânı harbiye yüzbaşısı olarak Pangaltı ocağından çıkıyor, Erzincan'a gönderiliyor. Tam o sırada Erzincan'daki ordu bazı reaksiyoncu unsurların tahriki ile genç Türkler ve yeni hürriyet prensipleri aleyhine ayaklanıyor. Mektepli zabıtlar ölüm tehdidiyle kışlalarından kovulduğu zamanda genç erkânı harp, hayatını hiçe sayarak yobazların arasına dalıyor. Onları kandırıyor. Başsız kalan eski üçüncü orduya, bir hafta kumandanlık ediyor. Gençliğe karşı kopmanın önüne geçiyor. İşte bu hareket onun ilk kahramanlığının ve ilk ateş ve heyecanının ifadesidir.

Biraz sonra, Pangaltı'daki ocağa genç bir tabiye muallimi olarak dönen Kemalettin Sami, Balkan kavgası patlayınca Yanya'daki müstakil kolordunun erkânı harbiyesine gönderiliyor. O, karargâhın kurşundan uzak olan bürosu içinde çalışmaya razı ola-

cak kadar ateşsiz değildir. Her fırsattan istifade ederek neferlerin ve mülâzimlerin kan ve ateş saçılan safaları arasına katılıyor. Ve ilk kurşun yarasını burada alıyor. Arkadaşların arasında kahramanlığı ve atılganlığı ile parlayan Kemalettin Sami, felâketli Balkan savaşının sonunda fevkalâdeden binbaşılığa terfi ettirmek suretile taltif ediliyor.

Kemalettin Sami, Büyük Harbin ilk yıllarını, Balkan savaşında kolundan aldığı ve bir türlü tedavi ettiremediği yarasını onarmakla geçirdiğinden cihan savaşının ilk safhalarında onun parlak hareketlerini göremeyiz. Çanakkale'de müstahkem mevki erkânı harbiyesinde, Bulgar ordusu nezdinde bir müddet çalıştıktan ve kendisini "Çolak Kemal,, diye tanıtan ve binlerce tedaviye rağmen iyileşmiyen yaralarının ıstırapı bir azıcık azaldıktan sonra Hicaz'a geliyor, Man'da 2. kuvvei seferiye erkânı harbiye reisliğini deruhte ediyor. Burada, müstakil bir müfreze ile Hicaz âsi kuvvetlerine karşı yapılan "Vadi Musa,, hareketinin sevk ve idaresini üstüne alıyor. Bu parlak hareket ona ikinci bir yaraya ve aynı zamanda dahi ikinci defa fevkalâdeden olarak kaymakamlığa terfi eylemeğe mâl oluyor.

Büyük savaşın mütarekesinde İs-

İstanbul'da 10. Kafkas fırkası kumandanlığında bulunan Kaymakam Kemalettin Sami, İngiliz işgal ordusunun en çok gözüne batan ve vücudünün izalesi matlûp olan bir Türk kahramanıdır. Onlar, 16 mart faciasında, Fatih karakolunda ansızın ve kahbece bir saldırıyla süngüledikleri Türk kahramanlarının içinde Kaymakam Kemalettin Sami'yi bulamadıklarından çok esef ettiler. Kemalettin Sami, İstanbul'dan sıvışarak millî ordunun safları arasına katıldı ve İkinci İnönü zaferinin kazanılmasında İsmet Paşa'ya en büyük yardımları dokundu.

Kütahya, Eskişehir ve Sakarya döğüşlerinde 4. gruba kumanda eden Kemalettin Sami, büyük Afyon tarruzunda 5. 8. ve 1. fırkalardan mürekkep dördüncü kolorduya kumanda ediyordu. Bu kolordunun hissesine Yunan müdafaa cephesinin en mühim bir kısmı olan 1310 rakımlı Erikmen tepeleri düşmüştü. Bu tepelere yapılan kanlı saldırmalarla tepeler bir kaç defa alınmış ve verilmiş ve nihayet tarruzun ikinci günü son defa olarak Kemalettin Sami'nin kitaları bu yükseklikleri almış, düşman perişan bir surette ovaya dökülmüş ve mevzinin mühim bir kilit noktasını yarmak suretile Afyon kırımının kazanılmasında mühim bir âmil olmuştur. Bir iki gün sonra Başkumandanlık kırı-

mında (*) Gazi'den aldığı direktiflerle Dumlupınar yolunu kapıyan ve yoketme kırımını hazırlıyan yıldızlardan birisi de gene Kemalettin Sami olmuştur.

İşte Kemalettin Sami'nin kahramanlık ve enerji destanı, böylece savaşların ve kavgaların içinde düzül-müş ve yaratılmıştır.

O, sağ kalan bir kaç diğer arkadaş gibi hakikatın yani meydan muharebelerinin ve vak'aların yarattığı bir kumandan ve kahraman olarak sıvri-lenlerdendi.

İnsanlar hayatta her meslek için yetişebilirler. Doktor olmak, mühendis olmak bir zekâ ve çalışma eseridir. Fakat hakikî bir kumandan olmak için mektep ve kabiliyet kâfi gelmez. Kumandanlık, ancak büyük ırkların ahfatlarına tevdi eyledikleri ve büyük hâdiseler ve savaşlar içinde inkişaf edebilen bir hediye-dir.

Binaenaleyh yeryüzünde büyük kumandan yetiştirebilen milletlerin sayısı pek azdır. Kemalettin Sami geleceğin mümtaz ve yerine konulması güç Türk kumandanlarından birisi idi. Onu hâdiseler ve irkî kabiliyetler doğurmuştu. Bu yüzdendir ki Türk milleti ve Türk ordusu onun yitirimi ile ne kadar göz yaş dökse azdır.

(*) Kırım meydan muharebesi.

ANKARA TÛTÛN KONGRESİ

M. S.

"ANKARA Tütün Kongresi,, dört günlük bir çalışma sonunda, büyük bir muvaffakiyet havası içinde dağıldı. Kongrenin devamınca matbuatta muntazam surette çıkan yazılar, neşredilen tebliğler, bu ehemmiyetli toplantının çalışma mevzuunu ve şekillerini memlekete göstermiştir. Biz burada Kongrenin yalnız karakteristiklerini ve Türk tütününü meselesinin umumî kadrosu içindeki mevkiini kaydedeceğiz.

İlk evel şuna işaret edelim ki "Ankara Tütün Kongresi,, herhangi bir mevzuun ilmî ve nazarî bir tetkiki için toplanmış değildi; gaye, iş hayatının pratik ihtiyaçlarına cevap olabilecek tedbirler aramaktır. Onun içindir ki, kongre azası, sırf iş adamlarından mürekepti. İş adamları, yani bir taraftan ekici, müstahsil; öteki taraftan alıcı, Türk ve ecnebi tâcirler, karşı karşıya birbirlerinden olan şikâyetlerini ortaya koydular; birbirlerini tenkit ettiler ve müşterek menfaate bağlı olan müşterek işin istediği kararları ve tedbirleri aradılar.

Kongrenin hedefi, mahallî hayata müteveccih olduğu için mevzuun intihabında da aynı görüş şekli hâkim olmuştur. Mevzu, Türk tütününü etrafında hatıra gelebilecek bütün meseleleri kavrayan bir genişlikte alınmamış, bilâkis tütüncülüğümüzün en çabuk

halli icap eden esaslı bir noktasına tahsis edilmiştir.

Bu nokta, tütüncülerin kullandığı tabirlerle, satışta iskonto ve iskarta tabikâtıdır.

İskonto ve iskarta nedir?

İskonto, ticarete nümune üzerine veya nümune olmaksızın yapılan satışlarda bil'âhare malın teslimi sırasında matlûba muvafık olmıyan kısımlar için yapılan fiyat tenzilatıdır ki tütün alım satımlarında da ötedenberi câridir. Bu itibarla normal bir teamüldür. Yalnız son senelerde tütünün alım satım şekline nazaran daha mahsulün bir kısmı tarlada iken verilen itibarî fiyatı piyasa fiyatlarına intibak ettirebilmek için, tütüncülerin tabiriyle "kaimesini ucuz düşürebilmek için,, iskonto nisbetleri arttırılmıştır. Mamafi tatbikatta iskonto, içinde az miktarda evsafı bozuk tütün bulunan bir tütün dengi için fiyat tenzili şeklinde değitütün miktardan tenzilât icrası suretinde cereyan etmektedir.

İskartaya gelince, bu tabir bilhasa Ege mntakasında kullanılan ve tatbikatı en ziyade orada şiddet arzeden bir satış teamülünün adıdır. Ege mntakasında alıcı matlûbuna muvafık olmıyan tütünleri, alım satım mukavelesi haricinde addederek iskarta çıkarır. Bu iskartaya çıkarılan tütünler ekiye bırakılır. Iskarta edilen tütünler

haddi zatında fena tütün değildir. Her hangi bir suretle arzaya uğradığı için evsafı değişmiş tütündür. En büyük Amerikan şirketlerinden birinin mümessili iskartayı şöyle tarif ediyor: “— Tütünler mübayaadan sonra dört beş sene bekletilir. Zayıf kalmış, hastalanmış, tabii surette yetişmemiş ve binnetice dayanıklılık hassasını kaybetmiş tütünleri almakta bizim için fayda yoktur. Çünkü bunlar bekleme müddeti zarfında toz haline gelir. Şayet bir denğin içinde biraz fazla gayrı tabii yaprak karıştırılmış olursa biz o dengi kabul edemeyiz, sahibine bırakırız., Bu izahat iskarta tatbikatını bariz bir surette göstermektedir. Böylece iyi tütün alıcısı olan kumpanyaların bazen 20 denk tütünü olan bir ekicinin sekizon denk tütününün iskartaya çıkardıkları vakidir.

Iskarta, piyasa vaziyetinin meydana çıkardığı bir neticedir. Yüksek konjektür zamanlarında iskarta yoktu. Meselâ 1925 te tütün 300 kuruşa kadar satıldığı sırada Ege mntakasında denkleme tarzı gene şimdikinin aynı olmakla beraber alıcılar iskonto ve iskarta yapmıyorlardı. Bunun sebebi cihan piyasasında Şark tütünlerine olan ihtiyacın fazlalığı ve alıcı kumpanyalar arasındaki rekabetti. Kumpanyalar Lozan sulhunu takip eden yüksek konjektür senelerinde ekiciyi gerek fiyat kamçısıyla, gerek avans vermek, gibi diğer teşvik yollarıyla mütemadilen istihsalini genişletmeğe sevketmişlerdir. Bu suretle tütüncü olan ve olmuştuk yan herkes tütün ekmeğe koşmuş ve rekolte miktarı artmıştır. Fakat bir müddet sonra bir taraftan rakip menketlerde tütünlerimizin evsafına ya-

kın olan tütünlerin istihsalindeki mütemadi artışlar, diğer taraftan cihan piyasasındaki alım kabiliyetinin azalması gibi sebepler cihan tütün fiyatları seviyesini düşürmeğe başlamış ve bizde istihsalin genişlemesine mukabil mahsulün kalite itibariyle eski nefasetinin temin edilememsi fiyatlar üzerinde ayrıca müessir olmuştur. Yüksek konjektürün istihsal sahasındaki akisleri böylece cihan fiyat seviyesinin teşekkülünde âmil olan unsurlarla birleşerek tütün fiyatlarını 927 den itibaren gittikçe düşürmüş ve dünya buhranının seyri içinde gittikçe şiddet peyda eden aşağı konjektür'e tâbi tutmuştur.

Iskarta ve iskontonun piyasa şartlarının, yani aşağı konjektürün bir neticesi olduğu şu karakteristik misalden de anlaşılır: Yalnız Ege mntakasında istihsalin fiyat sukutu tesiriyle iki evelki seneye nisbetle üçte bire indiği (8 milyon) 1932 yılında Amerikalılar her sene 10—12 milyonluk tütün almakta iken o sene yalnız dört milyon kilo iyi tütün almışlardır. Satışlardan evel rekolte miktarının Amerikalıların ihtiyacına nisbetle az olmasına nazaran fiyatların yükseleceği beklenmişse de Amerikalıların Amerika'daki tütün istihlâkinin daralması ve bilhassa kalite itibariyle düşmesi yüzünden normal almalarının üçte bir nisbetinde tütün almaları beklenen salâhı yapmadıktan başka o sene rekoltesinin kalite itibariyle aşağı olması da fazla iskonto ve iskarta çıkarılmasını muçip olmuştur.

1931 senesi iskonto ve iskarta tatbikatının azamî haddini bulduğu sene olmuştur. O sene iskonto yüzde 8—10,

ıskarta yüzde 15—20 arasında tatbik edilmiş, bazı yerlerde ise her ikisinin nisbeti yüzde 50 yi bulmuştur.

İskarta, iskonto makul bir hadde olmak şartıyla, piyasa şartlarının eseri olmakla beraber ekim ve alım satımın cereyan tarzının mübalâğa ile şişirdiği anormal bir hâdisedir. Eğer tütün tamamen hazırlanmış, cins cins tasnif edilerek satışa arz edilmiş olsaydı, alıcı fiyatlarını cihan fiyat seviyesine daha ilk adımda intibak ettirerek ona göre fiyat verecekti. Halbuki tütün alım satımı tütünler denk haline gelmeden kısmen dizi halinde, kısmen tarlada iken yapılmaktadır. Tütün çok hassas bir mahsulüdür. Tarlada iken yapılan mübayaalardan sonra hava tesiratinin, yağmurların tütün mahsulünün kalitesi üzerinde çok büyük tesirleri vardır. Hattâ denk haline getirilerek emanet ambarına alınan tütünler orada bir iki aylık kısa bir müddet içinde vasıflarını değiştirirler, kalitelerinin düştüğü veya yükseldiği görülür; tütün için bu pek tabiidir. Bunun içindir ki en iyi tütünleri almak isteyen büyük alıcılar aralarındaki rekabet dolayısıyla tütüne alelâde bir fiyat vermekte, fakat bu fiyat bilâhare mahsul yetişip denk haline geldikten sonra yaptıkları tesellüm esnasında iyi tütünleri satın almak, evsaf itibarıyla bozuk olanları mümkün mertebe yüksek bir nisbette göstererek bunları iskonto namıyla parasız almak suretiyle fiyatı düşürmek ıztırarında kalmaktadırlar. Bir dengin içindeki iyi ve fena tütünü gözle tefrik etmek ve miktarını hakikate uygun bir tarzda tesbit etmek imkânı olmadığı içindir ki, ekici iskontoyu bir gasp telakki etmekte ve

ıskartayı da mal tamamen kendisine bırakılmış olmakla beraber ıskartaya çıkarılmış bir denk tütün ancak üç, üç buçuk liraya satılabildiği için, bir nevi haksızlık sayarak feci surette aldatıldığı kanaatini taşımaktadır.

İşte ıskarta ve iskonto meselesinin halli, tütün gibi miktarı ve kıymeti büyük rakamlara yükselen bir mahsulün ekicisi ile alıcısı arasında sonsuz ihtilaflara sebep teşkil eden bir vaziyetin ıslahını tazammun ediyordu. Bu itibarla "Ankara Tütün Kongresi", yalnız bu mevzuu görüşmeğe davet edilmiş olmakla beraber çok büyük bir ehemmiyeti haiz bulunuyordu. Diğer taraftan tütün ziraatinin fevkalâde hususiyeti alınacak tedbirlerin büyük bir isabetle tesbitini icap ettirmekte idi.

Kongre, ekici ve alıcı mümessillerinin tam ittifakiyle, bu hususta şu kararlar vasıl olmuştur:

MADDE 1 — İster dizi, ister demet, ister kalıp veya herhangi şekilde olursa olsun, tütün alım-satımı, denk haline ifrağ edilmeden yapılamaz.

MADDE 2 — Çiftçi tütün mahsulünü denk yaparken, kırımı, son denilen gözleme, yanık, yeşil, çürük, hastalıklı, basık, ezik olanlarını ayrı ve görmezlerini ayrı denklere koymağa mecburdur. Çürük, yanık, yeşil, kırış imha edilir.

MADDE 3 — Çiftçi Samsunkârî denklelerde, taban, kapak ve kafalıklarda ve Rumelikârî denklelerde direk ve kapaklarda denklelerin ihtiva ettiği elden gayrısını kullanamaz.

MADDE 4 — Çiftçi ile alıcı arasındaki alım-satım, merbut kontrato esaslarına tevfikan yapılır. Hususî itilâflar

bu kontrato umumî hükümlerini halledar etmemek şartıyla kontrat şeraitine ilâve edilebilir.

MADDE 5 — Çiftçi ile alıcı arasında alım satımdan ve envam tayininden doğacak ihtilâflar, mahallî ticaret odası, bulunmadığı takdirde belediye ile alıcı ve satıcı tarafından seçilecek tütün işine vakıf muhallef birer hakemden mürekkep bir hakem hey'eti tarafından halledilir. Tarafeynden birisi hakem heyetinin kararına razı olmadıği takdirde en yakın sulh hakiminin riyaseti altında toplanacak alıcı ve satıcı tarafından müntehap yeni bir hakem hey'eti tarafından sureti kat'i yede ve istinaf ve temyiz kabil olmamak üzere azamî bir ay zarfında halledilir. Haksız çıkan taraf hakemlik masrafını öder.

MADDE 6 — Hakem kararıyla olmaksızın iskonto ve iskarta veya diğer namlarla fiyat veya siklet tenzili - küf, dara ve suçürüğünden mütevellit tenzilât müstesna — tarafeyn için memnudur. Hilâfında hareket edenler tenzil edilen mıkdarın on misli para cezasına tâbi tutulur. Tekerrür halinde bu ceza taz'if olunur.

MADDE 7 — Fiatı tekarrür edip satış tamamı olduktan sonra denklemin İzmir mıntakasında tüccar tarafından yüzlere damga vurulmak suretiyle, diğer mıntakalarda buna imkân yoksa denk dört tarafından ipe bağlanıp mühürlenmek suretiyle tesbit edilir.

MADDE 8 — İnhisar İdaresi ambarına indirilen tütünler satılmışsa İnhisar İdaresi tarafından içlerinde mevaddı ecnebiye bulunup bulunmadığını tetkik için muayene olunur. Ancak en-

var tesbit ve tayin olunmaz. Satılmayıp da emanet ambarında kalacak olan tütünün envar İnhisar İdaresince tesbit edilip denklemin üzerine yazılır ve çiftçiye verilecek tesellüm ilmi haberlerinin arkasına kaydedilir.

MADDE 9 — Gerek İnhisar İdaresi ve gerek sair alıcılar tarafından ekicilere ancak merbut konturato tipi dairelerinde avans ve sair nam ve suretle para verilebilir. Bundan başka şerait muteber değildir. Bu şekilde verilen para avans verene müsavi şerait ve fiyat dahilinde satışta rüçhan hakkı bahş eder.

MADDE 10 — Ekici tütününü İnhisar İdaresi ambarına getirip transfer muamelesini ihzar eder. Bu transfer muamelesini ihzar ettiği tarihten itibaren alıcı on gün içinde bedelini tediye edip tütününü tesellüm etmeğe mecburdur. Makbul sebepler olmaksızın tesellümden imtina ederse tütün bedelinin nisfı nisbetinde tazminat verir.

MADDE 11 — Tütün üzerine usulü dairelerinde haciz ve ipotek vazolunmadan ekicinin muhtelif müesseselere borçlu olup olmadığını tesbit vesilesiyle transfer muamelesi hiçbir suretle geciktirilemez .

MADDE 12 — Tütün ihracat tüccarından kazanç vergisinin Yunanistan'da olduğu veçhile ihraç zamanında maktu olarak kilo üzerinden tahsil edilmesi.

Bu kararlardan ilk üç madde alım satımın ancak tütünler denk haline geldikten sonra, yani mahsulün bütün evsafı taayyün ettikten sonra yapılabileceğini, iyi tütünlerle âdi tütünlerin "görmez,, ve hastalıklı veya her-

hangi ârızaya uğramış cinslerin ayrı ayrı denk yapılmasını istihdaf etmek-
tedir; tütünlerin bu şekilde ihzarına
rağmen alıcı ile ekici arasında yine ih-
tilâf çıkarsa bu ihtilâflar iki dereceli
hakem heyetleri vasıtasıyla halledile-
cektir. Hüküm giymeksizin iskonto ve
iskarta ceza tehdidi ile menedilmekte-
dir.

Bundan başka bütün memleket için
tek bir tütün satış mukavelesi tipi vü-
cude getirilerek satışa mevzu olan tü-
tünün evsafının sarahaten tesbitine ve
diğer aşağı tütünler için de mukavele-
ye sarahat koyarak bu suretle iskarta
ve iskonto tevhit edebilecek hallerin
önüne geçilmesine itina edilmiştir.

Kongrede diğer bazı maddelerle
ekicinin hukukunu sıryanet etmeği de
lüzumlu görmüştür. 9, 10, 11 inci mad-
deler bu cümledendir.

Nasıl vücade geldiğini ve nasıl çal-
ıştığını kaydettiğimiz "Tütün Kon-
gresi,, çok muayyen olan mevzuu
içinde hakikaten muvaffak olmuştur
ve bu cihetten bütün tütün meselesi-
nin halli için atılacak adımların başın-
da gelen ilk ve en mühim tedbirleri
almıştır.

Hiç şüphe yok ki bu tedbirler, ih-
raç mallarımızın başında gelen tütü-
nün, gerek istihsal ve gerek mübadele
cephelerinde, halli matlûp dertleri et-

rafında alınacak kararların hepsi de-
ğildir; fakat pratik hayatın ancak ya-
vaş yavaş kendisini tamamlayan seyri-
ni takibetmek lâzımdır. Onun için yeni
alınan kararların, bugün anormal şera-
it meydana getiren sebepler üzerinde-
ki iyi tesirlerinden sonra üzerinde da-
ha eyi işlenecek vaziyetleri beklemeğe
hakkımız vardır.

Tütün mes'elesinin umumî bir kad-
rosunu nazarı bir şekilde tesbit etmek
icap ederse diyebiliriz ki tütün ziraatı
ve ticareti, memleketimizde bir taraf-
tan konjonktürel, diğer taraftan strük-
türel bir takım meseleler halinde mü-
talea edilmek lâzım gelir. "Ankara Tü-
tün Kongresi,, bu meselelerin birinci
cephesine ait esas kararlarla uğraş-
mıştır.

Strüktürel cepheye gelince, onun
da çok esaslı bir ehemmiyeti vardır.
Burada her şeyden evvel tütün ziraatı-
nın bizde küçük ziraat halinde olması
ve buna mukabil tütünün cihan piya-
salarına kadar varan genişlikte bir
madde olması mes'elesini hatırlamak
lâzımdır Bu vaziyette küçük müstah-
silin büyük piyasalara intibak edebil-
mesini temin edecek bir bünyeye sahip
olmasını temin etmek bir zarurettir.
Ancak bu surettedir ki tütün meselesi-
nin konjonktürel dertlerinin bir kısmı
da otomatik bir şekilde hallolunabil-
mek için geniş imkânlar kazanmış olur.

A Y I N P O L İ T İ K A S I

Musolini'nin Nutku — Türkiye'nin Siyaseti — Balkan Konferansı — Balkan Politikası — Orta Avrupa Muamması — Politika Ziyaretleri — Silahsızlanma Hikâyesi

ZEKİ MESUT

MUSOLİNİ'NİN NUTKU

SON zamanlarda en çok gürültülü yapan ve beynelmilel münakaşalara sebebiyet veren hadiselerinden biri İtalyan hükümet reisi Mösyö Musolini'nin Romada söylemiş olduğu nutuktur. Bu nutuk söylendiği zaman iytibariyle de ehemmiyetle karşılanmıştır. İtalya ile Avusturya ve Macaristan arasında bir nevi siyasî ve iktisadî bir blok tesisine matuf Roma protokollarının imzasından sonra söylenilen bir nutkun beynelmilel siyasete temas edeceği tabii idi. Faşist rejiminin ikinci beş senelik kongresi münasebetiyle İtalyan intihabatının arifesinde söylenilen aynı nutkun iç politikaya ve İtalyan efkârı umumiyesine taalluk ve hitap eden kısımları da olacaktır. Onun için nutkun hem İtalya içinde hem de İtalya dışında mühim akisler uyandıracığına şüphe yoktu. Nitekim hadiselerde bu yolda tecelli etti, ve son günlere kadar nutuk etrafında hayli dedikodular oldu.

İtalyan reisi hükümeti İtalyanlara dış politikadan bahsederken onların heyecan ve ihtiraslarını kabartmak için İtalyanın arzularını, İtalyanın haklarını, İtalyanın kuvvetlerini mübalağa ile tasvir etmekte fayda gördü... Mösyö Musolini aynı mevzuu ecnebî devlet adamları ve diplomatları ile görüştüğü zaman daha kolaylıkla hakikat

ve realite sahasına döner. Onun için İtalyan dış politikasının hakikî mahiyetini Musolini'nin italyanlara söylediği nutuklardan anlamak pek de mümkün değildir. Diktatörlerin pek ziyade ehemmiyet verdikleri prestij politikasının iç ve dış cepheleri çok kere birbirine uymaz. İtalyan efkârı umumiyesi, İtalyan matbuatı, beynelmilel hakikatleri ancak İtalyan hükümet reisinin ağzından öğrenmek vaziyetinde buldukları için, onlara iç politikanın icaplarına göre telkinlerde bulunmak Musolini'nin ötedenberi takip etmekte olduğu bir metottur.

Mösyö Musolini nutkunda İtalya ile komşusu olan devletler arasındaki münasebetlerden bahsettikten sonra İtalyanın inkişaf ihtiyaç ev emelleri üzerinde de bazı mütaalelar yürütmüş, İtalyan dış politikasının başlıca temi olan revizyonizme tekrar işaret etmiş ve nihayet İtalya'nın silahsızlanma meselesindeki vaziyetini anlatarak kuvvetli ve her türlü ihtimallere karşı hazır bulunmanın lüzumunu bir kere daha ileri sürmüştür. Nutkun muhtelif noktaları, muhtelif devletler üzerinde fena tesirler uyandırmıştır. Avusturya istiklalinin müdafaası hakkındaki tez Almanyada hoşnutsuzlukla karşılanmıştır. Almanya'nın silahlanmasına ve İtalya'nın Afrikada inkişafına ait olan mütaalealar, Fransa'da şiddetli cevap ve

mütaleaları davet etmiştir. Macaris-tarı tatmin etmek gayesine matuf ola-rak revizyonizm politikasına işaret edilmesi küçük iytilâf devletleri arasın-da memnuniyetsizlik uyandırmış ve onların her biri tarafından bu politika aleyhinde beyanat yapılmasına sebebi-yet vermiştir.

İtalyanın Afrika ve Asya'da ve bil-hassa kendine çok yakın gördüğü mın takalarda inkişaftan bahsetmesi Türki-ye gibi, Avrupa devleti olmakla bera-ber, Asya'da hem hayatî menfaatleri hem de kıymetli dostları olan ve Akde-niz şarkında mühim bir sulh âmili ola-rak çalışmakta bulunan bir devleti de şiddetle alâkadar etmesi tabii idi. Nite-kim hükümetimiz de, kendisiyle dost-luk içinde yaşadığı İtalya hükümeti arasında yanlış görüş ve anlayışların sebep olabileceği mahzurlara meydan bırakmamak maksadiyle vaziyetin tav-zih edilmesine çalışmış ve bunda mu-vaffak olarak haklı bir surette heyeca-na düşen Türk efkârı umumiyesini isa-betli tedbir ve beyanâtı ile teskin et-miştir.

CÜMHURİYET TÜRKİYESİNİN SİYASETİ.

Hariciye Vkilimiz Mösyö Musoli-ninin nutku münasebetyile Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapmış oldu-ğu beyanat Türkiye'nin beynelmilel politikasını bir kere daha açık ve sa-rih olarak aydınlatmış ve bu politika hakkındaki esaslı umdelerimizi şüphe-ye yer bırakmıyacak surette tekrar or-taya koymuştur. Hariciye Vekilimiz beyanatında ilk önce Mösyö Musoli-ni'nin Roma nutku hakkında büyük el-çimize şu izzahatta bulunduğu bildir-miştir:

"Sizi samimiyetle ve katiyetle te-min ederim ki nutkumda Türkiye'yi hiç kastetmedim, bütün nutuk dikkat-le okunduğu zaman maksadımın ne ol-duğu anlaşılabilir.. Asya'dan bahse-derken büyük Asya'daki bazı memle-ketler ile bir kollabürosyona işaret et-mek isterdim. Ben Türkiye'nin hakiki bir dostu olduğunu ve hiçbir *ariyer-panse* taşımadığımı size tekrar söyle-rim. Dost olduğum zaman hakikiyi dost olurum. Bahusus Türkiye'ye ve daima çok takdir ettiğim inkılâpçı rej-i-minize karşı derin bir sempatim var-dır. Emin olunuz, ben sizleri *Avrupalı* bilirim, ve eğer nutkumda münhasıran müşterek hududumuz olan devletlerden bahsetmek kararını almasaydım Türki-ye'den ve Yunanistan'dan çok dostane bahsederdim. İlk dostluk muahedemi-zin imzasından beri siyasetim ve dost-luğum katiyen değişmemiştir. Daima aynıdır. Nitekim aramızdaki dostluk muahedesini müddeti bitmeden mem-nuniyetle temdit ettim. Ciddî ve açık bir dostluk yapmağa karar vermedi-ğim zaman ne muahede temdit ederim, ne de muahede yaparım, Türkiye'ye olan dostluğum sincère, loyal ve net'-tir, buna katiyen emin olunuz.,,

Cihan sulhuna ve diğer milletler ile tesis ettiği dostluklarda samimî olarak bağlı bulunan Türkiye İtalyan hükü-met reisinin bu izzahatını memnuniyet le telakki etmekle beraber, bugünkü beynelmilel politikanın iycap ve zaru-retlerini de gözden irak tutamaz. Kuv-vetli olmak, bugünkü politikanın baş parolasıdır. Taarruz için değil, her tür-lü ihtimallere karşı koymak için de kuvvetli olmak gerektir. Hakkın ve sulhun zaferi de ancak kuvvetli olmak-

la mümkün olabileceğinden gayeleri - mizi tespit ederken onların tahakkuk vasıtalarını da düşünmekten hükümetimiz hiç bir zaman geri kalmamış, ve kalmıyacaktır. Hariciye Vekilimiz beyanatında bu noktayı da eyice tebarüz ettirmiştir: "... Bu samimî sulh siyasetimizi iki cümlede şöyle hulasa edebilirim: umumî işlerde sulh mesai ve teşkilâtına iştirâk ve kendi arzumuz ile bir bitaraflık; memleketimizin dahil olduğu mıntakalarda sulhu muhafaza ve müdafaa için alâkadar devletler ile mesai teşriki. Bu siyasetin kıymeti ve sulha hizmeti ve memleketimizin sulh içinde masuniyeti için davamızın samimiyetimiz kadar kuvvete istinat etmesi lüzumu da her gün yeni bir tecrübe ile ve yeni bir tezahür ile teyit etmektedir. Bu hakikate sulh davasındaki samimiyetimiz gibi ilk günden bağlanan hükümetiniz bunun icaplarını hiç biran gözünden irak tutmamış ve içinde yaşadığımız beynelmî lel havanın icaplarının istilzam ettiği süratle sulh siyasetimizin istinat ettiği müdafaa kuvvetlerini ikmal ve istikbalde diğer devletler ile beraber yürümek azminden geri kalmamıştır, ve kalmıyacaktır.,,

Türkiye sulhu sever, sulh için çalışır, çünkü o sulhun hem kendinin ve hem de diğer milletlerin menfaatlerine uygun ve lâzım olduğu kanaatindedir. Fakat Türkiye bu kanaati ile hayatın ve politikanın zaruretlerini ihmal eden bir hayal sahasında dolaşıyor demek değildir. Türk inkılâbı, yüksek ülkülerini, nereden gelirse gelsin, ihtimal dahilinde bulunan bir tecavüze karşı koruyabilmek için daima uyanık ve hazırdır, ve daima da uyanık ve hazır bul-

nacaktır.

BALKAN KONFERANSI

Balkan politikasının inkişafı bakımından geçen ay hayli mühim hadiselere şahit olmuştur. Atina'da Balkan konferansının konseyi toplanmış ve mühim kararlar ittihaz etmiştir. Balkan uzlaşma misakının aktinden sonra Balkan konferansının vaziyet ve istikbali hakkında bazı tereddüt ve şüpheler hasıl olmuştu. Misaka dahil olmayan, fakat Balkan konferanslarına iştirâk eden bulgarların ve arnavutların yeni vaziyet karşısında nasıl hareket edecekleri merakla bekleniyordu. Atina'daki konsey içtimar ve bu içtimada verilen kararlar vaziyeti bir dereceye kadar tenvir etmiş ve Balkan uzlaşma misakının Balkan politikası ve birliği bakımından son söz, son merhale olmadığını fikirlerde bir kere daha tebarüz ettirmiştir.

Malûm olduğu üzere Balkan konferansı hususî bir mahiyet arz etmektedir. Onun dilekleri ve kararları hükümetleri angaje etmez. Balkan efkârı umumiyesindeki tekâmülü yakından takip eden Balkan konferansı yalnız bugünün ihtiyaç ve realitelerini değil, yarının ve istikbalin ihtiyaçlarını da göz önünde tutarak çalışmakta olduğundan faaliyet sahasını çok genişletmiş, siyasî, iktisadî içtimafî fikri, harsî, gibi muhtelif cephelerden işe başlamıştır. Onun için dört Balakan devleti arasında siyasî bir misak aktedilmiş olması Balkan konferansının devam ve faaliyetine lüzum bırakmadığı hakkında ki mütalealarda isbet yoktur. Balkan misakı ilk ve mühim bir adımdır ki, bunu hem tamamlamak, ve hem de asıl iktisadî, içtimafî ve harsî sahalarda

feyizlendirmek, Balkan konferansının vaziyfe ve faaliyet hududu içinde bulunmaktadır. Balkan konferansının muhtelif organları, muhtelif memleket ve sahalarda müessir oldukça kararlarının yavaş yavaş hükümetlerce de kabul edilecek kuvvet ve ehemmiyeti kazanaacağına şüphe yoktur.

Atina'daki Balkan konferansı konseyine bulgarlar da iştirâk etmişlerdir. Evelce Belgrad'da toplanması kararlaştırılmış olan beşinci Balkan konferansının bu sene tehir edilmesi hakkındaki teklif muvafık görülmemiş, ve konferansın İstanbul'da içtimar karar altına alınmıştır. Konferansın İstanbul'da toplanması kararı üzerine konferans reisliği de türklere geçmiştir. Bundan başka konferansın ismine, daimî bürosunun merkezine ve yeni teşkilât ve vazifelere ait bir takım müzakereler olmuştur ki, katî kararları ancak önümüzdeki İstanbul konferansında verilecektir. İstanbul'da ve Ankara'da toplanan ikinci Balkan konferansından sonra Balkan birliği fikrinin nasıl bir kuvvet ve hamle almış olduğu hatırlardadır. Beşinci İstanbul konferansında da Türkiye'nin Balkanlara ait olup ancak Balkan milletlerinin sulh içinde berber çalışmalarına matuf bulunan yüksek ülkülerinin yeni zaferlerine şahit olacağımız kat'idir.

BALKAN POLİTİKASI

Doğrudan doğruya politika ve diplomasi sahalarında da Balkanlar üzerine tesir yapan başlıca hâdiseler şunlardır: Balkan uzlaşma misakının Yunan meclislerinde tasdiki, Bulgar başvekili Mösyö Muşanof'un son nutku ile Avrupa seyahati, Romanya Hariciye Nazırı Mösyö Titülesko'nun nut-

ku ve Paris seyahati, Yugoslavya Hariciye Nazırının Ankara'yı ziyareti.

Hükümet ve muhalefet fırkaları arasında hayli münakaşalardan sonra nihayet Yunan mebusan ve ayan meclisleri Balkan uzlaşma misakını olduğu gibi tasdik etmişlerdir. Hükümetin, bu misakın Yunanistan'ı hiç bir büyük devlet ile harba sürüklemeyeceği yolundaki beyanatının mahiyeti hakkında çıkan anlayış ihtilâfları arasına bu münakaşaların tazelenmesine sebebiyet vermektedir. Ancak misakın metni sarîh olmakla imza koyan her devletin buna ayrı ayrı mana vermesine imkân yoktur. Beynelmîlel bakımdan Yunan meclislerinin tasdiki meseleyi tamamen halletmiştir. Balkan uzlaşma misakı artık yaşamakta ve Balkan politikasının ana hattını teşkil etmektedir.

Bulgar Başvekili, Bulgaristan'ın Balkan Misakına niçin iştirâk etmediğini geçenlerde Sopranya'da söylediği nutukta tekrar izah ettikten sonra Bulgaristanın Balkanlarda komşuları ile sulh içinde yaşamak istediğini ve bu misakın da bir sulh âleti olduğunda şüphesi bulunmadığını bildirmekten de kendini alamamıştır. Bulgar tezi malumdur. Bulgaristan Balkanlarda toprak ve hudut statokosunu tasdik ve takviye eden bir vesika ya imza koymaktan çekinmektedir. Cemiyeti Akvam misakının muahedelerin tadiline dair olan 19 uncu maddesine bel bağlayarak şimdilik intizar mevkiinde bulunmayı kendi politikasına daha uygun görmüştür. Bu politikayı büyük Avrupa devletlerine daha yakından anlatmak için Bulgar

Başvekili seyahate çıkmıştır. Bu seyahatten malî ve iktisadî neticeler de umulmaktadır. Siyasî neticeleri M. Muşanof'un Sofya'ya avdetinden sonra Bulgar politikasının tutacağı istikametten daha iyi anlayacağız.

Romanya Hariciye Nazırının Romanya Mebusan Meclisinde söylemiş olduğu nutuk hem Balkanlar hem de orta Avrupa politikası bakımından çok ehemmiyetlidir. Balkan uzlaşma misakını yalnız mazinin ittifakları gibi harp sahalarında tahakkuk eden değil, günün ihtiyaç ve realitelerine uygun olarak yaşayan müsbet bir eser şeklinde tasvir eden M. Titülesko nutkunda revizyon politikası aleyhinde de bulunmuş ve bu suretle M. Mussolini'nin nutkuna da cevap vermek istemiştir. Romanya Hariciye Nazırının, Fransa Hariciye Nazırının Varşova ve Prag seyahatlerinden evvel Paris'i resmen ziyaret etmesine, Orta Avrupa ile Şarkî Avrupa'nın siyasî vaziyetlerinin inkişafı bakımından büyük bir ehemmiyet izafe edilmektedir.

Hariciye Vekilimizin Belgrat ziyaretini iade maksadiyle vukubulan Yugoslav Hariciye Nazırının Ankara ziyareti de Türk—Yugoslavya dostluk münasebetlerini kuvvetlendirecek ve Balkan Uzlaşma Misakının hakikî ihtiyaçlara ne kadar uygun olduğunu bütün dünyaya gösterecek mesut bir hadisedir.

ORTA AVRUPA MUAMMASI

Senelerdenberi Avrupa'yı endişeye düşüren Avusturya ve Macaristan'ın vaziyeti ile bu vaziyetten müteessir olan Orta Avrupa'nın siyasî ve iktisadî nizamı henüz her milleti mem-

nun edecek şekilde halledilmiş olmaktan çok uzaktır. Roma'da İtalya ile Avusturya ve Macaristan arasında yapılan siyasî ve iktisadî uzlaşmalar muammanın hallini kolaylaştırmaktan ziyade güçleştirmiştir. Çünkü, ne Fransa, ne Almanya ve ne de Küçük İtilâf bu yeni siyasî bloku memnuniyetle kaşılamamışlardır.

Orta Avrupa büyük devletlerin müdahale ve entrika bakımından Avrupa'nın eski Balkanları vaziyetine düşmüş bulunmaktadır. Balkan milletleri acı tecrübelerden sonra halas ve salah çarelerinin dışardan ziyade içerden geleceğine inanarak bir Balkan uzlaşması ve hattâ bir Balkan birliği siyasetine sarılmışlardır. Bu siyaset gün geçtikçe Balkan devletlerini tuttukları yolda devamı teşvik etmektedir. Orta Avrupa devletleri de aynı yolda yürümedikçe ve aralarında ancak kendi siyasî ve iktisadî menfaatlarının icap ettirdiği uzlaşmalar yapılmadıkça, kolay kolay sulha ve rahata kavuşamayacaklardır. Birbirine karşı duracak ve birbirinin eserini yıkacak politika kombinezonları, politika blokları teşkili siyaseti evvelce Cihan Harbine dayanmış olan eski bir sistemin devamından başka bir şey ifade etmez.

POLİTİKA ZİYARETLERİ

Şimdi nakil vasıtalarının kolaylığı muhtelif milletlere mensup devlet adamlarının sık sık buluşup görüşmelerine imkân vermektedir. Cenevre toplantılarının bu görüşmelere ne kadar yardım ettiği de malumdur. Fakat evvelden hazırlanmış ve vaziyet ve zamana göre hususî bir mana kazan-

miş bazı ziyaretler vardır ki, ehemmiyetleri ve neticeleri itibariyle derhal tebarüz ederler, ve politika âlemi nin dikkat gözlerini kendilerine çekerler. Fransa Hariciye Nazırı M. Bartu Brüksel ziyaretinden sonra Varşova ve Prag'a yaptığı seyahatlar bunlardan biridir.

Bir taraftan Belçika, diğer taraftan Lehistan ve Çekoslovakya'nın Fransa ile ötedenberi mevcut olan münasebetleri gözönüne getirilir, ve münasebetlerin son zamanlardaki tekâmül şekli dikkatle takip olunursa, Avrupa siyasetinin yeni baştan tanzimine doğru büyük merkezlerde hayli emek sarfedilmekte olduğu anlaşılır. Siyaset kombinezonları da zaman ve vaziyete göre değişirler. Beynelmîlel hayat da dünyadaki her şey gibi daimî bir tahavvül ve tekâmüle tabidir. Harp sonu devrinin nizamı büyük bir mikyasta Lehistan ile Belçika ve Çekoslovakya'nın Fransa'ya sıkı bir surette bağlı olmalarına dayanmıştır. Eğer bu nizamda bir sarsıntı ve gevşeklik görülmeğe başlanıyorsa, bunun başlıca sebeplerinden birini de mevzubahs devletlerin vaziyetlerinde artmak lâzım gelir. Sulh muahedelerinin tesis ettiği statoko ve nizamı muhafaza etmeğe uğraşan Fransa'nın Varşova'da ve Küçük İtilâfın dimağını teşkil eden Prag'da vaziyeti yeniden tenvir etmeğe çalışması tabiidir. Cemiyeti Akvam siyaseti gevşedikçe, eski müvazene ve ittifak siyasetinin yeniden revaç bulması kadar tabii bir şey olamaz.

SİLAHSIZLANMA HİKÂYESİ

Mesele, muamma, masal, hikâye ne

denilirse denilsin, silahları azaltma işi beynelmîlel hayatın çıkmaz yollarından biri olmuştur. Son günlerde Cenevre'de Silahsızlanma Konferansı'nın bürosu toplanmış ve eğer imkân hasıl olursa, umumî komisyonun 23 mayısta çağırılması hakkında konferans reisine salahiyet vermiştir. Bu tarihe kadar devletler arasında diplomatik ve gizli konuşmalar devam edecek ve bazı prensipler üzerinde birleşmeğe çalışılacaktır. Bu prensiplerin en çok münakaşa ve gürültüye sebebiyet verenleri Almanya'nın müsavat iddiasıyla, Fransa'nın emniyet talebidir. Almanların müsavatı hukuken elde etmeden filen silahlanarak temin etmeğe çalışmaları ve bilhassa hava silahlarına çok ehemmiyet vermeleri Fransa ile beraber İngiltere'yi de endişeye düşürmüş ve Fransızların emniyet davasına İngiltere'de de taraftarlar kazandırmıştır. Bütün mes ele dönüp dolaşıp siyasi sahada karar kılmaktadır. Avrupa'nın nizamı ve nizamın muhafazası hususunda büyük devletler arasında bir görüş ve düşünüş birliği husule gelmedikçe silahların miktarı, mahiyeti, nevi hakkındaki müzakereler boştur, neticesizdir, ve konferansın böyle bir tarihten diğer bir tarihe tehiri, devletlerin efkârı umumiyeyi avutmak ve oyalamak gayretinden başka bir şey değildir. Umumî bir barışma ve uyuşma olmaksızın silahların terkedileceğine hiçbir millet inanamaz. Onun için her millet Silahsızlanma Konferansının kat'î âkibetini hazırlıklı ve uyanık olarak beklemektedir.

TARAMA DERGİSİ NEDİR

İBRAHİM NECMİ

T. D. T. CEMİYETİNİN ilk büyük eser olarak (Tarama Dergisi) adı altında bir kitap çıkaracağı haberi gazetelerde yazılalıdanberi, sözle, yazı ile önünde kaldığımız sorgu şudur:

Tarama Dergisi Nedir?

Bunu Ülkü'nün sahifelerinde anlatmayı bir borç sayıyorum:

Tarama Dergisi denen kitabın tam adı (Osmanlıcadan Türkçeye söz karşılıkları tarama dergisi) dir. Bu kitapta alfabe sırası, dilimizde kullanılan yabancı sözlere göre konulmuştur. Her yabancı sözün karşısında da ona karşılık olabilecek öz türkçe sözler — gene alfabe sırasıyla ve herbirinin kaynağı da gösterilmek üzere — yazılmıştır.

Büyük Dil Anketi

Tarama Dergisi, geçen sene yapılan büyük dil anketinin bir neticesidir. Ülkü'nün okurları bilirler ki, geçen sene martında T. D. T. C. bir büyük dil anketi açmıştı. Bu anketin temeli de gene dilimizde kullanılan arapça ve farsça sözlere öz türkçe karşılık aramak ve bulmaktır. Bu büyük anket tamam üçbuçuk ay sürdü ve 105 liste çıkarıldı. Bu listelerde yazılı Arapça ve Farsça sözlerin sayısı 1382 ye vardı.

Büyük bir sevinçle gördük ki bunca söz içinde türkçe karşılık ileri sürülmiyen bir tek tanesi bile çıkmadı. İleri sürülen karşılıklar tam yerinde

idi, yahut takribi idi, uyardı, yahut uymazdı: Başka! Fakat her yabancı söze birden çok fazla karşılık teklif ediliyordu.

O zamanki programa göre bu gelen karşılıklar sıralanacak, sonra her biri tetkik edilerek en uygunları seçilecek, bunlar toplanarak " Osmanlıcadan Türkçeye Karşılıklar Kılavuzu „ adlı bir mecmuada toplanacaktır.

Bu programı takip ederek T. D. T. Cemiyeti bir anket kalemi ile bir de anket komisyonu kurdu. Anket kalemi, gerek gazetelerde çıkan, gerek doğruca cemiyete gelen karşılık tekliflerini topluyor, sıraya koyuyor, her yabancı söz için bir "Karşılıklar Listesi,, hazırlıyordu. Anket komisyonu da her yabancı sözü bir müzakere mevzuu olarak alıyor, teklif edilen karşılıkları gözden geçiriyor, gerek bunlardan, gerek lûgat kitaplarından ve azanın kendi düşüncelerinden topladığı öz türkçe karşılıklar içinde en uygun gördüklerini seçiyor, kullanış örnekleri de vererek bunları U. M. H. ine sunuyordu. Böylece komisyonda müzakereden geçen sözlerin sayısı 1100 e varmıştır.

Anket komisyonunun birinci derecede verdiği kararlar son olarak bir de U. M. H. inde müzakere ediliyordu. U. M. H., karşılığı aranan yabancı kelimeyi bir kere "Kamûsu Türkî,, de bularak orada gösterilen manaları ve

karşılıkları tesbit ediyor, bir kere de "Kamusu Fransevî,, de hangi Fransızca sözlere karşılık olduğunu görüyor, bundan sonra teklif edilen bütün karşılıkları, anket komisyonunun kararını okuyor, lüzumuna göre Lehçei Osmanî, Kamus Tercümesi, Burhanı Katî tercümesi, Radloff Lûgati, Larus ve Litre ansiklopedileri, Lehçetüllûgat, Houtsma Lûgati, Abuşka, Divanı Lûgatittürk, Çagatay Lûgati, Pavet ve Courteille, Barbier de Meynard v.s. gibi kitaplara müracaat ederek son kararını veriyordu.

Bütün geçen yazı dolduran bu sıkkı çalışma ile U. M. H., 640 yabancı sözün karşılıkları hakkında karar vermişti.

Ancak, bu kararları verirken, birçok güçlükler de kendini gösterdi:

Birinci güçlük, hem umumî dilde kullanılan, hem de bir ilimde ıstılâh olan sözlerden çıkıyordu. Bu sözlerin umumî ve ıstılâhî manaları arasındaki ince farkları tayin için yalnız dilci olmak yetmiyordu. İstılâh manasını tam olarak tesbit etmek ve bütün ıstılâhlar arasında buna verilecek karşılığı ötekilerle mütevazın bulundurmamak lâzımdı. Bu gibi sözleri bir aralık ıstılâh bölüklerine gönderme yolu tutulmuştu. Ancak bundan da büyük bir fayda çıkamıyordu. Çünkü ıstılâh bölükleri henüz karşılık koymağa başlamamışlardı. Onlar, karşılıkları aranacak ıstılâhların listelerini yapmakla meşguldüler. Bütün ıstılâhları geniş bir gözle ihata etmeden yalnız birkaç ıstılâha karşılık vermek, ıstılâhların toplu ve birbirine uygun olarak türkçeleştirilmesi maksadına uygun gelmiyordu.

Sözlerin mâna sahaları:

Başka bir güçlük de karşılık aranan sözlerin mana sahası ile karşılık olarak ileri sürülen türkçe sözlerin mana sahası arasındaki sınır uymazlığından ileri geliyordu.

Herkes bilir ki her dildeki sözlerin kendi tekâmülü içinde manasının aldığı bir genişlik vardır. İlk dillerin ilk sözleri en basit, en maddî kavramaları anlatır. Ancak zamanla bu kavrama genişler, yeni yeni düşüncelere yayılır. Mücerret ve manevî düşünceler, duygular kafada yer tuttuğça, bunları anlatmak için daha önce maddî kavramlara konmuş olan sözler kullanılır. Meselâ "acı,, sözü ilkin besbellidir ki ağza alınan bir şeyin dilimizi, ağzımızı acıtma vasfını anlatmak üzere kullanılmıştır. Biberi ağzımıza alınca duyduğumuz sevimsiz duyguya benzer duygular uyandıran başka şeyler düşünüldükçe, gene bu "acı,, süzünü onlar için de kullanmağa başlamışızdır. Böylece ağrı ve sızı gibi maddî ıstıraplardan en ince elem ve teessür duygularına kadar hep bu söz işe yaramıştır.

İşte "acı,, sözünün Türkçedeki anlatımı böylece ağzın duyduğu kötü tattan yüreğimizin en ince burkuntularına kadar bir sürü kavramlara yayılmıştır ki buna o sözün "anlatış alanı (mana sahası) diyebiliriz.

Başka başka dillerle konuşan milletler, kendi düşünce, duygu ve topluluk yollarına göre, bu anlatış alanını başka başka yollarda genişlettikleri için, her millette sözün mana sahası başka başka olur. Sözlerin anlatımları iptidai iken birbirine her dilde

benzer de mücerretleştikçe ayrılıklar çoğalır.

Meselâ arapçadan dilimize girmiş ve kullanılan sözlerden "elem, ıstırap, azap, teessür, hüzn, keder,", sözleri, aşağı yukarı hep bizim "acı, sızı, ağrı, üzüntü,.....", gibi sözlerimizin anlattığı geniş kavramı söyler. Ancak arapçada bunlardan her birinin kullanılış yerleri başka başkadır. Türkçeye çevirirken bunlardan her birini türkçe karşılıklarının yerine göre biri veya ötekiyle anlatmak lâzım gelir. Meselâ "bu hâdiseden duyduğum elem,, sözü "acı,, ile karşılanırken, " hastalığım verdiği elem ,, sözü "ağrı,, ile anlatılır.

Bunun sebebi meselâ arapçada "elem,, sözünün anlatış alanı ile bizim "acı,, sözünün anlatış alanının hep bir yerde başlayıp bir yerde bitmemesinden başka bir şey değildir.

Kılavuzdan önce dergi ihtiyacı:

İşte bu yüzden ankete gelen cevaplarda bir türkçe sözün birçok arapça ve farsça söze karşılık gösterildiği ve arayerde ince ayırdımların (nuance) kaybolduğu görülüyordu.

Bu güçlüklerden başka, ankette gelmemiş bir türkçe sözü bulmak işi de hemen hemen bir baht işi idi. Çünkü eldeki lûgat kitapları arapça ve farsça sözlerin türkçe karşılığı bakımından yazılmamıştı. Bunların Türk sözlerini anlatanları, türkçe sözleri alarak ne demek olduğunu bildiriyordu. Arapçadan, farsçadan, fransızcadan türkçeye olan lûgatlar da yalnız o yabancı dil sözlerinin ne demek olduğunu anlatmak işini görüyordu.

Karşılığı aranan yabancı sözün dilimizde kullanılır öz türkçesi önce

aklımıza gelmezse onu bize andıracak bir vasıta yoktu.

İşte bütün bu güçlüklerle karşı gelmek için, T. D. T. C. bir tarama seferberliği açtı. Tarama dergisi de bu seferberliğin verintilerini ortaya koymaktadır.

Tarama işi, iki türlü dil varlığı üzerinde yürütülmüştür: Bunlardan biri derleme fişleri, ötekiler de kitaplardır.

Derleme fişleri, tarama seferberliğinden daha önce açılan derleme seferberliğinin verintisidir. Derleme seferberliği, bütün Türkiye içinde halkın konuştuğu, söylediği sözlerden herkesçe bilinenlerden başkalarını, türlü anlatışları ve türlü söylenilişleriyle toplamak için yapılmıştı. Bütün ülke, Büyük Başbuğun bir işaretile canlanarak, 1933 yılında bu işe uğraştı. Köylerde toplanan fişler, kaza merkezlerinde gözden geçirilerek mükerreleri ayrılıyor, kaza merkezlerinden gelenler vilâyet merkezlerinde bir daha süzülüyordu. Böylece ayıklanmış bir halde merkeze gelen 125 binden fazla derleme fişi tarandı. Derleme sözleri arasında dilimizde kullanılır yabancı sözlere karşılık olabilecekler seçildi.

Kitap taramaları, lûgatlar ve eski yazma veya basma kitaplar üzerinde yapılmıştır. Bunların sayısı 150 ye varmıştır. İçlerinde Radloff lûgati gibi bütün Türk lehçelerini koynuna alan, yirmi yıllık çalışma ile ortaya konmuş koca dört cildi dolduran eserler de vardır.

30 kadar lûgat kitabı, 120 ye yakın türlü eserler gözden geçirilerek, bunlarda bulunan türkçe sözler, karşılık

olabilecekleri yabancı sözler bakımından tarandı.

İşte bütün bu kitaplardan ve derleme fişlerinden çıkan sözler "Tarama Dergisi,"nde toplanmıştır.

Tarama dergisinde kullanılan tarama fişlerinin sayısı — mükerrerler ile birlikte — yüz bini aşmıştır. Bunları birer birer kontrol ederek her sözün söylenişinde, kullanılışında, karışıklık tutulduğu sözün bütün anlatışlarına uyusunda sarsılmaz bir doğruluk elde etmek mümkün olamazdı.

Derginin evel sözünde cemiyetin tarama fişleri üzerindeki kontrolü şöyle anlatılıyor:

"1. — Tarama fişlerinin verilen talimata göre yapılmış olup olmadığına bakılmış, bu bakımdan eksikleri tamamlanmış,

"2. — Gelen karşılıkların Türkçe olup olmadığı, türkçe bir köke bağlanıp bağlanmayacağı, tereddüt uyandıranların elde bulunan başlıca kaynaklarda mevcut olup olmadığı araştırılmış,

"3. — Maruf türkçe karşılıklardan taramada unutulmuş olanlar ilâve edilmiş,

"4. — Hulâsa eserin elden geldiği kadar doğru ve tamam olması için zamanın ve imkânın müsaadesi derecesinde çalışılmıştır.,,

Birkaç cümlede toplanan bu kontrolün ne kadar sıkı, ne kadar ince bir çalışma istediğini dil işleriyle az çok uğraşmış olanlar kolayca anlarlar.

Tarama dergisi, geniş ölçüde ve üzerinde iyi çalışılmış bir anket kitabı demektir. Dilimizin en büyük dertlerinden biri, bugün söylerken dilimize, hele yazarken kalemimize takılıp du-

ran yabancı sözlerdir. Bu yabancı sözler, tek tek benimsenmiş sözler olsa neyse ne denebilirdi. Fakat borcunu namus bilen insanlar, borçlu durmaktan nasıl üzülürse, Türk dili de bu ödünç sözlerden öyle sıkıntı çekiyor. Çünkü bu yabancı sözler halk ile okur yazarların, hele yazarların arasını açmaktadır. Yazımızı o sözlerle yazdıkça halk yazdığımızı anlıyamıyor.

İşte bunların öz türkçe karşılıklarını seçmek ve yazımızda bunları kullanmak yolundaki gidişin ilk adımı ve temel taşı tarama dergisi olacaktır.

Tarama dergisi kendilerine sunulan bütün yurttaşlara şu üç sorgu sorulmaktadır:

1 — Yanlış var mı?

2 — Eksik var mı?

3 — Hangisi en uygun?

Birinci sorgu ile, "kitaplardan, bilhassa derlemeden gelen karşılıkların okunuşunda, yazılışında kullanışında uymaz bir şey var mı? Karşılık gösterilen söz ile onun karşılıdığı yabancı söz arasında bir uymazlık göze çarpıyor mu?," demek isteniyor.

İkinci sorgu, "bütün araştırmalarla beraber, bir yabancı söze karşılık olabilecek öz türkçe sözler arasında eksik kalmış bir şey var mı?," demek ister.

En büyük değer son sorgudur. Bunun cevapları, âdetâ halkça bir anket olacak, bu cevaplara dayanarak "Osmanlıcadan Türkçeye Karşılıklar" Kılavuzu „ vücutte getirilecektir.

İşte dergi bu yoldaki çalışmaların ana direği olarak dil inkılabımıza hizmet edecektir.

YABANCI DİL MESELESİ

MUSTAFA ŞEKİP

ÜLKÜ, benden bugünlerde havamızda dolaşan bu iki mesele hakkında düşündüklerimi istedi. İki büyük kültür ve medeniyetin dillerine karşı duyulan bu cazibenin elbette büyük ve derin bir manası vardır. Yunanca deyincede: âmme duygusunu ve amprik bilgiyi aşmış, cihanşümül bir pratiğe götürecektir halis düşünceye ve yine cihanşümül bir zevke götürecektir halis san'ate yönelmiş, düşünmeğe getirdiği sarahat ve ölçü ile bugünkü medeniyetin iliklerine kadar işlemiş, hakikat ve güzellik sevgileri uğrunda ihtiras ve inisiyaklarından son derece fedakârlık yapmış ve bunları karşısına dikerek düşünüp görmeğe savaşmış bir kafanın dili ile karşı karşıya gelinir, ve bu karşılaşmanın insanlar üzerinde yaptığı ilk tesirler düşünüldüğü zaman, Roma medeniyetinden sonra rönesans devrinin aydınlıkları görülür. Hiç şüphe yok ki bu derece tesirli bir dilde bütün insanlık için makbul, geniş ve müsamahalı bir hava olacaktır. Yunan dilinden alınacak asıl cevher de, öyle sanıyorum ki, işte bu havadır. Henüz doğrudan doğruya almadığımız bu havanın bizim için de aranacak bir kıymeti vardır ve olmak lâzımdır. Bugün yaşıyan en kuvvetli dillerin bu havayı teneffüs etmeğe başladıkları sonra serpildiklerini görmemek kabil değildir. Yalnız biz artık bir aşırı aramıyoruz. Dilimizin yaşıyan dillerle baş

başta gitmesi için yeni aşılara baş vuracak değiliz. Bir zamanlar bu aşımın arap ve acem dilleriyle ne berbat bir şekilde yapıldığını gördüğümüz için ağzımız çoktan yanmış ve içimize yabancı dillere karşı pek haklı bir korku sinmiştir. Bugün yalnız ve yalnız ana dilimize sarılmada yerden göğe kadar hakkımız vardır. Fakat ülkemiz hiç de mutlak bir yalnızlık değildir. O halde ne yapacağız? Her gün daha çok kuvvetlenmek ve güzelleşmek istiyen dilimize hangi dillerden yardım umacağız? Bugün kuvvetimizin çoğunu eski kötü aşımın berbatlıklarını söktüp atmağa sarfediyoruz. Bundan sonra yeni bir aşırı daha mı tecrübe edeceğiz? Hayır... Hayır... Artık aşırı istemiyoruz. Dilimizin ana hamurundan başka bir hamur arıyacak değiliz. El ve kafalarımızı işlettikçe bu hamur da onlarla beraber yuğrulacak, yuğruldukça özlenecek ve güzelleenecektir. Daha doğrusu her dil masherî hayatın şartlarından, heyecanların ifadesi kanunlarından, zekânın yapısından doğar. Bunlar öyle üç ana şartlardır ki hepsinin rolleri esaslıdır, hiçbirisi diğerinin zararına olmadan mübalagalandırılmaz.

Deniyor ki dil, içtimaf bir vakradır, çünkü, fertten evel vardır ve kendisini ferde kabul ettiren bir kuruluş, bir itibarlar hevengi yani bir müessesedir. Evet, dil her birimizin kafasına yazılmış içtimaf bir eser, dilin fertler

arasında işlemesi için içtimaî heyetin kabul etmiş olduğu zarurî şartların bir hevengidir. Hattâ denebilir ki onu hep birlikte bir şekil ve bir tarzda kullanmak için aramızda gizli bir konturato vardır ve dil bu sayede mevcuttur. Hepimiz onu az çok uzun süren bir öğrenme ile kazanırız. Hiç kimse onu baştan başa ve başlı başına yaratamaz. Yine hiç kimse onu keyfine göre öğrenerek öylece kullanamaz. O, evelce hiç düşünülmeden yalnız olduğu gibi alınır. Herkes, onu herkesin kullandığı gibi kullanabilir. Ferde ait olan şey dilin kendisi değil, psikolojik ve fizyolojik manasile dilin konusulmasıdır. Bunun için dilde, dil ile konuşmayı birbirinden ayırmak lâzımdır. Dil mademki bir anlaşma ve birleşme vasıtasıdır, anlaşmışlığın ve birliğin kendisi, maşerî iradenin sözü demektir. Kelimelere işaret olmak kıymetini veren de bu iradedir. Maşerî anlaşma ihtiyacından doğan dil, içtimaî anlaşmaların çokluk ve zenginliğiyle vücut bulur.

Evet hiç şüphe yok ki dilin kıymeti içtimaidir. Dil işaret ile mana arasındaki münasebeti emniyet altına almış bir konturato, bir mukavele gibidir. Dilin işaretlerini yaratan kuvvet maşerî dileklerdir. Bu dilekler sürdüğü müddetçe işaretle mana arasındaki münasebet olduğu gibi kalır. İşaretler yani kelimelerin indî olması da bunların birer cemiyet tarafından itibarî olarak konulduğunu gösterir. Bütün bu an'ane felsefesi anarşi ihtimaline karşı mübalâğalandırılmış bir felsefedir. Fakat hayat, eğer yaratıcı bir oluş ise — ki aksi isbat edilmiştir — en öz ve ana an'aneler bile

mütemadi bir oluşa tâbidirler. Nerde kaldı ki kötü veya bunamış an'anelere bu ismin verilmesi bile abestir. O halde yalnız dil değil, bütün hayat felsefesi yaratıcı bir oluş göziyle ve ondan doğan sezgilerle kavranabilir.

Dürkheim içtimaiyatının kurduğu ve memleketimize de geçen bu anane felsefesi sırtısıra devam eden Fransız ihtilâllerinin bezginliğinden doğmuş son bir reaksiyonu ifade ettiği için ona göre takdir edilmek lâzımdır. Son diyorum, çünkü artık orada da bu felsefeye ihtiyaç kalmamıştır.

Demek ki bizim felsefemiz her halde *Fransız içtimaiyatı* adıyla anılan Durkheim felsefesi değildir. Bu felsefenin nişan aldığı nokta da bizim nişan yerimiz değildir. Biz, bezginlik reaksiyonunun felsefesine değil, gençlik ve büyüme hamlesinin felsefesine muhtacdır.

Dilimizin birliğini bugün olduğu kadar hiç bir zaman duymuş değildir. Her şeyimizin inkâr edilerek yok edilmemiz istendiğini görmek bize tarihimizin en derin köklerine kadar gitmeği ve her türlü bunak, çarpık ve ihtiyar an'anelerden uzaklaşarak gençlik istidatlarımızı uyandırmayı telkin etmiştir. Türk inkılâbının bütün mana ve hikmeti burada olmasaydı bugünkü tazeliğini kazanamazdı.

Dil ne maddî, ne de uzvî bir şey olmayıp yaratılan cemiyet ve tarihle beraber tekâmül eden bir varlıktır. Cemiyet ağır ağır değiştiği zaman o da ağır ağır değişir fakat onda hızlanma başlarsa dil de hızlanır. Yalnız bu, demek değildir ki insan zekâsı ve insan faaliyeti cemiyetin kendisine yükleteceği şeylerden başka hiç bir

şey yapamaz, ve insan, cemiyetin eserinden başka bir şey değildir. Cemiyet içinde ve cemiyet vasıtasıyla cemiyeti aşan bir insan kafası vardır ki Durkheime'in içtimaiyatı bunu prensip itibarıyla kabul etmiş sayılsa bile aslâ düşünmemek ve hiç bahsetmemek şartıyla kabul etmiştir. İşte Türk İnkılabı bunu düşünen, cemiyet içinde ve cemiyet vasıtasıyla cemiyeti aşan bir insan kafasının iradesini temsil eder. İnsanın cemiyet tarafından yaratılmış olduğu fikrinden daha karanlık ve fena anlaşılmuş bir fikir az bulunur. İnsan kafasının cemiyetleri aşan bir çırpısı ve müşterek bir yapısı olduğu tekniği ve dillerin umumî ve müşterek kanavîçeleri tetkik edildiği zaman görülür. Cemiyetin tesiri insan kafasının esas yapısına değil, onun alâka ve yönelişlerinedir; bunda bile tesiri mutlak değildir. Çünkü esas hakimlik insan kafasının tabiat elinden çıkan yapısındadır. Durkheime'in aslâ düşünmediği ve hiç bahsetmediği nokta da budur.

Bunları söylemekle içtimaiyatçıların muayyen cemiyetlere göre gösterdikleri muayyen düşünce hakikatlerini inkâr ediyor değiliz. Fakat insanı bulmanın yolu burada değil, bütün cemiyetlerde ve bütün tarihte müşterek olan umumî karakterin, müşterek bir halde bulunan umumî müesseselerin gösterdiği yoldadır. Bergson'un edasile söylemek lâzım gelirse deriz ki bize insanı keşfettirecek yol, insan cemiyetlerinin umumiyetle gösterdikleri yaratıcı tekâmül hâmlerindedir. Geri ve ileri cemiyet tipleri yaratıcı tekâmülün durak yerlerinden başka bir şey değildir.

Bir varlığın hakikî mahiyetini anlamak için onun bütün inkişaflarını görmek lâzım olduğu gibi insanın hakikî mahiyetini anlamak için de insan cemiyetlerinin vardığı inkişaflara bakmak icap eder. Binaenaleyh insan kafasının mahiyeti ne bugünkü insanda, ne de iptidai insanda olmayıp bütün bu değişiklikler arasında hiç eksilmeyen ve bu değişiklikleri şartlandıran mütemadi oluşunda, değişme kabiliyetindedir. O halde ki insan dimağı her türlü intibaklara müsait olacak ve nâmütenahi teknik ve hendeseler yaratabilecek bir elastikiyet taşımaktadır. İnsanın hakikî ve tabii yapısında bu kabiliyet olmasaydı insan cemiyetlerinin arı be karınca cemiyetleri gibi kalmaları zarurî olurdu. Halbuki insan, mütemadiyen tarih yapıp bozuyor ve böylelikle hudsuz bir şekillenme ve değişme imkânları içinde yaşıyor. Binaenaleyh insanın hakikî mahiyeti dünün veya bugünün zaruretlerinde değil, yarın imkânlarındadır.

Ana dil ve yabancı diller meselesinde ışığımızı işte bu felsefeden alacağız. Türkçenin dünkü ve bugünkü zaruretlerini kendimize kanun yapmaktan sakınacağımız gibi istifade edilecek dilleri de mutlak olarak seçmeyeceğiz. Fazla olarak cezri bir gayeciliğe aldanarak dilimize muhakkak şu veya bu kemâli vereceğiz diye kendimize evelden biçilmiş bir gaye de göstermiyeceğiz. Bizim gayeciliğimiz bugünkü aklımızın keşfedebileceği bir gayenin esiri olacak bir gayecilik değil, onu daima aşabilecek bir gayecilik olmalıdır.

İLERİ HUKUK

Prof. MAZHAR NEDİM

GEÇEN ay çıkan ÜLKÜ'de (İleri Türk Hukuku) hakkındaki düşüncelerimle bir mukaddeme yaptıktan sonra *dünya ileri hukuk hareketlerinin* tetkikine geçmiştim. O makalede ancak Rus hukuk hareketlerinin bazılarını tahlil edebildim. Şimdi de bu seriyi ikmalen İtalyan ve Alman — ve gelecek nüshaya bıraktığım üçüncü bir makalede de — Amerikan yeni hukuk hareketlerini gözden geçireceğim.

İ T A L Y A

Bir cemiyet alınız. İçindeki bütün sınıfları, bütün meslekleri teşkilatlandırınız. Bu teşekkülleri zincirleme birbirine bağlayınız. Kümelelerini de bir tek fırkanın mekanizmasına raptediniz. Elde edeceğiniz netice M. Musolini'nin nutuklarının birinde tasavvur ettiği korporatif *İtalya devletidir*. Kendisine göre, bu devlet bir nevi *millî şirket*, yahut *millet şirketidir*. Öyle bir şirket ki, onun içinde *her fert* mensup olduğu (corporation)la temsil edilmiş halde şeriktir. Hem de öyle alelâde aksiyoner gibi değil, namütenâhi surette mesul ve kendisine göre şirket mukadderatına hakim bir şerik . . .

İtalya'nın bugünkü teşkilâtiyle karışımıza koyduğu bu muadelenin anahatlarını belki Faşizme takaddüm eden

senelerin tarih sayfaları arasındaki, *hadiselerde* arıyabiliriz. Fakat bu muadeleyi hallettiren ideolojiyi bulmak için çok geriye gitmek beyhudedir. Çünkü henüz daha yapılmaktadır. " *Faşizme, şimdi artık ya ölmeli ve daha kötüsü intihar etmeli, yahut da kendine bir doktrin bünyesi yapmalıdır . . .* ", diyen M. Musolini bu sözü ancak 1924tesöyleydi O gündenberi çok şeyler söylendi ve yapıldı. Ama, bence iktisadî ve içtimâî büyük vakralardan doğan bir inkılâbın doktrinlerini en iyi, en isabetli şekilde aksettiren şey bu inkılâbın doğurduğu yeni hukuk müesseseleri ve onları tanımlayan yeni hukuk kaideleridir . . . Bir kelime ile, ileri hukuk hareketleridir .

Ben de işte, bu hukuk hareketlerine mümkün oldulu kadar seri bir nazar atmağa çalışacağım. Yeni İtalyan kanunlarını iki gruba ayırabiliriz:

- 1 — Siyasî rejime dair kanunlar
- 2 — İçtimâî ve iktisadî rejime dair kanunlar.

Bunlardan bizi alâkadar edeni ikincisidir. Onun için birincilerine, ancak bu ikincilerin anlaşılmasını kolaylaştırmağa yaradıkça temas edeceğim.

1 — *LA CARTA DEL LAVORO*
İtalya'nın en dikkat ve alâkayı calıp

eserlerinden biri (Carta del Lavoro) dedikleri bir nevi (iş yasası)dır. Bu kanun değildir; daha ziyade bugünkü hayat kaide ve telakkilerinin ana hatları hülâsasıdır.

Carta del Lavoro'ya göre, sâ-y — burada hem iş, hem çalışma manası — na — ister kafa, ister kol, ister teknik şeklinde olsun içtimaî bir vazifedir. Onun için de *devlet vasiliği* altındadır. Fertler çalışmak ve millî istihvalde rollerini oynamak için sınıflaşacak, teşkilatlanacaktır. Böylece müşterek meslek ve menfaatlerine göre *kümelere* ayrılacaklardır. Bu kümeler mesleki sendikalar — *korporasyonlardır*.

Gerçi herkes istediği gibi birleşir, cemiyet kurar ama, devletin mürakabesi altına aldığı ve kanunun tanıdığı bir syndicat'ya, corporation'a girmiyenlere veya böylelerinin teşkil edecekleri birliklere hakkı hayat yoktur. Buna mukabil resmî korporasyonlar birçok hukuk ve imtiyazatı haizdir, ve devlet uzuvlarından madutturlar. İş yasası ferdi teşebbüslerinde yeni nizama göre mevkiini tayin ediyor. Ferdî teşebbüsler istihval sahasında cemiyetin en faydalı ve müessir vasıtalarından biridir. Yalnız *istihval bir amme işi* olduğundan hususî teşebbüs erbabı yaptıklarından dolayı devlete karşı mesul mevkiindedirler. Patronların mesleklerine göre aalarında kurdukları birlikler cemiyette birer vazife deruhte etmiş demektir.

Ezcümle, istihali arttırmğa, mahsulât ve mamulâtı mükemmelleştirmğe, ve maliyet fiyatını indirmğe borçludurlar.

Devlet ferdin çalışmadığı, yetişmediği sahalarda müdahale edip istihval ile uğraşır. Fakat devletin siyasi menfaatları icap ettiriyorsa doğrudan doğruya istihvale müdahale eder ve iş de yapar.

Carta del Lavoro'nun belli başlı müesseselerinden biri *Contrat Collectif* denilen birlikte — toptan iş mukaveleleridir. Artık, işçi ile patron münferiden mukavele yapamıyorlar. İşçiler kendi birliklerinde toplu, patronlar da kendi birliklerinde toplu oldukları halde umumî surette anlaşılıyor; ve böylece meydana gelen mukavele her işçi ile patronu arasındaki münasebetleri tanzim ediyor.

- (Yevmiyelerin işçiye yetişir ve işçinin kendine de yakışır olması,
- (İşçinin haftada bir gün mutlak istirahat etmesi,
- (Bir sene çalışan işçinin mutlak paralı bir mezuniyete müstahak olması,
- (Haksız yere çıkarılanların ve ölenlerin eytamına bir tazminat verilmesi,
- (Azamî mesaisaatleri,
- (Disipliner münasebetler, yani cezaî müeyyedeler,
- (Staj müddetleri . . .

gibi hususlara dair bu toplu mukavelelerde sarahat olması lâzımdır.

Mukavelenin şartlarını umumiyetle syndicat'lar tespit ederler. Fakat mafevk korporasyonlar umumî menfaat namına bu kollektif mukavele. şartlarında şunu, yahut bunu değiştirmek isterse, her zaman yapabilir. Binaaleyh corporation'un her kararı cari mukavele esaslarını ya ilga eden, ya

tadil eden mahiyetidir. Şekil itibarıyla bu mukaveleleri patron sendikası namına o sendikaların mümessilleri, işçi sendikası namına da mümessilleri imza eder. Diğer belli başlı şekil şartları şunlardır:

Yazılı mukavele, neşir ve ilân, mafievk mercie tevdi . . .

Bu şartlar yerine getirilmedikçe: kanunen tekemmül etmiş mukavele yok demektir. Kollektif mukavelelerin en orijinal taraflarından biri hukukî mesuliyete dair olan hükümleridir. Bunlara göre, bir kollektif mukavele mümzisi olan sendika *o mukavele hükümlerinin ifa edilmemesinden doğan zararları zamindir*. Bundan başka mukavele hükümlerine tabi olan ister azası olsun, ister olmasın, böyle bir mukaveleye kanunen tabi olan şahsın borçlarını yerine getirmemesinden mesuldur. Eğer kollektif mukavelede kefalet de ayrıca ayrıca tasrih edilmemişse o vakit sendika borçlu ile müteselsilen mesul olur.

2 — İtalya'nın sendikal ve korporatif teşkilâtı şimdi meşgul olduğumuz Carta del Lavoro'dan maada şu dört kanunun içindedir:

3 Nisan 1926 tarihli ve 563 numaralı kanun,

20 Mart 1930 tarihli ve 206 numaralı kanun,

1 Temmuz 1924 tarihli ve 1130 numaralı irade,

20 Şubat 1934 tarihli ve henüz elimize geçen yeni bir kanun.

Teşkilâtın mekanizmasını kavramağa çalışalım:

Herkes mesleğine göre, bir birliğe girmeğe mecburdur. Bundan serbest

meslek erbabı, güzel sanatlar müntesipleri bile muaf değildir.

1 — En küçük teşekküllersendikalardır. Bunlar meslekleri ve menfaatları bir olan kimselerden teşekkül eder. Amele sendikalarına *yalnız amele* girer, patron sendikalarına *yalnız patron* girer.

Sendikalar derece derece olur. Nahiye, kaza, vilâyet, mıntaka sendikaları olur. Sonra bunlar kendi aralarında federasyonlar, konfederasyonlar da kurabilirler. Bunlar mıntakadan milî mertebeye kadar çıkabilirler.

2 — Millî konferasyonlardan kimi safi kafa ve kol amelesinindir, kimi safi patronların. Aynı istihsal kuvvetine, meselâ pamuklu mensucat şubesine dahil olan işçi konfederasyonu ile aynı şubeye dahil patronlar konfederasyonu aralarında bir corporation teşkil ederler. Demek oluyor ki, corporation, hayatî menfaatları birbirine zıt olan patron ve işçi zümrelerinin *iktisadî vatanın âli menfaatları* namına, ister istemez birleştirildiği bir müessesedir. Bu müessesede amele ve patronların müsavi adette mümessilleri vardır. Reislerini devlet tayin eder ve devlet azleder. Corporationla doğrudan doğruya Corporation Vekâletine merbuttur.

3 — Corporationların fevkinde milî korporasyonlar meclisi (Conseil National des Corporations) vardır. Bu meclisin: serbest meslekler ve güzel sanatlar, sanayi ve çıraklık, ziraat, ticaret, kara nakliyatı, deniz ve hava nakliyatı, bankalar diye (7) encümeni vardır.

Umumî heyetine bütün mensup teş-

kilât mümessillerinden başka bütün vekiller ve müsteşarlarıyla hükümet erkânı da dahildir. Tabii hepsinin reisi hükümet reisi olan zattır.

Teşkilât mekanizmasını kavradıktan sonra herbir teşekkülün çalışma ve işleme şartlarını, iktisadî ve içtimai fonctions'larını tayin etmek yollaşır:

Syndicat'lar devlet tarafından tanınmak şartıyla teessüs edebilir. Devlet de bunlarda bazı şartlar arar:

a) Birleşenler patron ise, mmtakalarının ve istihsal şubelerinin işçilerinin hiç olmazsa % 10 nu istihdam kudretinde olmalıdırlar.

Birleşenler amele ise aynı % no teşkil etmelidirler.

b) Sendikaların maksatları yalnız azanın maddî ve manevî menfaatlarını korumaktan ibaret olmayacak, aza yardım, onların ahlakî, vatanî terbiyelerini deruhte etmiş bulunacaklar.

c) Baştaki adamların iktıdarları, seciyeleri ve vatanperverlikleri şüphe götürmeyecek.

Böylece teşekkül eden sendikalar, teşekkülleriyle şahsiyeti hükmiye iktisap ederler. Sendika muhtaç olduğu parayı mensuplarından temin eder. Her aza bir yevmiye nisbetinde senelik bir aidat vermeğe kanunla borçludur. O suretle ki, ödemezse kendisinden vergi gibi, yani *bir nevi tahsili emval yoluyla* tahsil olunur.

3 — İş Mahkemeleri teşkilâtı

Yeni İtalyan hukukiyatında hususiyet arzeden müesseselerden biri de (İş Mahkemeleri) dir.

Kollektif mukavele gibi hususiyeti

haiz bir akitten doğacak nızaların gene orijinal bir merci nezdinde rüyet ve hallolunması bir zaruretti. İtalyanlar bu maksatla mevcut 16 tane İstinaf Mahkemelerini (İş Mahkemele-ri) haline koydular; daha doğrusu bu mahkemeler nezdinde birer (İş dairesi) tesis ettiler. Mahkeme bir reisle iki istinaf azasından ve iki de istihsâl ve iş meselelerine aşına vandaştan mürekkeptir. Davada mevcut mukavelelerin tefsir ve tatbiki mevzubahs oldukça mahkeme umumî borçlar kavaidine tevfikeyen bu davayı görür. Şayet yeni iş şartları ve hakkı mevzubahs ise, meseleyi hakkaniyet kaidelerine göre halleder. *Fakat bunu yaparken patronla amelenin menfaatlarını birbiriyle ahenkli hale koymağa ve (istihsâl)in yüksek menfaatlerini korumağa mecburdur.*

İş Mahkemelerinde yalnız sendikalar, mafvek teşekküller, yahut müddeiumumî dava açar. Kanun ayrı bir mahkeme usulü de ihdas etmiştir ki burada teferruatına girmiyecğim. Hükümlerin temyizi, tashihi mümkündür.

İş Mahkemelerinin salâhiyetleri nihayet *hukuk mahkemele*ri salâhiyetidir, daha fazlasına gitmez. Halbuki, yeni kanunlarda birçok ceza hükümleri vardır. Bu hükümler bilhassa (grev) yani işçinin tatili işgali, yahut (lok-out) yani patronların kapıları kapatıp işi tatil etmeleri gibi hallerde mesuller hakkında tatbik olunacak cezalardan bâhistir.

Filvaki yeni rejimin hukuk telakisine göre herhangi bir meslekte veya ticarete işin yüzüstü bırakılması

artık fertlerin kendi aralarında mütekevvin ve yalnız kendilerini alâkadar eder mevzular olmaktan çoktan çıkmıştır. Yeni iktisadî cemiyet mefhumunca bu işler evvelâ ammeyi alâkadar eder. Binaenaleyh kimsenin millî çalışma ve yaşama ahenğini bozmağa hakkı yoktur. Bozanlar cemiyete karşı cürüm işlemiş vaziyetindedirler. Kanunun derpiş ettiği cezalar hayli ağırdır. Basit şeklinde bir Lok-out (10,000) lireden (100,000) lirete kadar para cezasına, bir (grev) (100) den (1000) lirete kadar para cezasına malolur. Fakat sendika şefleri ve cürüm müşevvikleri hakkında altı aydan bir seneye kadar ağır hapis vardır. Hele (grev), yahut (lok-out) devletin veya bir devlet müessesesinin üstünde herhangi tazyik icrasına matuf ise şeflere ve müşevviklere yedi seneye kadar ağır hapis cezası verilebilir.

İşte bu hukuku umumiye davaları (İş Mahkemeleri)ni alâkadar etmez. Bunlar umumî hükümler dairesinde ait olduğu Ceza Mehkemelerinde görülür.

* * *

4 — Yüksek teşkilât

İtalya'nın yeni içtimâî ve iktisadî düzeni hakkında edinmek istediğimiz fikrin tam olması için biraz da bütün bu (corporatif) teşkilatı idare eden daha yüksek kuvvetler mekanizmasının şekil ve mahiyetini bilmek faydalı olabilir. Yalnız böylece yeni İtalyan hukuku esasinesine temas etmiş oluyoruz ki, bu makalenin dar çerçevesine sığmaz. Yeni huku esasienin

ana hatları şu üç kanunda menkuş gibidir:

1 — Hükûmet reisinin hukuk ve salâhiyetine dair 24. 12. 925 tarih ve 2263 numaralı kanun,

2 — İcra kuvvetinin kanun çıkarma salâhiyetine dair 31. 1. 926 tarih ve 100 numaralı kanun,

3 — Faşist Umumî Neclisinin teşkilât ve salâhiyetlerine dair 1928 ve 1929 tarihli iki kanun,

Merak edenlere bu kanunları ve bir de M. Musolini'nin kaleminden çıkan (La dottrina del Façismo) adlı eseri;

Chimienti'nin (Diritto Costituzionale Façista) adlı eserini tavsiye ederim.

Faşist inkılâbının henüz medenî hukuk sahasında keydedilmeğe değer bir eseri yoktur. Buna mukabil 1931 tarihinde meriyet mevkiine konan:

Yeni Ceza Kanununun ve Yeyi Ceza Muhakemeleri Kanunu, inkılâp felsefe ve umdelerinden mülhem olmak itibariyle ileri bir hukuk hareketi mevzuu olarak tetkik olunabilir.

Nihayet amme ziraat plânlarına dair kanunlar var. Uzatmamak için kısaca işaret edeyim ki, b ukanunların hükümleri devlete öyle haklar bahşediyor ki:

a) Fert kendi malını muayyen tarzda imar etmeğe mecbur tutuluyor.

b) Bu vecibeyi ifa etmezse, devlet bu işi ona rağmen yapıyor.

c) Mülkiyet hakkı bu gayenin istihsalı uğrunda muvafık görülecek her türlü müdahalelerle şimdiden mukeyyettir.

İtalyan inkılâbı ve onun doğurduğu

yeni hukuk mevzuat ve telakkilerini beğenmeyenler de çoktur. Bir tanesini acele hülâsa edebiliriz: *Faşizm ile mücadele* için kurulmuş beynelmil komisyonu tevdi olunan ve kitap şeklinde çıkan bir rapor var.

İçinde faşist doktrinine atfolunan başlıca kusurlar şunlar oluyor:

a) Faşisme'nin hiçbir içtimaî esası yoktur. Şuursuz bir muhafazai nefis şeklidir. Bottai bile kitabında bunu ifade etmiş ve gûya M. Musolini bile (zamanı koklıyorum, sevki tabii mi takip ediyorum ve hiç yanılmıyorum), dermiş . . .

b) Devletin korporatif şekilde tesisi (démocratie)nin, millî hakimiyetin inkârı.

c) Bu sistemin en bariz vasfı hiçbir kontrolün, hiçbir tenkidin mümkün olamaması imiş.

ç) Millî kalkınmada tatbikatın tecelliyatı da hiç cesaretbahş değilmiş ve ilâ . . .

Fakat, bence faşist doctrinin en antipatik tarafı orada en salâhiyettar ağızdan çıkmış olan şu sözlerdir:

" *Faşizm diyorlar, âti ve beşeriye-tin inkişafı bahsinde ebedî sulhun ne imkânına, ne de faydasına kani değildir. Beşerin bütün enerjilerini azamî gerginlik haline getiren ve gözü yılmıyan milletlere asalet bahşeden yalnız harptir. ,, Demek faşist (doctrine)i müteaddi, hattâ mütecavizdir.*

Bunu bir tarafa bırakacak olursak gerek bu doktrin ve gerekse (Hitlerizm) *sınıf mücadelesi ve proletarya tahakkümü* gibi prensiplere karşı *sınıfların birleşmesi* ve *müsavatı* pren-

sipini galebe ettirmiş olmak itibariyle yarının yeni *düzeni* için communisme'den gayrı bir formüle doğru muvaffak adımlar atmışlardır. Amma, tarih de şahittir ki, *her ikisi de bu yola şuursuz şekilde vukuatın sevk ve cereyanına tabi olarak ve muvaffak olmuş bir tecrübeden hayli ilham alarak girmişlerdir.*

Vukuatı bilâkis bütün şuuriyle kendi iradesine tabi kılabilen ve ilk gündenberi hedefini tayin etmiş olan yalnız *KEMALİZM'*dir.

A L M A N Y A

ÜLKÜ okuyucularına Almanya'da başarılan ve kâh (National—Socialisme), kâh (Hitlerisme) diye anılan hareketin tarihçesini yapacak değilim. Herkes biliyor ki, bu parti ve başında bulunan Hitler son zamanlarda Almanya'da devleti eline aldı, diğer fırkaları dağıttı bir tek fırkanın, kendi fırkasının teşkilâtını bilâkis takviye ile meşguldür. Hep biliyoruz ki, nihayet geçenlerde asırlardanberi Almanya'nın en karakteristik vasfını teşkil eden *Alman devletleri çokluğunu, Alman devleti birliği ve bütünlüğü* haline soktu.

Dünyanın her tarafından çıkan yazılar anlattılar ki, bu yeni Alman nesli komünistlere düşmandır; diğer faşistler gibi insanların dünya cennetine *sınıf mücadelesiyle değil, sınıfların birleşmesiyle* kavuşabileceğine kanidirlir. Onun için fırkalarının isminde bile bugüne kadar birbirinin inkârı denecek kadar zıt iki mefhumu: Nasyonalizm ile Sosyalizmi bir-

leştirdiler. İddiaları herkesin beklediği (yeni düzen)i kurmaktır.

Hülâsa, hep biliyor ve işitiyoruz ki, Nasyonal — Sosyalizmin resikâra gelmesi *bir fırkanın ekseriyeti kazanıp iktidarını ele alması* gibi basit bir hadiseden ibaret değil, fakat yetmiş milyonluk bir cemiyetin büyük bir ekseriyetle bir *mezhebi* kabul edışıdır.

Hitlerizm'in iktisadî cephesini, içtimâî manasını, meşhur ırk nazariyesinin antropolojik manasını, siyasî istikametini izah için birçok yazılar yazıldı . . . Ve yazılmaktadır .

Merak edenler 'bizzat (Hitler)in iki ciltlik Mein Kampf: mücadele: unvanlı Almanca eserini, Conrad Heiden'in (Nasyonal Sosyalizm'in Tarihi (1919—1934) adlı Almanca eseri ile Fransızca tercümesini; ayrıca Fransızca olarak Appuhn ve Gilbaux'un Fransızca eserlerini Türkçe olarak da Cihat Hikmet Bey namında ki bir zatın yazdığı:

Hitler

ve

National Socialisme

adlı yeni ve istifadeli kitabı tavsiye etmek kabildir .

* * *

Alman Nasyonal—Sosyaliminde bizi alâkadar eden bunlar değildir. Bunlarla ancak feran alâkadarız. Bizi alâkadar eden şey bu inkılâbın doğurduğu veya doğurmak istidadını gösterdiği yeni ve ileri hukuk hareketleridir.

İleri hukuk hareketi sahasında Almanların Bolşeviklerden ve İtalya faşistlerinden *daha velut* olacağını an-

lamak için programlarına bakmak کافی. 25 madde, yahut umdeyi ihtiva eden Nasyonal—Sosyalist programının hükümlerinden mühim bir kısmı âdetta bir hukuk inkılâbı programı manzarasını arz ediyor: Arzu ederseniz beraber bakalım:

Madde 4 — Alman vatandaşlık hukukunun, damarlarında yalnız Alman kanı taşıyan ve hakikî Alman olanlara verilmesini istiyoruz. Binaenaleyh yahudilerin Alman vatandaşı addedilmeleri aleyhinde bulunuyoruz.

Madde 5 — Alman vatandaşı olmayanların memlekette ancak *misafir telakki* edilerek ecnebi kanunlarına tabi olmalarını talep ediyoruz.

Madde 6 — Devletin idarî ve teşriî vazifelerinin yalnız Alman vatandaşlarına hasrını, ve hükümet işlerinin yalnız Alman kanını taşıyanlara tevdiini istiyoruz.

Madde 10, 11, 12, 13, 14 — Ferdî faaliyetlerin umumî menafii haleldar edecek şekilde olmaması lâzımdır. Binaenaleyh, çalışmadan paranın faiz getirmesinin men'i tröstlerin ve büyük sanayi ve ticaret müesseselerinin devletleştirilmesi.

Madde 15 — İhtiyarlar için umumî sigorta.

Madde 17 — Ziraî *reform* (ıslahat) ve bilhassa halka arazi tevzii ve mahsulatı ziraiye üzerine mevzu verginin ilgası.

Madde 19 — Dünyanın materyalist tarzda tanzimine yarıyan Roma hukuku yerine bir Alman Örf (Gemeinrecht) hukuku ikamesini istiyoruz.

Bu vasi hukuk hareketi — eğer aldığımız haberler yanlış değilse —

Hitlerizmin galebesiyle hemen başlamıştır. İlk iş olarak yüksek bir (adli şûra) teşkil olunmuş ve burada bütün Alman amme ve hususiye mevzuatının baştan aşağı gözden geçirilmesine girişilmiştir .

Erbabı ihtisasın hazırlıyacakları projelerle âlimlerin yazacakları kitapları tetkik edip umumî bir fikir ve mütalea edinmek için henüz erkendir. Komisyonlar bir taraftan çalışmakta ve eserler de yeni yeni elimize geçmektedir.

İşt, bunlar arasında bir tanesi var ki, iştiğal ettiği mevzuun vüsatı ve ehemmiyeti ile hemen nazarı dikkatimizi celp etmiştir. Eserni müellifi Dr. Helmut Nicolai'dir. Bu zat biraz evel bahsettiğim şûranın riyasetine getirilen, binaenaleyh, yarımki hukuk yeniliklerinde büyük bir rol oynamışa namzet olan adamdır. Şüphesiz bu tesadüf eserde ortaya atılan fikir ve mütalealara bambaşka bir renk verecek mahiyettedir.

Kitabın ismi: (Die Rassengesetzliche Rechtslehre)dir. Manası — eğer tercümem yanlış değilse — " İrk kanununa dair hukuk doktrini ", dir. Demek oluyo ki, mevzu şimdiki okuduğum pogramın en mühim maddesini teşkil eden 19 uncu maddesinin mevzuu, yani eski Cermen hukukuna rücu meselesidir. Almanlar bugünkü hukuku neden istemiyorlar, geri buluyorlar? Yeni hukuktan, bir halis Alman hukukundan ne kastediyorlar? Bir taraftan seyrini takip eden hukuk inkilâbı nereye doğru gidiyor?

Bu meselelere dair isabete yakın

bir fikir verecek gibi gördüğüm kitabın kısaca tahlilini yapacağım.

* * *

Alman ırkçıları diyorlar ki:

" Dünyada insanları birbirinden ayıran, muhtelif kütleler arasında uçurumlar açan iktisadî sebepler değildir. İnsanlar tabiatıyla birbirlerine karşı yabancı doğmuşlardır. Sınıfların ve dolayısıyla mesleklerin hiçbir kıymeti yoktur. Çünkü bugün çöpçü olan, yarım yüksek bir tüccar, bir müdür de olabilir. İnsanları ayırmakta kıymet ve ehemmiyeti olan şey ırktır. Çünkü ırk insanın mümeyyiz vasıflarından *daimi olanıdır*. Bir Cermen Kutba da gitse Cermendir, değişmez.

İrklar ikiye ayrılır: Yüksek ırk, aşağı ırk.

Tabii Alman milleti ırkların en mü-kemmeli olan şimal ırkına mensuptur. Dünyaya Allah tarafından hakim olmak için gönderilmiştir; ve ilâ . . .

Rosenberg'in " Mythus des zwanzigten Jahrhunderts ", (Yirminci asrın efsanesi) adlı eserinde ilimden fazla edebiyat kuvvetiyle süsleyip püslediği bu tezi Nicolai hukuk sahasında şöyle işliyor:

Nicolai'le göre, Almanların en büyük felâketi (Materyalist) ve (Kozmopolit) Roma hukuku akidelerine gitgide saplanıp kalması olmuştur. Alman kanunlarını bir an evel Roma hukukunun tesirlerinden kurtarıp ken di saf ve tabii menşesine, yani Cermen hukukuna irca etmek lâzım.

Roma hukuku neden materyalist ve kozmopolit imiş? Bakınız bunu Nicolai nasıl izah ediyor:

(Romalılarla Cermenler Milattan 3000 sene evel aynı şimal ırkının çocukları imiş, bir dil konuşurlarmış, bir kanuna tabi imişler. Sonraları Cermenler şimalde kalmış Romalıların cetleri cenuba doğru sarkmışlar. Şimalde kalanlar başka milletlerle katışmadan o kadar saf ve temiz kalmış ki, meşhur Romalı (Tacite) onlardan bahsederken " Şimalin en eski sekeneşi ve nevi kendilerine münhasır milleti., diy tarif etmiş imiş . . .

Romalıların cetleri ise cenupta birçok yabancı milletlerle temasa gelmişler, şimalin kanunlarını başka ırklarla katıştırmış o kadar şiddetle menetmiş ki, buna rağmen Romalıların ataları uzun müddet bozulmamışlar. Fakat Milattan 753 yıl evel Roma şehri kurulduğu zaman şimallilik ancak (Patriciens) lere inhisar ediyormuş. Ama, bunların da asaleti yalnız, başka tarafının şimali olmasında kalmış imiş.

Zamanlar ilerledikçe Roma büyümüş, dünyayı fethetmiş. Ama, bir taraftan da diğer ırklarla ihtilât arttıkça artmış. Binbir millet ve o meyan da Yahudiler, Suriyeliler, Asyalılar Roma'ya dolmuşlar. Bir an gelmiş ki, imparatorlar bile Romalı değil, yabancıardan olmuş. Artık Romalı denilen bu akvam halitesinden **müsterek** bir şey kalmamış. Cemiyet efradı kan rabıtasıyla değil, çok mahirâne örülmüş bir *hukuk ağının mäteryalist fileleriyle* birbirine bağlı imiş, işte 535 te İmparator Justinien tarafından mecelle haline konan Roma kanunları böyle kozmopolit ve karışık ve yalnız menfaatla bağlı cemiyetin nizamı imiş.

Halbuki aynı Roma kanunu muasır Avrupa kanunları ve bilhassa Alman kanunları üzerinde hâlâ hakim vaziyettedir. Çünkü, muhtelif tarihî sebeplerle, şimalde kalan ırkta, yani Almanlarda, muhtelif milletlerin — ve onlarla müte vaziyen — muhtelif yabancı fikirlerin istilâsına uğramış.. Hele Yahudi tevacümü ve tesiriyle büsbütün kozmopolitleşmiş. Bir gün gelmiş ki, Yahudilik Alman fikri hayatını temsil etmeğe başlamış, Yahudilik Alman kanunlarına, jürisprüdansına, doktrinine tahakküm etmeğe kadar varmış . . .

İşte Nicolai'nin kederi bundandır. Ona bakılırsa Alman hukukunun geçirdiği (kriz) yalnız kendisini ve kendisiyle beraber Alman Nasyonal — Sosyalistlerini müteessir etmekle kalmamış. Daha Yahudi tesirleri Roma hukuku tahakkümünü tahammülfer-sa şekle koymadan çok evel aklı başında Almanlardan uyananlar olmuş..

İlk millî hukuk mürevviçlerinden biri Luther'dir. Fakat onun Roma nizamına muarız olmasının başka sebepleri olabilir. Goethe diyor ki:

(Bir millet için en hayırlısı yetiştirdiğini kendi tohumundan almak, kendi umumî ihtiyaçlarına göre kaide kurmaktır).

Katolik peskoposu Ketteler diyor ki: (Dahilî siyaset işlerimizde hâlâ yabancıların yaptıklarını nümune itihaz edecek olursak dahilde millî siyaset hayatı hiçbir zaman kuramayız. Biz Alman devletinin Alman esasları üzerine kurmalıyız). Büyük tarihçilerden Ranke diyor ki:

(Bize büyük millî bir vazife terettüp etmektedir: O da Almanın ırkının

dehai hukukisini aksettirecek şekilde bir halis Alman devleti kurmaktır).

Nicolai'ye göre bazı büyük hukukçular da bu cereyana önyak olmuşlardır :

Meselâ Montesquieu meşhur (Ruhülkavanin)de her milletin kendine uyan hukuku olması lâzım geleceğini iddia ediyor ve diyor ki: (Onlar — yani kanunlar — hangi milletin olacaksa onun üstüne göre biçilmelidir. Zira bir millete uyan kanunun başka bir millete de uyması ancak bir tesadüfe bağlıdır).

Otto von Gierke : (Alman milletinin öz hukuku ancak Alman hukuku olabilir. Milletimiz uzun süren yabancı Roma hukukunun tahakkümünden tarif edilemeyecek kadar zarar görmüştür. Binaenaleyh Müstakbel hukukumuzun temelini atarken lâyemut Cermen menşelerini ilham kaynağı yapmalıyız).

Şimdi bakalım Nicolai'ye göre Alman hukuku hangi prensiplerde Roma hukukundan ayrılıyor. Ve Cermen menşelerine rücuun manası ne olabilir . . .

Cermen hukuku şimal hukuku kanun maddelerinde yazılı hukuk değil. Zaten (Tacite)'in dediği gibi (nerede çok kanun olursa, orada bozuk düzen vardır).

Ama, eski Cermenlerde kanun yoktu, demek hukuk yoktu demek değildir . . .

Şimal hukuku bir örf ve âdet hukukudur. Doğuştan iktisap olunur. Hakkın ne olduğunu hissetme, ölçme, bilme kudretini, şimal kavmi, ilâhlar-

dan tevarüs etmiştir. Bu hukuk öğretilmekle öğrenilir bir şey değil.. daha ziyade (kan)ın cevherinde mündemiç. Binaenaleyh :

Her zîruh hukuku, şimal hukukunu bilemez; onu ancak saf kandan, halis şimali ana babadan doğma olanlar bilir. Şu halde hukuku ancak şimali, (Arî) insan bilir. Ancak böyle biri hukuku vazeder, neşreder, izah eyer . . . Ancak şimali bir insan kanun vazîi, hakim, idareci olabilir . . .

Namus, sadakat hep aynı ırkın inhisar maddeleridir. Roma hukuku ve onun muakkiplerince (hukuk) demek devletin arzu ve iradesi her ne ise o demek. Şimalde ise, hukuk *ebedî*, *manevî* bir kudrettir. Öyle bir kudret ki, devletin fevkindedir, ve onun tarafından değiştirilemez.

Başka yerlerde (vakıa) hukuku vücude getiriyor. — Şimalde hukuk vakıalara tahakküm ediyor, dışarda devlet kuvveti hukukun efendisidir . . . Şimalde ise devlet hukukun sade hamisi, muhafızıdır. Dışarda devlet *haksız olmaz* şimalde devletin haksızlığı mefhumu kimseye yabancı değildir.

Başka yerlerde her ne ki kanun içine girmişse hukuk ondan ibarettir. Başka tabirle (positivisme) hakimdir. Şimalde ise, hukuk denince *ebedî* ve *mukaddes hukuk duyularına* mutabık olan ne ise odur. Başka tabirle (idealisme) hakimdir.

Dışarda haklı demek, kitapta yazılana uygun demek. Ve orada şekil esasa takdim olunur . . . Şimalde esas üstündür, ideal ne ise, hak odur.

Bu yeni hukuk doktrininin mebnasını teşkil eden *ırk nazariyesinin* epi zayıf tarafları var. Günther derin tetkiklerden sonra bilakis Avrupa'nın *en karışık* kevminin Almanlar olduğunu tesbit etmiştir. Tipler ve karakterler birbirine karışmış ve aynı ailede bile iki kardeş aynı tipte bulunmamıştır. Bir (Dolicocephale) babanın (braki-céphale) evladı oluyor.

Zaten tarihte birbiri ardınca birçok akıncı milletler tarafından çiğnenmiş, istilâya uğramış olan Almanya'nın iddia olunan saf ırkı nasıl muhafaza edebileceğine akıl ermiyor.

Conrad Heiden anlatıyor . . . 1922 de Nasyonal Sosyalistler yalnız Münich'te faaliyette iken oranın kilisesi için şimalli bir artistin yaptığı bir İsa heykeli getirmişler. Heykel hayli (expressionniste) imiş. Halk, yani mevzubahs şimal ırkı evlatları hiç beğenmemişler. Onlarla beraber Nazilerin ve şefleri Mösyö Hitler'in sınırlarına dokunmuş. Nihayet Mösyö Hitler bu heykel kalkmazsa parça parça edileceğini ilân edip tehdit etmiş. Heykel de kaldırılmış. Ama, diyor (Heiden) Mösyö Hitler ve bütün Alman bir muhit sanat eserinin tamamen şimal muhayyelesine göre vücade getirildiğini sezemediler Damarlarındaki kan kendilerine yardım edecekken nasılsa etmedi ! . . .

Daha hususî sahada da durulacak noktalar çoktur . . .

Şu vicdanlarda yaşıyan müebbet ve lâyetegayyer hukuk, şimal hukuku carî olduğu yerlerde, bilfarz devlet teşkilâtında aynı neticelere varmamış-

tır. Bazı mntakalarda milletin reisi olarak bir kral icrayi hüketmiş, bazı mntakalarda halk idaresi teessüs etmiş, bazı mntakalarda da devlet kuvveti müntehap bir senato veya konüllere bırakılmıştır.

Sonra bugünkü (kambiyo poliçesi hukuku), (hisse senetleri ve tahvilât hukuku), (demiryolları hukuku), (tel siz ve tayyare nakliyatı hukuku) nun mevzularını teşkil eden münesebetleri (örfü âdet) hukukunun hangi amellî prensip veya hükmü ile halledeceğimiz ? . .

Bunda ısrar etmek: (Kuran Eba-bil kuşlarından bahsetmiştir; binaenaleyh, şeri şerifte tayyareye dair hüküm de vardır . . .) gibi eski hezeyanlarımıza benzemeyecek mi ? . .

Onun için Almanya'da ırk nazariyesinin hukuk sistemine tatbiki işini *mutlak* şekilde değil, *nisbi bir ülkü* şeklinde mütalea etmek doğru olur. Nicolai de zımnan buraya varıyor.

Ama, buna mukabil daha evel okuduğum programda bazı maddeler vardır ki, onlara imtisal olunur ve onlara göre yeni kanunlar çıkarsa hiç şüphesiz dünyadaki umumî ileri hukuk hareketinin en calibi dikkat kısmını teşkil etmeğe namzettir. Bu hukuk umdesinin daha bugünden *cemiyet menfaatını ferdin menfaatından üstün tutmak* vasfı mütebarizdir. Hattâ ırk edebiyatı bile iyice elenirse neticenin ferdi cemiyette, cemiyeti de her ferdin özünde temessül ettirmekten başka bir şeye varmadığını sezmeğe zor değildir.

(Bitmedi)

TÜRK ADI

HÜSEYİN NAMIK

BAŞLARKEN

MÜTAREKE senelerinde Dergâh Mecmuasında Türk kelimesinin menşei atlı iki makale neşretmiş ve bu mes'ele hakkındaki Avrupa âlimlerinin tetkiklerini ortaya koymağa çalışmıştım.

O zamandanberi bu mes'ele ile pek yakından alâkadar oluyor ve bu husustaki bütün tetkikleri takip ediyordum. Avrupa'dan döndükten sonra da evelce Hız Mecmuasında sonra da Hakimiyeti Milliye'de Türk kelimesinin aslı adlı bir yazı neşretmiştim. Bu yazıların neşrinden sonra da aynı mesele ile alâkamı kesmiş değildim.

Malûmdur ki Türk adı ilk defa olarak Çin tarihlerinde VI ncı asırda ortaya çıkmaktadır. Kin-şan dağları havalisinde ortaya çıkan bu Türkler acaba daha evel mevcut değil mi idi?.. Bütün ilim âleminin dahi kabul ettiği veçhile Türk tarihi bugün Türk adını verdiğimiz Türklerle başlamaz. De Guignes'ten itibaren bütün Türkoloğlar Türk tarihini milâttan 23 - 24 asır evel mevcudiyetlerini bildiğimiz Hiung-nu'larla başlatmaktadırlar. O halde Türklerin Türk adı ortada yokken onlara Hiung-nu veya Hun deniliyordu.

Ohalde Türk adından eski olan bu Hun adının manasını tahlil ve izah etmek icap ediyordu; ki bunu da

Profesör Németh Klaproth'un daha evel ortaya sürdüğü nazariyeyi kabul ile izaha çalışıyordu. Eski Türkçede H sesi yoktur. Hattâ Orhon Kitabelerinin yazıldığı alfabede de bu sesi gösteren işarete tesadüf olunmaz. Binaenaleyh kelimenin eski şekli Hun değil Kun'dur. Bundan maada Türkçede K ve H tebedülü de vardır. (1) O halde bu kelime Türkçedeki halk manasına gelen kün ve Mogolcadaki adam manasına gelen Kümün adından çıkmıştır. Filhakika aynı kelimenin akraba dillerdeki şekillerini de adam manasına bulmaktayız: Fin-Ugor dillerinde Him, Vlogulcada Kum, Züriencede Komi, Votyakçada Kum, Samoyedcede Kum olan bu kelime Türkçeye Kün şeklinde ve halk manasında olarak geçmiştir. (2) İnsan manasına gelen kelimenin halk manasına da başka dillerde kullanıldığını Vogulcada görmekteyiz: Vogul dilinde Adem kelimesi halk manasına da gelir. Adam manasına gelen kavim isimlerinin de mevcudiyetini biliyo-

[1] Németh A. honfoglalo magyarrag kialakulasa, Budapest, 1930 S 145-146 Prof. Burada tebedü'den bahsederken Osmanlı lehçesinde Takı adının dahil olduğunu söylüyor ki, dahil'dan ziyade Takı'nın lehçemizde kullanıldığı malûmdur.

[2] Németh; Az urahl és a török nyelyek ösi kapcsolata, Nyelv. Köz 1928. S. 69.

ruz: Çeremisler kendi kendilerini Mari tesmiye ederler ki adam, erkek demektir. Zürienlerin kendilerine verdikleri Komi ismi de adam manasına gelir. Lâpların bir diğeri ismi de Almaç yani adamdır. Tunguzların müşterek isimleri yoktur. Siberya'da yaşayan Tunguzların ismi Boye, Boya'dır; ki adam demektir. Yenisey Ostiyaklarının ismi Di'dir ki adam manasına gelir.

Profesör Németh'in izah ettiği bu noktayı kabul edecek olursak aynı kelimeyi Homo adıyla mukayese de hiç bir mani olmadığını görebiliriz. Meşhur Fin âlimi Setaelae de Lâtincedeki Homo ve Gotcadaki Guma adlarını Ural-Altay dil ailesile alâkadar bulmaktadır. (4) Németh de aynı noktayı nazarı kabul etmektedir. (5)

Halbuki bu noktayı nazarı doğru olabilmesi için her şeyden evvel kelimenin Türkçede adam manasına olarak mevcut olması icap eder. Ural-Altay dilleri arasındaki kurbiyet henüz tevazzuh etmemişken bu kelimenin akraba dillerde mevcudiyeti Türkçede de mevcut olmasını istilzam etmediği âşikârdır. Daha sonra bu kelime Türkçede mevcut ve manası da malûm bir kelimedir. Kun Türkçede koyun manasına gelir. (6) Hayvan isimlerinin kabile adı olarak da

kullanıldığını biliyoruz. (7) Binaenaleyh bu kelime Türklerde totemizmin bir bakiyesi olarak kullanılmış olup Türklerin adam manasına gelen en eski ismi değildir. (8)

Tetkikat bu merkezde iken yani Hun adının Türklerin en eski ismi olmadığı anlaşılınca acaba Türklerin en eski adının ne olduğu meselesi kafamda bir istifham halinde bulunuyordu.

Bunu halledebilmek için tabii yine Çin tarihlerine müracaat zarurî idi. Nihayet elimde Franke'nin bir tetkiki geçti. Franke Edkins'ten naklederek Çin tarihlerinde mezkûr bir Tik adlı kavimden bahsetmekte ve bu ismin Türk adının aynı olduğunu ileri sürmektedir. Tik'ler Hiung-nu'lardan da daha eski bir kidede malik olduklarından mes'elenin bizim için ehemmiyeti âşikâr idi. Derhal elimde mevcut Çin tarihlerine müracaat ettim ve tetkikimi ilerletmeğe çalıştım.

Bu tetkikimden kısaca ilk Türk Dili Kurultayında bahsederek ilim âleminin nazarı dikkatini çekmeğe çalıştım ve o günden beri de boş durmuyarak bu husustaki vesikaları araştırıp toplamağa başladım. Neticede bu küçük esercik meydana geldi.

Mukaddes ırkımın eskiliğini göstermeğe çalışan bu eser bir ilk adım telakki olunmalıdır. İleride bütün Çin eserleri bir araya toplanır ve Türklüğe ait malûmat yine Türk Si-noloğları tarafından araştırılırsa da-

[3] Aynı müellif: bir numaralı haşivedeki eseri, S. 148; Munkacı; Die Bedeutung des Namens der Türken; KCSA. cilt I. S. 62-63

[4] Your. Soc. Fin. Ou. cilt XXX, S. 5,88.

[5] Németh; mezkûr eser, S. 5.

[6] Divan lugattürk, cilt III. S. 102.

[7] Hüseyin Namık, Türk Dünyası, 1932, S. 50-54.

[8] Daha fazla tafsilat için bakınız; Hüseyin Namık Attila ve oğulları, 1933, S. 14-15.

na bu mevzuu tenvir edecek pek çok malûmat bulunabileceği âşikârdır.

TÜRK ADI NEREDEN ÇIKMIŞTIR

Türk adının aslı hakkında şimdye kadar birçok nokta nazarlar serdedilmiş ve en nihayet bu mesele hakkında Avrupa âlimleri birleşmiş ve kelimenin menşei taayyün etmiştir.

Türk adının aslı hakkında şark membaları efsanevî bazı izahatla halk etimolojileri nakletmektedirler. Şark îslâm membaları Türk'ü bir şahıs ismi olarak kabul ile Nuh'un oğlu veya hafidi olarak kaydederler. Mahmut Kâşgari'ye göre Türk Nuh'un oğludur. Ona göre bu isim Cenabıhak tarafından konmuştur. Bu hususta bir de hadis zikrolunmaktadır.

Diğer bazı şark müverrihleri de bu ismin Arapçada "Terek,, kelimesinden geldiğini, çünkü bunları Yecuc ve Mecucların setlerinin öbür tarafında terkettiklerini yazmaktadırlar.

Bu iptidai etimolojileri Çin tarihleri de devam ettirmektedirler: Sui-su adlı bir Çin tarihinde şu satırları okumaktayız: "Tu-küe'ler yani Türkler eteğinde karargâhları bulunan dağın isminden tesmiye olunmuşlardır ki bu dağ miğfer şeklinde olduğundan bunların lisanında da miğfere Tu-küe derler. Bunun için kendilerini Tu-küe diye adlandırmışlardır.,,

Çin tarihinin bu iştikakını Klaproth kabul ile Journal Asiatique'teki bir makalesinde bu kelimeyi Türkçedeki Takye kelimesile mukayese ederek kelimenin Arapçaya sonradan geçtiğini söylemektedir. (9) Aynı noktayı Zürihli âlim J. J. Hess tekrar müdafaaya başlamış, Der İslâm'da

yazdığı bir makalede yeni Acemcedeki terk-miğfer kelimesinin aslen Türkçe olduğunu iddia etmektedir. Bu zat Türklerin demircilikle iştigal ettiğini, silâh imal etmekte olduklarını kayıt ile Karakalpak kavim isminin de bu şekilde tesmiye olunduğunu yazmaktadır.

Schott'da 1849 da bu mes'eleye temas ederken yeni Acemcedeki targ ve Türkçedeki tugulga adlarını zikretmektedir.

(Über das Altaische... Sprachen geschlecht, Berlin, 1849, S. 12)

Çin tarihinin bu etimolojisine karşı Franke de bu etimolojinin pek şayanı itimat olmadığını Çinlilerin Wu-huan'larla Sien-pi'lerin ismini de dağ isimlerinden çıkardıklarını yazmaktadır. Munkacsi de bu nazariyeye kısmen taraftar olarak Türk kavim isminin eski Çince telâffuz tarzı olması muhtemel olan Tu-lu-ke ismini Türkçede miğfer manasına gelen Duluğa adile mukayese etmektedir.

Çin tarihine istinat eden bu etimoloji ile şark membalarının Arap ve Acemceden çıkardıkları etimolojileri bir tarafa bırakarak Avrupa âlimlerinin bu mesele etrafında söylemiş oldukları daha bir takım iştikakları zikredelim: Hammer meşhur eserinde Türk kavim ismini Herodot'un Targitaoos ve İncilin Togharmaya diye kaydettikleri ad ile mukayese etmektedir.

Franz v. Erdmann "Temuçin ve halefleri,, adlı eserinde Türk ismini

[9] Bu hususta daha fazla izahat için bakınız: Hüseyin Namık : Türk kelimesinin menşei; Dergâh Mecmuası.

Turier, Taurier, Tyriten, Toreten, Turanier, Taurisker, Turken, Turmenen, Taurmenen, Turkmanen, Turk omanen, Truchmenen adlariyle mukayese ederek çıktığı bir notta da aynı ismi Thrak adıyla de münasebettar görmektedir. Heinrich Winkler bu mukayeseyi daha fazla genişleterek Türk ismini Magyar, Vogul, Mongol, Uygur, Hungar, Tunguz, Bulgar adlarının aynı telakki etmekte ve bütün bu isimlerin aynı kökün değişmezi addeylemektedir.

S. W. Koelle Tatar adını Tartar diye kaydederek bu ismi tarmak yani çekmek, cezbetmek kökünden Türk ismini de turmak ve türmek filinden çıkararak aynı veya müşabih manada olarak izah etmektedir.

Fiok Károly'a göre Çincesi Tuki olan Türk keliemsinin asıl şekli Turku olup Hazer denizi sahilinde oturan Yskitlerin dilinde göl kenarında oturan adam manasına gelir. (Szazadok Mecmuası; 1895)

Bütün bu gayri ilmi izahlar tabii ilim âlemince kabul olunmamış, şahsî bir iddia mahiyetinde kalmıştır. Bu nevi izahları bir tarafa bırakarak bu mes'eleyi daha ilmi bir şekilde mütalea eden âlimlerin tetkiklerine geçelim: İlk ilmi olarak bu mes'eleyi tetkike çalışan Vambéry olmuştur. Vambéry Die primitive cultur des turko - tatarischen Volkes adlı eserinde Türk adı törümek yani türemek filinden çıkmış olup aslında manası halk olunmuş adamdır. (Hıttırlayınız: Yürümekten yürük).

Munkacsı de Körösi Csoma Archivum Mecmuasında neşrettiği bir makalede bu ciheti teyit ve tak-

viyeye çalışmış, nihayet Profesör Németh Magyarnyelv Mecmuasında (1927) çıkardığı bir makalede şu üç esası nazarı dikkate alarak bu izah tarzına itiraz etmişti: 1 — Türk adı VI ıncı asırda meydana çıkmıştır; binaenaleyh Türklerin en eski ismi olamaz(?); 2 — Türk adının adam, mahluk manası malûm değildir; 3 — Türk adında ü sesi mevcuttur. Hal - buki türemek filinde yalnız ü sesi Osmanlı lehçesinde bulunur; Diğer lehçelerde bu ses olmadığına göre ağılebi ihtimal bu fiilde esas hece ü değil, ö dür. 4 — Türk adını her türlü ihtimalleri bir tarafa bırakarak daha vazih olarak izaha imkân vardır. Profesörün birinci numarada kaydettiği itirazı varit görmemekteyiz. Yazımızın ikinci bahsinde izah edeceğimiz gibi bu ismi VI ıncı asırdan daha evvelki devirlerde de Çin eserlerinde görmekteyiz. Hing-nulardan daha evvelki zamanlarda dahi bu ismin mevcudiyetini gösteren vesikalar Türk adının VI ıncı asırda değil, Milattan evvel 23—24 üncü asırlarda mevcut olduğunu kaydetmektedir.

1910 yılında F. W. K. Müller meşhur Uigurica adlı eserinin 2 inci cildinde (S.10) uygur metninde erkke, türkke kelimelerini nach macht und staerke diye tercüme ettiği gibi sayfa 97 nin haşiyesinde de "Erklerin, türklerin ıdalap toyın dindar bolup arhant qutın bultılar., tarzında bir ibareye tesadüf etmekteyiz. Burada Türk adını Erk kuvvet kelimesiyle aynı manada olarak görmekteyiz. Bu sinonime kelimelerden vazihan anlamaktayız ki, Türk kelimesinin manası kuvvettir. Bu metnin neşrinden iki sene sonra,

yani 1912 de ilk defa olarak bu ibaredeki kuvvet manasına gelen Türk kelimesinin kavim ismi olan Türk adı ile alâkasını Thomsen-Festschrift'nin 151 inci sayıfasında göstermeğe çalışmıştır.

Daha sonra 1922 senesinde Profesör Thomsen iki Orhon kitabesiyle Tonyukuk kitabesinin tercümseini yaparken mukaddimede Türk adının kuvvet manasına geldiğini, ilk zamanları bir tek kabilenin veya daha muhtemel olarak hakim olan kavmin ismi olduğunu kaydetmektedir.

En nihayet aynı meseleyi Profesör Németh ele almış, Türk adının kuvvet manasına kullanılan kelimedenden çıktığını isbata çalışmıştır. Németh Türklerde bu nevi kabile isimleri olduğunu

isbat etmektedir. Filhakika biliyoruz ki, Peçenek kabileleri arasında baş kabilenin ismi Erdem, yani fazilettir. Gene Peçeneklerin üç baş kabilesinin adını Konstantinos Porphyrogenetos Kangar diye kaydederek bunun manasının cesur, asil olduğunu söylemektedir.

Oğuz kabileleri arasında baş kabilenin adını şark membaları Kayı diye kaydile manasının kuvvetli olduğunu yazmaktadırlar.

Binaenaleyh, Türk adı da kuvvet manasına olup ilk zamanlarda baş veya hakim kabilenin adı iken bilâhare büyüdükçe idaresi altına giren bütün kabilelere de alem olmuş, bu suretle yavaş yavaş yayılarak bu ırka mensup bütün insanlara tesmiye olunmağa başlanmıştır.

ZEYNEBİN BÜTÜN GÜNÜ

— 4 —

MİTHAT ÖMER

Recep Beyefendiye:

Yüreğim sızlıyor aylardanberi,
İçimi, kimseye, dökemiyorum.
Dişimle koparıp sökemiyorum,
Gönlümü kısıkvırak eden çenberi...

Aşınmaz dişlerin çelik mi çenber?..

xxx

Bu çenber, bütün gün ısırır, sıkar,
Sayısız dişlerle kemirir beni.
Yüreğim eriyip göğsümü tıkar;
Bir sonsuz üzüntü bitirir beni.

Bütün gün gülsem de içim kan ağlar..

xxx

Akşam yaklaştıkça yanar içerim:
Gündüzü gözetler, gece, pusuda.
Güneş can verirken kararan suda;
Bağırma boşalan kanı içerim...

Her akşam, gündüzü, geceler boğar...

xxx

Her akşam pusuya yatan geceler!
Güneşi enginde yutan geceler..
Başımı yastığa koysam da beni,
İğneli beşikte tutan geceler.

En gizli yarayı gece didikler...

xxx

Ne gündüzüm gündüz, ne gecem gece!
Sesimi duymuyor, yer pek, gök ırak.
Kimsesiz öksüzüm, ben, ondan uzak..
Gönlünde hıçkırıp, der, Zeynep Ece:

Bir gönül ağrısı içimde sızım;

Bu gizli çıbanı, kime söylesem...

Gidecek yerim yok, görecek kimsem!...

Yol uzun, gök sağır, yapayalnızım...

BİZ

METE

*Ulu yurdumuzun şen seslerinden,
Bilgiden, vatandan ilham alan biz,
Asil duygularla içten derinden
Vazife aşkile coşan gençleriz.*

*Çocukların der ki, ey anavatan:
Bir kara perdeyle örtülemez tan,
Cihanda yokluktan varlık yaratan
GAZİ'nin izinde koşan gençleriz....*

HAYAL

SALİH ZEKİ

*Uzun uzun yaşlarla anlatıyor her kıyı,
O kadının ölmeden söylediği şarkıyı.*

*Boynu bükük bir kuru salkımın gölgesinde;
Yanmış bir ruh alevi uçarken son sesinde..*

*"Bana bir söğüt verin, bir yeşil söğüt verin,
Şu sararmış alnıma bir tel söğüt çekiverin. . . ,*

*" Karanlıkta gizlice;
İçmeden meşum gece,
Onu içen kanımı. . . ,*

*Hep böyle arıyarak koşacağım sevgimi,
Bu kaybolan derdime kimden sorayım kimi? ..
Akıp giden nehirler almış bütün içimi...*

*" Bana bir söğüt verin!
Bir söğütle çevirin,
Şu sararan alnımı . . . ,*

*Başı dizinde susmuş.. Susmuş geceden korkan;
O hayali soruyor enginlerde, derinde.
Bir bulutlu sineden damlamadan yere kan,
Arıyor izlerini eli kırık yerinde . .*

" Ben sonbahar istemem ince bir dal getirin....,,

.

HALK TERBİYESİ ve OPERALAR

HALİL BEDİ

HALK musiki terbiyesinin, halk be-
diî ve umumî terbiyesinin en külfet-
li ve fakat o nisbette de en müessir
vasıtası (opera)dır.

Opera; kendinde dram, edebiyat,
musiki, raks, mimik... sanatlarını ve
plastik sanatları toplıyan bir (sanat-
lar meşheri)dir. Binaenaleyh halka
opera göstermek, ona birden birçok
şeyler göstermektir.

Opera, halka en çok şey söyliyen,
halkın en çok anladığı ve sevdiği bir
musiki şeklidir.

Opera, bilhassa bizim memleketi-
mizde, bizim memleketimiz halkına,
Garp musikisinin ne olduğunu, Garp
musiki tekniğinin ifade kudretini a-
çık bir surette anlatmak hususunda
çok terbiyevî bir rol oynayacaktır.
Halk onda, musikinin drama nasıl
tercüman olduğunu, orkestranın vak-
aya nasıl refakat ettiğini, çok yakın-
dan görecektir ve duyacaktır. O bizim
halk ki, musiki namına yalnız gazel
ve şarkı zevkini taşımakta ve hakikî,
ciddî hiçbir sanat terbiyesi almamak-
tadır.

Bir opera, herhangi bir Avrupa
memleketinde şüphe yok büyük işler
görür. Fakat o musikinin y'ınız bir
keyif ve zevk vasıtası, ve Garp musi-
kisinin kuru gürültüden ibaret telak-
ki edildiği bizim memleketimizde hiç

bir Garp memleketinde yapmadığı
şeyleri yapacaktır; halkımızın musi-
ki zevk ve telakkisini değiştirecek,
zevk ve telakkilerimizde inkılâp vü-
cude getirecektir .

Memleketimizde muayyen bir züm-
reye değil, fakat bütün bir halk küt-
lesine hitap edecek, bütün bir kütle-
yi kazanacak, bütün bir kütle için bü-
yük bir kültür kaynağı olacak olan
opera, ancak (millî opera)dır. Millî
mevzulu, millî sesli millî renk ve mil-
lî hareketli operadır ki, memleketi-
mizde bu büyük telakki ve zevk inkı-
lâbını yapacaktır.

Garp sanatını tanımayan, o sanata
menfi bir vaziyet alan bir halka, bu
sanati tanıtmanın, sevdirmenin yolu
vardır. Garp operalarını, şöyle böyle
bir prozodi ile Türkçeye çevirmek,
halka yabancı mevzuları, yabancı ses-
lerle dinletmek, aranan çarenin ken-
disi değildir. İçinde bulunduğumuz
zaman ve mekânı, halkın seviyesini,
ihtiyacını ve tabii alâkasını nazarı iti-
bara almalıdır.

Tam bir milliyet ve inkılâp dev-
rindeyiz. Kendi tarih ve mitolojimizi
kendi inkılâp ve hayatımızı, kendi
seslerimiz ve hareketlerimizle teren-
nüm etmek ve halkımıza bu terennü-
mü dinletmek mecburiyetindeyiz.

İnkılâp gibi muayyen ve hususî

bir devir yaşayan milletler de sanat inkılâbı terennüm etmeğe mecburdur. Bu devirde cemiyet laaletayın değil, muayyen bir sanata muhtaçtır. Sanatkâr bu devri yaşayan cemiyette kendi istediği gibi değil, cemiyetin istediği gibi hareket edecektir.

Halka, halkın anlamıyacağı, anlamak ihtiyaç ve mecburiyetinde de olmadığı yalnız kendi şahsına hitap eden serbest fantazileri değil, cemiyetin, kütlenin istediği sanati verecektir. Hükümet, sanatkâra eser ısmarlıyacaktır. Sanatkâr bu eseri yazmak mecburiyetindedir. Yazamazsa, yazmaktan iktidarını haiz değil demektir. Kuvvetli kalemler, istediğimiz, beklediğimiz metinleri yazacaklar, ve bestekârlar onları besteliyeceklerdir. Ve bu eserler halka seyrettirilecektir. Bestekârm diyen, memleketinin istediği eseri tabii surette verir, vermiyorsa o eser, ona sipariş suretiyle yazdırılacaktır. Tabii şekilde doğan eserle ısmarlanan eser arasındaki fark herkeşce malumdur. Fakat bestekârm diyen adamın, muhtaç olduğumuz eseri yüzde bilmem kaç muvaffakiyetle bize vermesi, hiç vermemesinden, bizi tamamen esersiz, sanatsız bırakmasından daha hayırlıdır. Hakikî inkılâp bestekârı, cemiyetin istediğini, beklediğini kendi kendine verendir. Aksi takdirde, bestekârlık tekniğini bilen kimseye eser, ısmarlanacaktır.

Bugün içinde bulunduğumuz devire çok uzak zamanlarda, garpta millî mektepler millî operalarla teşekküle başladılar. Rus millî mektebi (Glinka'nın (Çar için hayat)ı, Leh millî mektebi (Moniusku) nın (Halka) sı,

Çek millî mektebi de (Smetana'nın, (Satılmış nişanlısı) ile açıldılar. Bu mektepleri millî operalarla açan millî devrin bugün biz en hâd şeklini yaşıyoruz.

(O mektepler, ecnebi kültürü istilasını müteakip açıldılar, bizde de bu böyle olacaktır. Hele bakalım, evvelâ garp sanati, memleketimizde adamakıllı yerleşsin, ondan sonra bizde de millî eserler yazılmağa başlar) diyenlerin akıllarından şüphe etmek lâzımdır.

Netekim (o mekteplerde, millî eserlerden evel, ecnebi eserler adapte edildi; bizde de öyle olacaktır. Hele evvelâ Rigoletoları, Favustları tercüme ederek oynyalım, sonra millî eserler de yazılır ve oynanır) diyenler de aynı kategoriye mensupturlar.

Her memleketin hususî, içtimai şartları ve vaziyetleri vardır. Hemhücut memleketlerden bile çok, pek çok uzak vaziyetlerimiz olabilir. Evvelâ, şarktan garbe geçmiş ilk islâmî cemiyetiz. Asyaî, şarkî bir sanat zevk ve telakkisine malik bulunuyoruz. Sanat zevki ve telakkisi itibariyle Avrupa camiasında benzerimiz yoktur.

Saniyen, azamî bir milliyet devri içindeyiz. Binaenaleyh, her şeyden evel kendi anlıyacağımız, seveceğimiz millî esere, inkılâp eserine ihtiyacımız vardır. Ve bu eserleri bize verecek teknik iktidarı haiz bestekârlarımız yok değildir. Mevzuunu Türk tarih ve mitolojisinden, Türk hayatından almak üzere kuvvetli kalemlere opera olarak bestelenecek metinler yaz-

dırmalı, ve sonra onlar bestekârlarımıza besteletilmelidir.

Demiyoruz ki, bu eserler, şaheserler, dahiyâne eserler olacaktır. Israr ettiğimiz nokta, onların serbest yazılacak lâalettayin fantezilerden veya adaptelerden çon daha, yüz kere, bin kere daha müfit olacağıdır. Yalnız opera livresi yazacak olan kalem sahipleri, millî tarzda birçok opera metinleri tetkik etmiş ve opera livresi şartlarını tanımış bulunmalıdır. Keza onu bes teliyecek olan bestekâr da, millî tarzda birçok millî operaları tetkik etmiş, dinlemiş, onların estetiğine ermiş olmalıdır.

Bestekâr o livreden lâalettayin değil, millî mektepleri yaratan operalar karakterinde, millî opera vücude getirecektir.

Bu eser kendi seslerimiz, kendi rakıslarımızla yapılacaktır. Biz bugün, Avrupa'da tâli mekteplerin, romantik, millî mekteplerin bir zaman yaşadıkları millî eserler devrini yaşıyoruz. Kendimizi görmek, kendi bediimize kavuşmak, sözde ve seste tatmin edilmek istiyoruz. Şerkın en münevvin nağmeleriyle büyütülmüş bir milletin birdenbire Bethofen, ve Vagner seslerinden zevk almasına, çok koyu bir milliyet devri yaşrıyan, kendini tanımak ve kendini sanatta bulmak isteyen bir milletin, Rigeletto, Favust... mevzularıyla tatmin edilemesine imkân yoktur. Halkın alâkasını kendi öz sesleriyle, kendi öz mevzularıyla yakalayıp ileri götürmeğe çalışmalıdır. Onu tatmin etmeyen mevzuları, onun kulak zevkine uzak ve zıt seslerle dinletmek, seyrettir-

mek, onu garp sanatından soğutmak, uzaklaştırmak, ve nihayet onu kaybetmek demektir. Halbuki, onu yükseltmek için, yakalamak ve kazanmak mecburiyetindeyiz. Halkımızın gazel ve taksimden birdenbire çok ses mimarisine geçmesine imkân yoktur. Alaturka musikinin bugünkü kuvvetli vaziyeti bizi düşündürmelidir. Tarihi, vustaf bir müessesenin tarihe çekilmesi, diğer ifade ile alaturka musiki zevkinin tarihi bir zevk haline geçmesi için, onu istihlâf edecek yeni sanatın, onun yerine kaim olması lâzımdır. Bu sanat, elyevm mevcut değildir. İşte biz, onun bilâ kaydüşart millî bir sanat olması lâzım geldiği kanaatindeyiz. En basit bir terbiyede, bir ilk mektep terbiyesinde çocuğa herhangi bir hakikati dinletmek için, nasıl onun alâkasını yakalamağa çalışıyorsak, halk musiki terbiyesi içinde de halkımıza garp sanatını dinletmek, sevdirmek için onun tabii alâkalarından istifadeye mecburuz.

Münevver zümremiz bile konserlerde, (Rimski Kozzakof) un (Şehrâzad) ını, (Brodin) in (Asyayi merkezî steplerinde) eserlerini, diğer büyük garp eserlerine tercih ediyor. Kulak zevkimize yakın nağmeler işitince serapa dikkat ve alâka kesiliyoruz. (Yumuşak musiki, anlıyacağımız musiki!) feryatları hep aynı ihtiyacın ifadesidir. Bütün bunlar bize halk musiki terbiyesinde halkın kulak alâkasından istifade etmek ve büyük terbiye işine bu alâkadan başlamak icap ettiğini gösterir.

Yakında temsil akademisi açılacaktır. Üç sene sonra bu müessese ilk

mezunlarını verecektir. Üç sene zarfında millî opera livreleri yazılmalı, ve onlar besteletilmelidir. Bu suretle üç sene sonra, oldukça tam bir opera kadrosuna malik olduğumuz gün, elimizde hemen oynayabilecek millî bir opera repertuarı bulunacaktır. Diğer taraftan garp operaları da tedricen lisanımıza naklolunacak, ve arada onlar da oynanacaktır.

Temsil Akademisinin faaliyete geçtiği andan itibaren ilk meyvelerini verinceye kadar geçecek zamanı, bir (eser hazırlama), fakat bilhassa (millî eser hazırlama) devri telakki etmeli ve derhal harekete geçmeliyiz. Lirik, dramatik kadın ve erkek unsurlarıyla oldukça tam bir opera kadrosu elimize geçtiği gün, onların oynayacakları eserler, bilhassa millî eserler,

bu devirde hazırlanmış bulunmalıdır.

Türk glinkası, Türk smetanası bize beklediğimiz eseri verdiği gün, Türk Millî Musiki Mektebinin küşat merasimini yapmış olacağız. Ve o gün, yeni bir kültür devrinin başlangıcı olacaktır.

Temsil Akademisi için, Avrupadan beş mütehassıs getirtileceğini işittik. Bu beş mütehassıs arasında bir de opera şefi bulunmalıdır. Memleketimizde opera idare etmiş, bu sahada meşgul olmuş hiç kimse yoktur. Bu fırsatla olsun, memleketimiz ecnebi bir idareci mütehassıs kazanmalıdır. Teganni mütehassısları, bizzat sahnede oynayabilecek ve oynanmış kimseler olmalı, pratikten çekilmiş ihtiyarlar olmamalıdır.

H . B

MİLLÎ NÜFUS SİYASETİNDE (EUGENIQUE) MESELESİNİN MAHİYETİ

Prof. Dr. FAHRETTİN KERİM

İNKİŞAF yolunda hızla ilerliyen inkılâp Türkiye'sinin yarım için en ziyade düşüneceği ve düşünmesi icap eden işlerin başında " Eugénique " , yani ırk hıfzıssıhhasının geldiğine şüphe yoktur. Çok yüksek ve ağır masraflarla yabancı memleketlerden mütehasıslar çağırarak enstitüler vücude getirmek suretiyle hayvanlarının, nebatlarının ıslahını düşünürken yurdun hakikî ve öz sermayesini teşkil eden aziz milletimizin yüksek ırkî necabetini tereddiden korumak, tehlikeye giren evsafını düzeltmek işini ihmal etmesine imkân yoktur. Bu işi düşünmek bununla alâkadar olan Türk münevverleri için en esaslı vazifedir. Büyük Şefin Cümhuriyetin Onuncu Yıldönümü Bayramında bize gösterdikleri parola bu değil midir? Maddî ve manevî refah sahasında azamî kemale erişirmekle mükellef olduğumuz büyük milletimizi tereddî tehlikelerinden korumak, daha birkaç misli nüfusu bolluk içerisinde besleyebilecek olan mukaddes yurdumuzda ruhan ve bedenen zinde, yani keyfiyet itibariyle de yüksek kıymette bir nüfus kesafeti yaratmaya çalışmak inkılâbımızın en sarih umdelerinden birini teşkil eder. Bütün dünyanın birçok yerlerinde " Eugénique " , mes-

lesi devlet işi olmuştur. *Her devletin milli nüfus politikasında mevcudu çoğaltmak, ölümü azaltmak, vasatî ömrü uzaltmak, sağlam bünyeli, zinde ruhlu nüfus yetiştirmek esas dileklerdir.* Umumun sağlığı meselesi mevzubahs olduğın zaman kimse kendi başına alabildiğine gidemez. *Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için* düsturunun hakim bulunduğu cümhuriyet rejiminde Türk cemiyetini teşkil eden fertlerden birine arız olan musibet hepimizi müteessir eder.

Bilhassa bu musibet içtimaî varlığımıza, ırkî teşekkülümüze zarar verecek şekilde olursa bu teessürümüz daha fazlalaşır. *Bugün fert devletin en gelirlî sermayesidir.* Binaenaleyh " Eugénique " , noktasından bu sermayeyi çok iyi idare etmeğe ve korumağa mecburuz. Millî servet ve iktisat meselesi de bunu âmirdir.

Devletlerin bütçelerini tetkik ettiğimiz zaman ruhan hasta veya ruhan dunkıymet olanların çalışanlar üzerinde çok ağır bir yük teşkil ettiklerini görüyoruz. Bu hususta Fransız Akıl Hıfzıssıhhası Cemiyetinin şu istatistikleri çok canlıdır. Fransa'daki akıl hastalarının mıkdarı 80.000 dir. Bu iş için 116 müessese vardır. 1931 senesinde bu mıkdar 100,000 tesbit

edilmiştir. Fransa'nın umumî nüfusu 45 milyon olduğuna nazaran 400 kişiye bir akıl hastası isabet etmektedir. Bir kıyas olsun diye işaret edelim ki Fransa'da aynı senede üniversite talebesinin adedi 64,000 dir. Sen Vilâyetinin nüfusu 4,5 milyondur. Hastalarının adedi 15,000 dir. 270 kişiye bir hasta isabet etmektedir. Paris'te akıl hastaları için ayrılan yatak adedi 15,000 dir. Bütün yatakların adedi 54,000 dir. Fransa Hükûmeti her sene 300 milyon, Sen Vilâyeti de 100 milyon frank sarfetmektedir. Bunların çalışmamaları Fransız bütçesinde 500 milyon, Sen bütçesinde 100 milyon franklık zararı mucip olmaktadır. Hastahanelere girmeden evel ruhî tagayyürleri yüzünden bais oldukları zararlar, cürüm ve cinayetler yüzünden kurban giden tabii eşhas, etrafındakilerin çalışmalarına mani olmaları, israfları hesap edilirse zararın şümülü anlaşılır. Bu yekûnda (psikopatlar) yarım delilerin sayısı dahil değildir. Fransa'da psikopatların adedi bir milyon sayılmıştır. Fransa nüfusunun 1:40 nı, Sen Vilâyetinin 1:27 sini teşkil eder. Bunlar içerisinde 48 bine yakın intihar vakası görülmektedir. Bu da yüz milyon frank kıymetindedir. Bu psikopatlar için ıslahhaneler, müesseseler vücade getirilerek milyonlarca lira sarfedilmektedir. Mücrimlerin mühim bir ekseriyetini de bu zümre mensupları teşkil eder. *İçtimâî heyetin disiplinini, rahatını bozarlar. Meslekî faaliyetlerini muntazaman takip edemezler, intizamsızlıkları yüzünden tüberküloz, sifiliz, alkolizm ve diğer semlere*

müptela olurlar, fuhşa sülûk ederler. Bu suretle de millî hazineye büyük zararlar ika ederler.

Aynı keyfiyeti Almanya'da da görüyoruz. 1911 de Prusya'daki müesseselerde 133.000 hasta varmış, bunların işçileri için 33 milyon mark sarfediliyormuş!

(Seufert) namındaki müellifin hesabına göre, harpten evel ceza gören mahpusların işçileri için 100 milyon mark sarfolunuyormuş, Almanya'da normal bir halk mektebi talebesi için vasatî olarak 120—130 mark sarfedildiği halde yardımcı mektepteki geri zihinli çocukların beherine 250 mark yani iki misli sarfediliyor. Bizim memlekette dahi hapishanelerimiz için 800,000, tımarhanelerimiz için maaşlar müstesna 400 bin liraya yakın para sarfedilmektedir.

İsviçre'de 1901 de ruh hastaları %8 nisbetinde idi. Görülüyor ki, bir memlekette aklen özürülülerin, hastaların çoğalmasa, sağlamların yaşama yükünü ağırlaştırıyor. Onların mükellefiyetlerinin artmasına, bütçe darlığına sebebiyet veriyor. Bundan dolayı fertleri kendi başına bırakamayız. *Umumun ve cemiyetin menfaati noktasından şahısların hürriyetini tahdit ederek ruhan hasta olanların evlenmelerine ve evlenmişlerse çocuk yapmalarına mani oluyoruz.*

" Eugénique „ noktai nazardan tetkik ettiğimizde ırkın selameti için dört mühim mesele ile karşılaşılıyor: Birincisi soya tesir eden, geçen akıl hastalıklarından nesli korumaktır. Veraset kanunları, seririyat müşahedeleri bir kısım sinir ve ruh hastalıklarının

da irsiyetin rolünü izah ediyor. "Mor folejik ve fizyolojik hikemî vasıfların bir nesilden diğer nesle geçmesi,, diye anladığımız " Hérédité ,, irsiyetin kuvvetini bir dakika nazardan çıkarmamalıyız. Gerçi bir ailenin bütün çocuklarının mahmul olması şart değildir. Hücrenin nüvesinde mevcut kromatin cevherinde, kromozomlarda meknuz olan veraset cevherinin ehemmiyeti inkâr edilemez. Binaenaleyh bu ehemmiyet noktai nazarından soya geçen hastalıkların ilerlemesine ve çoğalmasına mani olmak hususunda muhtelif tedbirlere müracaat edildiği zaman akla gelen ilk şey *hastaların evlenmelerine mani olmaktır.* Medenî kanunumuz bu ceheti nazarı dikkate almış, mecaninin nikâhlarını batıl olarak kabul etmiştir. Biraz sonra bu kısma yeniden dönmek üzere irki bozan âmillerin telhisine devam edelim.

İrsî kudretten sonra cersumenin fesattan korunması gelir.

Cersumeyi bozan âmiller arasında en büyük âmil alkoldür. (Giller Ballet) alkol için sefaletin mucidi, hapishane ve tımarhanelerin sermayesi adını veriyor. (Clemenceau) beşerî takatin büyük tahripçisi, bir demokraside millî inkirazın âmilidir, diyor. Su çekici " Deshydratent ,, hassası dolayısıyla protoplazmanın bütün mayi cevherini alır, yaşayan hücreyi bozar. Stachord namındaki ilim adamı hayvan tecrübeleriyle göstermiştir ki, alkol irsi evsafı bozuyor. Fazla alkol kullanan milletlerde ruhan yüklü eşhasın daha çok olduğu tesbit edilmiştir. Bilhassa saralı, idiot ve aptalların

rın üçte biri alkolik baba ve ananın mahsulüdür.

Bazı mücerripler tarafından kobaylarda yapılan tecrübeler alkolün nesil üzerindeki tesirini göstermeğe kâfi gelmektedir. 24 sarhoş erkek kobay, alkolsüz dişi ile birleştirilmiş 12 nin kısırılık, beşinin çocukları ölü doğmuş, diğerlerinde sarvî ihtilaçlar görülmüştür. Mütemmim istatistikler alkolik babalarda % 58 kısırılık, % 22 ölü doğum, % 20 sıksa doğum görmüşlerdir. Alkoliklerin birinci nesillerinde ahlaksız, ikinci ve üçüncü nesillerinde mecnunlar çıktığı tesbit edilmiştir. Ceneve şehrinin Bel-air tımarhanesi sakinlerinin yarısında alkolik irsiyet nazarı dikkati celp etmiştir. Avrupa'da bağ bozumu ve karnaval zamanlarında ana rahmine düşen çocukların mühim bir kısmı ruhan yüklü olarak dünyaya gelmektedir. (Weissment) kimyevî ve intanî âmillerin tohumu bozduğunu isbat etmiştir. Bern hocası Prof. Denme'nin içki içen ve içmiyen onar ailede aldığı netice şudur: İçki içen on ailenin eliyedi çocuğu olmuştur. Bunlardan 12 si doğar doğmaz ölmüş, sağ kalanların 8 i aptal, 13 ü saralı, 2 si dilsiz, beşi saralı, 3 ü yapılış kusurlu, 5 i cüce, 9 u salimdir. İçki içmiyen 10 ailenin 61 çocuğu olmuştur. Bunlardan üçü ilk günlerde zayıflık yüzünden ölmüş, 2 si mide, barsak nezlesi, 2 si koreli, 2 si bedenî suişekilli, 2 si aptalca, 50 si tabiidir. Bunlar gibi birçok müşahede ve tecrübeler alkolün nesil üzerindeki tahripkâr tsirini göstermektedir.

Bundan dolayıdır ki, otuz sene e-

vel Almanya'da İçki Aleyhtarları Cemiyetinin yıllık kongresinde ayyaşların nesillerinin kesilmesi temenni edilmişti. Bugünkü takım kanununda salâh kabul etmiyen ayyaşların kısırlaştırılması kabul edilmiştir. Alkol-den sonra sifiliz dahi cersumeyi bozan âmillerdendir.

Ferngililerin adam akıllı tedavi edildiğine kani olmadan evlendirilmesi doğru değildir. Bizim kanunlar da bunu müeyyettir. Rontken şuaı ve tüberküloz da tohumu bozan âmillerdendir. Onlara karşı da tedbirli bulunmak icabeder. Peder ve validenin sinir manzumesi, ruhî vaziyeti de ırk hıfzıhhasında mühim mevki sahibidir. Bunları sırası gelince tafsil edeceğiz; gene asıl mevzuumuza dönelim.

Yirminci asrın icapları, medenî ihtiyaçlar insanların sinirlerini oldukça yormuştur. Bundan dolayı asrımızda ırk hıfzıssıhhasının kıymeti daha ziyade artmıştır. Bu işlerle en ziyade uğraşan ve bugün Almanyada bu mevzu üzerinde en salâhiyetli makamı işgal eden Rüdin medeniyet artmasıyle akıl hastalıklarının alâka ve münasebetini izahtan sonra bizi tehdit eden tereddî tehlikesine karşı ancak ırk hıfzıssıhhasiyle tedbir alabilir ve set çekeriz diyor. (Kraepelin) " *bizim sevimli âdetlerimizden biri hastaları ve biçareleri himayedir. Fakat, onlara himayemizi evlendirme sahasına götürmemeliyiz. Onların nesillerinin devamı çalışanların yükünü arttırmaktan ve hayat mücadelesini ağırlaştırmaktan başka bir şeye yaramaz* " diyor.

Eugénique'in temel taşını kuranlardan Galton, hiçbir suretle tevarüs edilmiş irsî zaafı gideremeyeceğimi zi, ancak doğum kabiliyetlerini de-ğiştirmek ile ırkı koruyacağımıza işaret ediyor.

(J. Lange) küçük barakalarda, sefalet içerisinde yaşayan 50 aileyi muayene etmiş, aralarında ruh hastası, mücrim, katil, dolandırıcı ilâ... dejenerele bulmuştur. Bunlardan 26 kadından 138 çocuk dünyaya geldiğini bu çocukların %25 in gayrı meşru olduğunu, % 24 ünün gayrı tabii kusurlu olduğu tesbit ve bunların cemiyetin başına yük olacağını tasrih etmiştir. (Walfzen) erken bunamada irsî tesisir in %90, Kraepelin cinneti manyayı inhitatide %80, Zihnen umumî surette ruh hsatalıklarında irsiyetin tesisirini %60 buluyor.

Müesseselerin %75 yükünü teşkil eden erken bunamada irsî istidat meselesi hakkında (Rüdin), (Hoffmann), (Kahn)'ın çalışmaları ve bizim de müşahedelerimiz vardır. Sonra cinneti manyayı inhitatiye hastalığında irsiyet hakimdir. Bu grupa dahiller arasında çok büyük şahsiyetlerin çıktığı da vakidir. Bir kısmı intihar ediyorlar. Muhtelif nevi aptallık, devamlı sar'a, koresi ataks serebral, nihai dumuru akli gibi irsî istidadı olanlar da cemiyet için yükür.

(Stupf) Kriminal biyoloji nokta nazarından çok nüks gösterenleri de ittiham, hissiz psikopatlar, ahlakî aptallarda da irsiyetin rolünü söylüyor.

İşte bütün nöbetlerde ırkı korumak için takım meselesi mevzubahsedilmiştir. Fakat, doğrudan doğruya

erkeklerde husye ve kadınlarda yumurtalığın kaldırılması, yani (Castration) ifrazı dahilî noksanlığı sebebiyle ruhî bir takım bozuklukları mucip olacağından biraz merhametsizce bir hareket telakki edilmekte idi. Bundan dolayı Münih'te toplanan Beynelmîlel İrk Hıfzıssıhhası Kongresinde (Langhlein) tarafından teklif edildiği üzere yumurtalık ve meni nakleden yolların bağlanması suretiyle takım usulü tavsiye edilmektedir. Bu usulde cinsî münasebet muhafaza edilebilmekte, fakat zürriyet yetiştirmenin önüne geçilmektedir. (Kankleid) rontken şuarı ile tavsiye edilen kısırlaştırma usulü de ferdin sıhhatini bozmaktadır. Bağlandıktan sonra huveynatı meneviyenin kese içerisinde birkaç zaman daha canlı kaldığı Sehöfer tarafından serdedilmiştir. Fakat Ritter huveynatı meneviyenin 2—3 ay hayatta kaldığını, fakat zürriyet kabiliyetinin ancak 2—3 gün sürdüğünü söylemiştir. 14. 7. 933 tarih ve 86 numaralı kanunla Hitler cinneti manyayı inhitatı, erken bunama, aptallık, devamlı sar'a, viladî körlük gibi vekayide takım usulünü kararlaştırmış ve 1. 1. 934 ten itibaren tatbike başlamıştır.

Bundan başka İsviçre'nin bazı kantonlarında, Kanadada Alberta eyaletinde, Danimarka, şimalî Amerikada bazı mıntakalarda tatbik edilmektedir. Gaup dun kıymet anasırdan kurtulmayınca bir ırkın düzelmesine imkân yoktur diyor.

Laugheim, Sharp, Boeters, Johnson, Popenca, Josef - Mayer, Nissen, Nacke, Haffmann, Lundberg, Mar-

cuse, Friede, Fischer, Gratjahn, Gaup, Weygand, Rudin, Roemer, Fetscha ta kim taraftardırılar.

Bize gelince memleketimizde böyle bir şeyin derhal tatbiki belki aksi tesir tevhit edebileceği için bu gibi ruh hastalıklarının evlenmelerine mani olan kaydı kanuniden istifade etmek, evlenmeden evvel yapılan sıhhi muayenede ruhî cihetleri sıkı aramak icabeder.

Binaenaleyh evlenme hıfzıssıhhası çok mühimdir. Almanyada izdivaç istişare daireleri tesis edilmiştir. Dr. Touloure Fransada bu usulü tatbike başlamıştır. Bir kısımları ırk hıfzıssıhhasında tesalübe mühim yer vermişlerdir. Fakat bunun için de aileler içerisindeki evvelâ irsî istidadın ne kadar kökleştiği tetkik edilmelidir. Bu hususta ihşaf materyel vücuda getirilmelidir. İrkların Antropolojik hususiyetlerini, ruhî vasıflarını bilmek icabeder. Binaenaleyh tesalüp meselesinde bu cihet araştırılmalı, göz önünde tutulmalıdır. Yabancı iki ırk birleştiği zaman bir göğüste iki nevi şahsiyetin yer bulduğunu binaenaleyh ruhî tecezziyi (Schizothimè) düşünmek lâzımgelir. Yine tesalüp vasıtasıyla irsî vasıfların birbirine gayri müsait tesiri yüzünden tehaddüs eden karakter, ahlâk zaifliğini, itimatsızlık, sadakatsızlık, kudretsizlik gibi noksanları nazarı dikkate almak icabeder.

Orta ve cenubî Amerikada zencilerle beyazların karışmasından meydana çıkan melezlerde ruhî arızaları aşikâr olarak görüyoruz. Eterojen ırk anasırı bir milletin ruhî hayatında gayri müsait tesir yapar. Tesalüp ancak yakın ırklar arasında yapılınca

faide verir. İki milletin hududu arasında yaşayanlar kuvvetli (culture) lerin tesiri altında kalır. Tesalüplerde bazan kuvvetli şahsiyetler çıkıyorsa da karakter iytilarile zaif olanlar da çok görülüyor. Fransızlarla zencilerin birleşmeleri daima fena netiyceler vermiştir. Bauer, Fiocher, Lenz, Gühnter, Claus'ın ırklar hakkındaki tetkiykleri Avrupa Culture tarihinde mühim netiyeler vermiştir. (meselâ zenci karakterinde istikbali düşünmek cihetinden zaaf görülüyor. Büyük Culture imkânı görülüyor.. Mogol ırkı yüksek kabiliyetlidir. Büyük işler yapmış, büyük hükümetler kurmuşlardır. Dikkat edilecek culture vasıfları vardır. Karakteri ve adetini muhafaza ediyor. Kritik cihetinden hafızası kuvvetlidir. Avrupa kültür tarihine mühim yardımları dokunmuştur. İrade faaliyeti, uzağı görmek, yaratıcı kudret vardır.) bunun gibi muhtelif milletlerin ırkî kabiliyetleri farklıdır. Tesalüpte buna ehemmiyet vermek isteriz. Klemanso (Clemenceau) 1919 da bütün betbahtlığımız bizi sevk ve idare edecek adam eksikliğidir diyordu. Binaenaleyh iyi vasıflı, kudretli ve ahlâkları ailelerde (eugenique) noktai nazardan umunun menafii namına kâfi çocukları olması faidelidir. Bach, Ailenin 8 incisi, Kant 13 üncüsü idi.

Yalnız Eugenique meselesinde iktisadî fikirlerde mühim rol oynar, iyi bir ailenin işe edemeyecekleri çocukları cemiyet beslemelidir.. Çocuk olacağı zaman bir aile ruhan ve beden zinde olmalı, keyif verici zehirlerden temiz bulunmalıdır. Bir tarafta cinsî iktidar-

sızlık varsa aileyi devam ettirmemeli, ayrılmalıdır. Beşikden itibaren çocukları muayyen bir mefkûreye bağı ve muhtekit olarak yetiştirmek, cinsî hayatın tehlikelerinden korumak, çocuk edebiyatına, sinemalara, ebeveynin hayatına ehemmiyet vermek, meslek intihabında istidadından ve babasından mesleğinden uzaklaştırmak zarar verir. mümkün olduğu kadar ailesinin mesleki içerisinde inkişafını hazırlamalıdır. Zorlıyarak meslek intihabı mecalatsızlık, kuvvetsizlik, neşesizliğe, ruh hastalıklarına sebep olur.

Psikoteknik metotlara dikkat etmelidir. İrk hızı zıssıhhası noktai nazardan kadımlar bilhassa mühimdir. Kadımlarda irsî sanat ev hanımlığı ve vali deliktir. Bundan dolayı mümkün olduğu kadar kadın umumî hayata atılmamalıdır. Ev işiyle ve çocuğunun terbiyesiyle meşgul olmalıdır. Hayat mücadelesinde kadınları daha fazla yorduğu için umumî evsafı bozuluyor. Bundan dolayı iş kadınlarının çocuk yapmalarını muvafıktır. Çocuk yapmayacak oluktan sonra evlenip te nesil yetiştirecek bir erkeğin zürriyetine mani olmak da doğru olmadığından iş hayatına atılan kadınların bekâr kalmaları tavsiye edilmektedir. Bizim gibi çok nüfusa ihtiyacı olan memleketlerde işçi kadınlar da evlenmeli, yalnız gebelik zamanlarında rahatlarını temin ve çocukları da yurtlarda bakılmalıdır.

Kadımlar mümkün olduğu kadar erken evlenip iyi ana olmalıdırlar. Evlenmelerde histen fazla muhakemeye yer ayırmak lâzımdır. Yalnız taşğın muhabbete dayanan sevgi ve yalnız ma-

teryelizme müstenit izdivaçlardan iyi netice çıkmıyor. Aşk izdivaçları en ziyade hayalperest isterikler arasında dır. Bunlarda inkisarı hayal ve binnetiyce ruhî tezelzüller görülür. Maddeye ve menfaate müstenit izdivaçta çok defa aynı elim neticeleri doğuruyor.

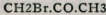
Bundan dolayı bizim tavsiyelerimiz evlenmeden evvel iki taraf birbirini

iyice tetkik etmeli. Beden ve ruh sağlığına çok kıymet vermelidir. Aile hakkında mufassal malûmat almak icabeder Manasız telakki ve telkinlerden ziyade realiteye müstenit izdivaç ırk hıfzıssihhasının esasıdır. Milli kudret, enerjimizi arttırmak için hiç bir vakit bu esadan nihiraf etmemeliyiz. Bu suretle milli nüfus siyasetimize uygun hareket etmiş oluruz.

ZEHİRLİ GAZLAR

HİKMET RİFAT

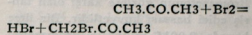
BROMASETON

1863 SENESİNDE "Linnemann,, tarafından istihsal edilmiş ve daha bu tarihte gözleri şiddetle tahriş ettiği ve gözyaşlarını getirdiği tesbit edilmiştir. Bu hassası dolayısıyla muharriş bir kimyevî harp maddesi olarak Büyük Harpte 1916 senesinde Almanlar tarafından topçu mermilerine imla edilerek "B. Stoff,,ı namı altında kullanılmıştır. Fransızlar ise, bromaseton, kloraseton mahlutunu (%80 bromaseton, %20 kloraseton) "Martonit,, namı altında kullanmışlardır.

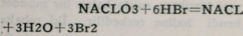
Istahsali: 50 gram aseton, 31 gram kloriyeti sodyum, 100 gram su bir litrelik geniş ağızlı bir balon deruna konur. Balonun ağzına üç delikli bir mantar geçirilir. Deliklerden birine termometre, diğerine damla hunisi, üçüncüsüne de bir müberridi saat geçirilir. Mantarın kenarları, deliklerin cidarı kollodyum ile iyice kapatılır. 69 gram brom veznedilerek damla hunisine konur. Balon benmari üzerinde olmak şartıyla, balonun içindeki mayie haznesi batmış olan termometre 40 dereceyi gösterinceye kadar benmari teshin edilir. Termometre 40 dereceyi göstermeğe başladığı andan itibaren damla hunisinin

musluğu açılır. Yavaş yavaş damlamak şartıyla hunideki brom balona akıtılır. Teamül 1—2 saatte nihayet bulur. Bu istihsal amelîyesi güneş ziyası ve buna imkân olmadığı takdirde 750 vatlık bir elektrik ampulünün ziyası altında ve "abzug,, dahilinde yapılmalıdır. Bromlama amelîyesi bittikten sonra balon bir müddet kendi haline terkedilir. İki tabaka teşekkül eder. Alt tabakayı bazan hafif sarı renkte ve bazan renksiz bromaseton ve üst tabakayı da su manzarasında bir mahlul teşkil eder. Balon muhteviyatının kâffesi bir tefrik hunisine boşaltılır. Dip tabakayı teşkil eden bromaseton,, üst tabakadaki mayi tabakasından tefrik edilir. Klor-kalsyum ilâvesiyle kurutulur. Süzgeç kâadından süzülür. Bu süzülen bromasetonu taktir etmek ve daha ziyade bir tasfiye amelîyesine tâbi tutmak lüzumsuzdur.

Kimyevî muadelede görüldüğü veçhile asetona, brom tesir ettirilmekle, hamızı brom ma ve bromaseton teşekkül etmektedir. Bu keyfiyet, hamızı brom ma'nın teşekkülü dolayısıyla hem fazla miktarda bromun ziyaa uğramasına ve hem de teşekkül eden bu

hamızın bromaseton üzerine olan menfi tesiri dolayısıyla fiili kimyevinin güçlüğüle devam etmesine sebep olur. Bunun her ikisi de gerek laboratuvar ve gerek fabrika istihsalâtında ehemmiyetle nazarı itibara alınması icap eden mahzurlardır. Bu mahzurları izale etmek için istihsalde yukarıda kaydettiğimiz veçhile kloriyeti sodyum gibi muhammız bir cisim kullanılması icap eder. Kloriyeti sodyumun burada oynadığı rol teşekkül eden hamızı brom ma'yı tahmiz ederek tekrar serbest brom haline geçirmek ve bu suretle onu elverişli bir hale koymaktan ibarettir.

Bromaseton, renksiz bir mayidir. Sikleti izafiyesi 1,63 tür. —54 derecede donar. 136 derecede kaynar. Suda gayet az münhaldır. Alkol, aseton ve diğer uzvî mayiatta kolaylıkla münhaldır. Bromaseton kapalı ve hattâ renkli şişeler dahilinde bile bilhassa sıcak iklimlerde uzun müddet muhafaza edilemez. Tahallül neticesi hamızı brom ma hasıl olması ile esmer bir renk alır ve binnetice reçinemsi esmer bir mahsul teşekkül eder. Binaenaleyh depo edilme kabiliyeti noksandır.

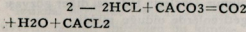
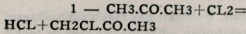
Bromasetonun gözleri karşı olan tahriş edici hassası kuvvetlidir. Bir litre havada 0,0015 miligram bromaseton bulunacak olursa gözler yaşarmağa başlar. Bir metre mikabr havada 30 miligram bromaseton bulunacak olursa, bu hava insan için gayrı kabili tahammül bir hava olup, gözleri şiddetle tahriş eder ve muvakkat bir zaman için insanı görmekten mahrum eder.

Bir dakika zarfında 32 miligram bromasetonun bir insan tarafından teneffüs edilmesi, ölümle neticelenir. Açık arazide 2 saat, ormanlık arazide 7 saat kadar araziye bulaştırılabilir. Gözleri iyice tahriş etmek ve yaşartmak hasasını haiz olması dolayısıyla göz yaşartanlar (Beyaz Salıp) serisine dahil olur. Gaz maskesi, bu gaza karşı da bizi mükemmelen korur. Bromasetonla bulaşmış havayı veya bir mahalli 240 gram Schwefelleber, 140 gram sabun mahlulünü 10 litre suda eritmek suretiyle hazırlanan mahlulden pülverize etmek suretiyle teimzlemek mümkündür. Gözler yanmağa başladığı zaman gözleri el ile uğuşturmak hiç doğru değildir. Derhal açık, temiz havaya çıkmalı ve gözleri 4:1000 asitborik veya bikarbonat dö sut veya tuz mahlulüyle banyo etmelidir.

KLORASETON CH₂CL.CO.CH₃

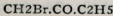
Büyük Harpte bilhassa Fransızlar tarafından kullanılmıştır. Fizyolojik vasıfları itibariyle bromasetona benzerse de tesir itibariyle ondan daha aşağıdır. Fakat bromaseton gibi zamanla reçinemsi bir mahsul husule getirmez ve binnetice depo edilme kabiliyetini haizdir.

İstihsalı: Asetona az miktarda su ve mermer parçacıkları müvacehesinde 25—30 derece hararete klor gazı geçirmekten ibarettir. Mermer parçacıklarının vazifesi, fiili kimyevî neticesi teşekkül eden hamızı klormayı, klorkalsyum haline tahvil etmek suretiyle tadil etmektir. Bu maksadın temini için bromasetonda olduğu gibi kloriyeti sodyum da kullanılır.

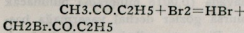

Klor aseton renksiz bir mayidir. Sikleti izafiyesi 1,16 dir. 119 derecede kaynar. Suda erir. Alkol, eter, kloroform ve müşabihi uzvî mayiatta erir. Fakat bu muhallelatta aşikâr bir tahallül âsarı göstermeksizin inhil eder; muharrıştır. Gözyaşı getirenler (Beyaz Salip) serisine dahil olur. Bir litre havada (0,0015 miligram) bromaseton bulunacak olursa, gözlerimizin yaşadığını bromasetonda kaydetmiştik. Fakat klorasetonun aynı tesiri icra etmesi için bir litre havaya (0,018 miligram) kloraseton tephir etmemiz icap eder. Bu gazla bulaşık havayı gaz maskesinin süzgeci mükemmelen mas ve tevkif eder. Gözlerin yanmasına karşı bromasetondaki tedbirlerle başvurmamak icap eder.

BROMMETİLETİLKETON

Metiletilketon'a, bromasetonda olduğu gibi brom tesir ettirmek suretiyle istihsal edilir.

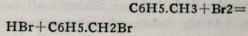

Renksiz bir mayidir. 145—146 derecede kaynar. Suda gayrı münhaldir. Muharrıştır. Gözleri şiddetle tahriş eder ve gözyaşlarını getirtir. (Beyaz Salip). Bir litre havada (0,011 miligram) bulunacak olursa gözler yaşarmağa başlar. Korunma ve tedavi bromaseton, klorasetonda olduğu gibidir.

BENZİLBROMÜR

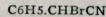
Kaynamakta olan tolüol üzerine, güneş ziyası veya ultraviyole şuaları tesiri altında brom damlatmak suretiyle istihsal edilir.

Renksiz bir mayidir. Zamanla esmerleşir. 198 derecede kaynar. —3,9 derecede donar. Sikleti izafiyesi 1,44 tür. Sudan müteessir olmaz.

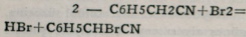
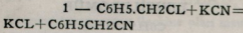
Gözleri, genzi şiddetle tahriş eder. Gözyaşları getirir. Bir litre havada (0,004 miligram) benzilbromür bulunacak olursa bu hava gözleri yaşartmağa kâfidir. Gaz maskesinin süzgecindeki aktif kömür tarafından kolaylıkla massolunur. Gözlerin tedavisi bromaseton ve diğer gözyaşı getiren gazlarda olduğu gibidir.

BROMBENZİLSİYANÜR

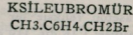
Büyük Harpte pek az kullanılmış bir kimyevi harp maddesidir.

İstihsali: 100 gram benzilchlorun, 100 gram alkoldeki mahlufü üzerine, 60 gram potasyumsiyaniürün 55 gram sudaki mahlulüyle müberridi sait altın da 3—4 saat kaynatılması ve soğuduktan sonra tefrik edilen alkol tabakasının taktiriyle 200—235 derece arasında toplanan ham benzilsiyaniürün güneş ziyası veya ultraviyole şuaları müvacehesinde hava ve brom buharatı ile muamele edilmesi esasına müstennittir.

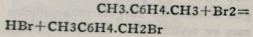
Sınaî brombenzilsiyânür, saf olmadığı için hafif sarı renkte zifti bir mayi halinde bulunur. Sikleti izafiyesi 1,54 tür. Saf brombenzilsiyânür ise sızır, billurî sulp bir cisimdir. 39 derecede erir. Kokusu kendisine mahsus ve hoş bir kokudur. Gözlere karşı olan fevkalâde yakıcı tesiri dolayısıyla diğer muharriş gazlara tefavvuk etmektedir. Bir metre mikabı havada (0,3 miligram) brombenzilsiyânür bulunursa bu havada oturmak imkânı yoktur. Bir dakika zarfında (60 miligram) brombenzilsiyânürün teneffüs edilmesi ölümlle neticelenir. Havaya karşı mukavimdir. Su müvacehesinde adı derececi hararete gayet bati bir surette tahallül etmeğe başlar. Bulaştırıldığı açık arazide 3 gün, ormanlık arazide ise 7 gün ve bazı ahvalde de 30 gün tahriş edici tesirini muhafaza ettiği tesbit edilmiştir. Demire tesir eder. Bu münasebetle mermi, bomba gibi harp mühimmatına imla ederken, bu mühimmatın cidarı dahilisinin kurşun veya emaye ile örtülmüş olması icap eder. Brombenzilsiyânür ile bulaşmış bir yeri temizlemek için dört klorlu karbon ile ıslatılmış keçe parçalarıyla silmelidir. Bu gazlı keçeler, 20 gram maiyeti sodyumu, 80 gram ispartoda eritmek suretiyle hazırlanmış mahlulün içine atılmalıdır. Bulaşık yerlere ispartolu kısa bir zaman mahlulü döküldükte kısa bir zaman sonra burada gözleri fevkalâde yaşartan brombenzilsiyânürden eser kal-

maz. Buharatı gaz maskesinin süzgeci tarafından mükemmelen mas ve tevkif olunur. Gözlerin tedavisi diğer gözyaşı getirenlerde olduğu gibidir.

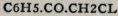
Büyük Harpte bilhassa Almanlar tarafından T. Stoff namı altında kullanılmıştır. Kimyevî noktai nazardan bu kimyevî harp maddesi ksilölün muhtelif bromlu mürekkeplerinin bir mahlutudur.

İstihali: Güneş ziyası altında veya ultraviyole şuaları müvacehesinde 50—60 derecede ksilöle brom tesir ettirmek ve sonra ham mahsulü taktir ederek 210—220 derecede geçen kısmı ayrı bir kaba almaktan ibarettir.

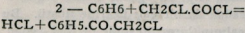
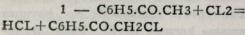
Renksiz bir mayidir. Bilumum bromlu kimyevî harp maddeleri gibi bu da zamanla esmer bir renk alır. Sikleti izafiyesi 1,4 tür. Oda derececi hararettinde daima mayi halinde bulunur. —2 derecede beyaz, billurî bir kütle halinde donar. Gözleri şiddetle tahriş eder ve gözyaşlarını getirir. Bir litre havada (0,0018 miligram) bulunacak olursa gözler derhal yaşarmağa başlar. Bir metre mikabı havada (15 miligram) bulunacak olursa bu havaya tahammül etmek imkânı yoktur. Demire tesiri vardır. Bunun için imalatta brombenzilsiyânürde işaret ettiğimiz hususata ehemmiyet vermek icap eder. Korunma gaz maskesi ile mükemmelen temin edilir. Gözlerin tedavisi diğer gözyaşı getiren gazlarda olduğu gibidir.

KLORASETOFENON

İstikbal harbinde tesadüf edileceği kuvvetle tahmin edilebilen bu kimyevî harp maddesi Büyük Harpte kullanılmamıştır. Büyük Harpten sonra Amerikalılar tarafından imal edilmiştir.

İstihsalı: Asetofenonun güneş veya ultraviyole şuaları müvacehesinde klorlanması suretiyle istihsal edildiği gibi katalizatör olarak kloraleminyum gibi katalizatör olarak kloraleminyum seçilerek bu katalizatör müvacehesinde benzol ile klorasetilklorun muamelesiyile de elde edilir.

Klorasetofenon sulp. beyaz billuî bir kimyevî harp maddesidir. 54—55 derecede erir. 245 derecede kaynar. Sikleti izafiyesi 1,35 tir. Suda gayet az münhaldir, (takriben bir litre suda bir gram). Alkol, eter ve diğer uzvî muhalleletta kolaylıkla erir, fakat tahallül etmez. Depo edilme kabiliyeti

mükemmeldir. Halen bazı devlet polisinde gazlı fişek halinde, bir mahalde toplanmış halkı dağıtmak vesaire gibi lüzumlu hususatta kullanılmaktadır.

Gözleri, genizi, boğazı ve uzviyetin diğer nazik kısımlarını şiddetle tahriş eder. Gözlere olan tesiri, hemen hemen brombenzilsiyaniürün tesiri derecesine yakındır. Bir metre mikabı havada (0,3 miligram) klorasetofenon bulunacak olursa gözler yaşarır. Cilt ve bhusus burun, dudak, gözkapakları, parmak araları vesaire gibi nazik kısımlarda iğneleyici, ısırğan değmiş gibi bir yanma hasil eder. Bu gibi ahvalde gözleri ve cildin bu kısımlarını bikarbonat dö sut mahlulü ile banyo etmek, burun ve ağzı bu mahlul ile çalkalamak, gargara yapmak, ve açık, temiz havaya çıkmak lâzımdır. Gözleri el ile uğuşturmamalıdır.

Klorasetofenon bir sis mumu halinde yandığı zaman veya tabanca ile atıldıkta havaya gayet ince, küçük zerrattan müteşekkil beyaz bir sis bulutu halinde intikal eder. Gaz maskesinde bu sis bulutlarına karşı da koruma kudreti vardır.

HANKO İLE ALP (1)

ENVER BEHMAN

YAYLARIN kirişi kopmuş, kılıçlar körlenmiş bir satıra dönmüş . . . Koç yiğitler, sürüden ayrılmış birer koyun gibi. Başları ağarmış ihtiyar dağların yamaçlarına dağılmış . . . Yurt, soyulmuş soğana dönmüş . . . Otağlar parçalanmış . . . Kadın, çoluk çocuk, başsız, Karadağ eteklerinden Altaylara doğru kaçıyorlardı.

Bir sabahı. Güneş, ilk ışıklarını saçıyor. Gül yüzlü çiçekler, sabah rüzgârının öpüşleriyle kızarıyor, ince bir kız saçı gibi yeşil yüzlü vadilerden kıvrılarak akan ırmaklar parlıyordu.

Bu mavi ırmağın kıyısından omuzunda bir çocuk, örgülü altın saçlı, ceylan derisi giymiş bir kadın ilerliyordu. Bir yere geldi, buradaki ağaçlardan iri dallar kopardı. Meyvelerini yedi, dallarını yere sererek, çocuğunu üstüne yatırdı. Daha fazla yapmak üzere mini mini yavrusunun yanından ayrıldı. Bir dal daha kopardığı esnada, gökte iri kanatlarını havada birbirine vuran, iri pençeli bir kartal gördü. Kartal havadan, yere doğru bir burgu gibi indi ve tekrar havaya yükseldiği zaman, keskin pençeleri arasında çocuk, bulutların arasına karışarak kayboldu . . .

(1) Damat İbrahim Paşa kütüphanesinde bulunan bir Türk efsanesinden alınmıştır.

Kadın bu gök canavarının uçtuğu tarafa doğru kollarını kaldırarak:

— Yavrum Alp ! . . .

diye feryat ederek koşmağa başladı. Bir müddet sonra kalbi birdenbire durmuş gibi, yere, baygın bir halde yuvarlandı.

Kartal, çok uzaklara uçtu . . . Yakut tepenin üstündeki bir kayanın arasına konmak istedi. Fakat, bu esnada Alp, bir ağacın dalına değdi, oradan da bir çalı üzerine düştü. Bu çalının biraz ötesinde de dişi aslan; yavruları yanında duruyordu. Alp da, bunların yanına düşmüştü. Kartal aslanı görünce, yere inerken birdenbire havaya yükseldi, avını bıraktı.

Aslan, yavrularının yanında bir ufak insan yavrusu da görünce, kendisi doğurdu zannederek, onu da memeleri altına aldı. Kendi yavrularıyla beraber, bu çocuğu da emzirmeğe başladı.

Yıllar geçti . . . Aslan yavrularıyla birlikte büyüyen Alp, bir aslan yavrusu gibi gürbüzleşmiş, irileşmiş, aslanlaşmıştır. Yaşı büyüdükçe kuvveti artıyor, ormanlardan geyik, ceylan avlıyor, kardeşleriyle güleşiyor, zekâsiyle onları yeniyordu.

Alp, bu aslanlar arasında uzun seneler yaşadı. Aklı erdikçe, bu hayat, onun canını ısıktırıyordu. Zekâsiyle hep sine hakim oldu . . . Aslanlardan daha

çevik, ağaçtan ağaca çıkıyor, onların yemedikleri meyveleri yiyordu.

Bir gün, Alp, bir pınar başına gelmiş, çok susamıştı. Başını eğdi, kana kana dudaklarıyla bu berrak sudan içtikten sonra, tam başını kaldıracak sırada, suda kendi gölgesini gördü. Ruhunda gizlenen hayal, suyun içinde idi. O, gözünü açtıkça, o da açıyordu. O başını kaldırdıkça, o da kaldırıyordu. Kızdı, bir tokat attı. O da ona vurdu. . . Biraz sonra, o adam gene göründü. Alp, güldü, o da güldü. Bu hayalin kendisi olduğunu derhal anladı. . . Etrafına bakındı, kendisine benzer bir adam yok. . . Bulunduğu dağdan aşağıya koştu; saatlerce gitti, yoruldu ve bir ağacın dibine oturdu. Biraz sonra, az ötede bir feryat işitti. O tarafa koştu. Kendisine benzeyen üç erkek, dört kadın. . . Bunlara dikkatle baktı, sonra:

— Ha ! . . .

diye bir kükredi. Kadınlar ve erkekler çil yavrusu gibi dağıldılar. Fakat, karşılarında göğsüne kadar uzanan sarı sakallı bir genç, çırpıplak karşılarında duruyordu. Yalvarmağa başladılar. Alp, hayretle bunlara bakıyor. Bir şey söylemek istiyor; fakat, bir tek kelime bilmiyordu. Yalnız, bunlara bir güldü. Herkes korkudan ziyade hayrete düştüler. Alp, bunların yanına iyice yanaşarak, elini bir tanesinin omuzuna koydu. . . Kimse bir şey anlamamıştı. Bu esnada etraftan aslanlar ağır ağır gelmeğe başladılar. Tekrar bir feryat koptu. Kendine benzeyenlerin bu acı çığlıklarını gören Alp, aslanlara döndü.

— Ha ! . . .

diye bir kükredi; bütün aslanlar geri döndüler. Ağır ağır dağdan yukarı çıktılar. Ormanlar içinde aslanlara hükmeden bu delikanlı, acaba kimdi? Artık, herkeste korkudan ziyade bu delikanlıya bir merhamet doğdu.

Kadının birisi, kendisine bir şey yapmasın diye, elini tutmak istedi. Alp, elini ısıyor, zannederek geri çekildi, gözlerini açtı. Bir mukabele görmeyince tekrar durdu.

Alp, birdenbire bağırıyor ve ormanın içinde koşarak kayboldu. Herkes bu aslan adama şaşılıyor. Biraz sonra Alp, elinde yeni parçalanmış bir ceylanla geldi. Bu ceylanı parçaladı, herkese dağıttı. Fakat kimse bu çi etten yemiyordu. İçlerinden ihtiyar adam, çalı çırpı topladı; bir ateş yakarak bu eti pişirdi, üstüne tuz koyarak Alp'a verdi. Alp, bu pişmiş tuzlu eti yiyince hoşlandı ve herkesin alnından öpmeğe başladı. En sonra arkada duran genç bir kız vardı; ona doğru yaklaştı. Fakat, kız, ellerini yüzüne koyarak, geri geri kaçtı ve herkes de bağırıyor. Sürülerle aslana hakim olan bu aslan Alp, şimdi bir kızın karşısında durdu. Ve içine bir sızı düştü, bu kıza gülümsedi.

Artık bu aile, bu aslan adama alışmışlardı. Alp, bu insanlar içinde, yalnız, bu genç kıza bir büyük alâka gösteriyordu. Bu kızın adı, (Hanko) idi. Bu kız, Alp'a ağaç liflerinden gömlek örüyor, karaca derisinden çarık yapıyordu.

Bir sabah, tanyeri yeni ağarmıştı. Alp, ava çıktı. Bir geyik avlayarak, omuzuna vurdu, geldi. Kız, bir derenin kenarında su dolduruyordu. Alp, Hanko'yu görünce, avını getirdi. Kız,

Alp'a yalvardı. Yüzünü yıkattı ve uzun sakallarını kestirdi. Alp, aslanlar gibi, güzel ve yakışıklı bir delikanlı oldu.

Bu insanlar, Moğol istilasına uğrarak bu dağlar arasında senelerce basit bir hayat sürüyorlardı. Bu senelerde Mogollar, Yabanovi dağlarına çekilmişlerdi.

Artık, Karanlık ve Karakurum dağlarına sığınmış olanlar, tekrar yurt kurmak üzere iniyorlardı. Bu haberi alan bu aile de artık, yola çıkacaktı. Fakat, Alp, anasının, babasının nereden olduğundan haberi yoktu. Bu kız, ona, konuşmağı da öğretmişti; herkesle görüşüyor, dertleşiyordu.

Bir gün, Alp, bu insanlardan ayrılıp, gitmek istedi. Hanko:

— Alp!... Beni bırakıp, neriye gidiyorsun?

— Aslanlar diyarına . . .

— Onlar, benden daha mı kıymetli?...

Alp, düşündü . . . Sonra:

— Bilmiyorum; fakat, bu hayvanlara alıştım, onları görmeden galiba yapamıyacağım . . .

Hanko, boynunu büktü:

— Sen bizimle gel . . . İnsanların hayatı, bugün bizim bu dağ'ardaki yaşayışımızdan çok yüksektir. Orada şehirler var. Güzel mermer binalar, caddeler . . . Çiçeklerle dolu bahçeler var ! . . . Oraya gidelim. Bu vahşi hayattan nefret edeceksin . . .

— Öyledir de, biz, niye oralara gitmiyoruz ? . . .

— Düşman, yurdumuzu istila etti. Esir yaşamaktansa, hür dağların başında hür yaşamak için buralara kaç-

tık. imdi, yiğitlerimiz, düşmanı yenmiş; biz de oraya gideceğiz.

Alp, içini çekti . . . Kendisini de ve birçok Türkleri de bu hale düşmanların soktuğunu anladı ve içini çektikten sonra :

— Sizden ayrılmıyacağım ! . . .

Bir tatlı yaz sabahı idi. Tanyeri ağarıyor, gecenin siyah tülü, ağır ağır göğe yükselerek karanlığın gizlediği renkler, birer birer beliriyordu. Fecrin, dağ yamaçlarına serptiği renk renk ışıklar, bütün kuşları uyandırmış, terennümleriyle, sabahı karşıyorlardı. Papatyalar, yaseminler, güneşin ilk ılık ışıklarıyla yavaş, yavaş başlarını kaldırıyorlar, kelebekler, her çiçekten bir puse alarak uçuşuyorlardı. Gecenin serinliği, zümrüt yüzlü çayırlara birer avuç inci serpmiş, her otun kavuştuğu nokta, pırıl pırıl yanıyordu. Güneş, kızıl saçlarıyla, dağlar ardından başını iyice kaldırdığı bir esnada, Hanko ile Alp, bir ağacın gümr gölgesi altına dizçöktüler. Bu sessiz sabahın, tatlı serinliği içinde dalgın dalgın gözlerini ileriye diktiler, doya doya güneşe baktılar . . .

Hanko, güneşe kollarını uzattı:

— Ey, yeri ve göğü yaratan Karahan ! . . . Renklerin, ışıkların yaratıcısı . . . Barındığın yer, mavi, enginliğin uçsuz bucaksızlığı . . . Denizler, gözyaşların . . .

Ey, altın ışıklı güneş ! . . . Canlı mahlukların ruh vericisi . . . Gören gözlerimiz, işliyen kalbimiz, seven ruhumuz, senin tatlı ışıklarında can bulur. Güller, yaseminler, sümbüller, renklerini senden alır . . . Gül yarımlar, senin ışıklarınla penbeleşir . . .

Senin öpüşlerinde, neşe ve hayatın tadı bulunur . . .

Ey, tanrılar tanrısı ! . . . Bize, yol göster . . . Bu ıssız ormanlardan bize, sarı saçlı, beyaz tenli, hür insanların yaşadığı yeri göster . . . Sarı insanların zulümlerinden kurtar . . . Yurdu muza kavuştur . . . Atalarımız gibi, hür ve müstakil yaşyalım . . .

Ey, parlak ve sevimli güneş ! . . . Senin ışıklarının önümüze açtığı yoldan gideceğiz. Orada, kırsaklarımızın arkasından taylarımızı koşturalım; koyun sürülerimizden süt sağalım . . .

Ey, dağların tanrısı, Altay ! . . . Ay ve denizlerin tanrısı, Talay Han! Hayir kanatlarını, siz de bize geriniz, bize yol gösteriniz . . .

Ey, doğum tanrısı, Ayzit ! . . . Türk'ün neslini çoğalt . . . Yeryüzü, Türk nesli ile dolsun, hakim ve müstakil yaşasın . . . Millî felaket gösterme . . .

Ey, sevinçler tanrısı ! . . . Erden Ay ! . . . Bütün sevinçlerini, neşelerini topla, Türk milletinin üstüne serp . . . Türk oğul ve kızların kahkahalar içinde yaşasın, neşeleri göklerde dolaşsın!.. Türk milleti dünya durdukça mesut yaşasın, karagün görmesin.

Dağ, cevap verdi: " Türk milleti dünya durdukça mesut yaşasın, karagün görmesin ! . . . "

Hanko ile Alp, zümrüt yüzlü çayırın üstüne kapandılar . . . Biraz sonra başlarını kaldırdıkları zaman, bu iki göz, birbirine derinden baktı . . . Sonra birbirlerine sarmaş do-

laş oldular . . . Artık, Hanko, Alp'in, Alp, Hanko'nun olmuştı.

Bu sabahın öğlesi . . . Bu aile, yola düzöldüler, gidiyorlardı. Yollarda yıkılmış kasabaların harabelerine, kırık kalkanlara, ezilmiş yakvaçlara ras-gelerek yürüdüler.

Ertesi sabha, gene güneş yükselmiş, bu yolculara aydınlık saçmıştı. Biraz daha gittiler, Hanko, bağırdı:

— Alp ! . . . Alp ! . . . İnsanların oturdukları yurda yaklaştık.

Alp'in yüreği sızladı. Aslan ininden, insan yuvasına kavuşmak nasıl olacaktı O, bunu hiç bilmiyor, yalnız, tahayyül ediyordu ve bu iki yuva arasındaki farkı, kafasında büyütüyordu. Yaklaştılar . . . Kasabanın etrafında koyun sürüleri dolaşiyor, kuzular meliyor, kükreyen kırsaklar, çayırda sığıyorlardı. Nihayet, kasabadan içeri girdiler, bir ihtiyarın evine misafir oldular.

İhtiyar, Alp'a bu felaketli göç etmenin sebeplerini iyice anlattı. Alp, dinledi, sonra, ruhunda bir ülkü uyanı ve ihtiyara:

— Beni, yuvamdan, anamdan, ırkdaşlarımdan ayıran düşmanlar olduğunı anladım. Bundan sonra, her yaptığım işte Türk milletinin saadet ve istiklalini gözönüne alarak çalışacağım . . .

Artık, Türk yurdu kurtulmuş, Orta Asya'daki Türkler, büyük bir devlet kurmuşlardı. Alp ile Hanko, evlendiler . . . Alp, asker oldu, hep yurdu için çalıştı. Çocuklarıyla hür ve mes'ut bir hayat yaşadılar.

ANKARA HALKEVİ NEŞRİYATI

SELİM NÜZHET

ÜLKÜ'nün her nüshasında "Bibliyografya", umumî başlığı altında "yeni neşriyat", a birkaç sayfa ayrılacaktır. Buradaki yazıların gayesi kitaplara tenkitten ziyade, onları okuyuculara tanıtmak, mevzuları hakkında malûmat vermek, o mevzulara dair yapılmış diğer neşriyat varsa bildirmek olacaktır. Yer in müsaadesi nisbetinde de yeni Türk harfleriyle evcelle neşredilen kitaplardan da bahsedilecektir. Bu ilk yazı kâmilen Ankara Halkevi şubelerinin neşriyat faaliyetine hasredilmiştir.

DİL, TARİH ve EDEBİYAT
ŞUBESİ

KARACAOĞLAN: *İshak Refet*.— Ankara, 1933, 60 kuruş.

Birkaç şiiri müteferrik olarak ötede beride basılmış olan Karacaoğlan'ın ilk defa etraflı olarak tetkik eden Maarif Müfettişlerinden Ali Rıza Beydir. Ve Karacaoğlan'a dair ilk kitabı neşreden de Sadettin Nüzhet Beydir. Köprülü zade Fuat Beyin "Türkiyat mecmuası", nda ve Abdülkadir Beyin " Halk bilgisi derneği", nde Karacaoğlan'a dair istifadeli yazıları vardır.

İshak Rafet Bey bu eserinde umumî olarak Karacaoğlan'ın üslubunu, hususiyetlerini, şahsiyetini, nasıl bir

şair olduğunu, ne zaman ve nerede doğup yaşadığını tetkik etmektedir. Velet Çelcibi Beyin bir mukaddemesiyle başlayan 96 sayfalık bu kitapta öñür, Karacaoğlan'da lirizm, Karacaoğlan'ın hayatı ve tabiati, divan şairleri ve Karacaoğlan, Karacaoğlan ne-relidir ve nerede yaşamıştır bahisleri ve öz Türkçe kelimeleri anlatan bir lûgatçe vardır.

İshak Rafet Beyden sonra Sadettin Nüzhet Bey de İkbâl Kütüphanesinde bu isimle yeni bir eser neşretmiştir.

CÜMHURİYET DESTANI: *İshak Refet*. — Ankara, 1934, 50 kuruş.

İshak Refet Bey 153 parça şiirden mürekkep bu destanında Büyük Harbi, mütarekeyi, millî hareketleri, İnönüleri, Sakarya, Dumlupınar zaferlerini, Cümhuriyetin ilânını, inkılâplarımızı terennüm etmektedir.

İşte size güzel bir misal:

*Tarihte binbir destan var;
Türk'ündür en çok destanlar;
Var mı bu destana uyar?...
Düşün onlar nedir, bu ne?...
Ne mutlu Türk'üm diyene .*

ANKARA'dan NEVŞEHİR'e: *Avni Ali Candar*. — Ankara, 1933, 100 kuruş.

Memleket tetkikleri bizde gün geçtikçe artmakta ve kıymetlenmektedir.

Bu son senelerin neşriyatı arasında: Ankara Vilâyeti, Erzincan, Cenupta Türkmen oymakları gibi muhtelif kıymette, fakat özlü eserler vardır.

Candar Bey Ankara—Nevşehir yolunda gördüklerini arkeoloji ve ırk cephelerinden tetkike ve birçok resimlerle tevsika çalışmış be epeyce gayret sarfetmiştir.

İÇTİMAİ YARDIM ŞUBESİ

VEREM: *Dr. Hâmit Osman* .— Ankara, 1933, parasız.

İrkmızı korumak için alınacak tedbirlerdir. Halka veremi anlatan, biri şüphe yoktur ki, verem mücadele tedbirleridir. Halka veremi anlatan, hayvanlarda da mevcut olan bulaşıcı bir hastalık olduğunu, verem mikrop-larının nasıl vücade girdiğini, on-lardan nasıl korunulabileceğini gösteren bu eserin halka dağıtılması çok hayırlı olacaktır.

ANNELERİN KIZLARINA Ö-
GÜTLERİ: *B. Malik—Hilmi A. Ma-
lik*.— Ankara, 1933, '20 kuruş.

Amerika'da halka dağıtılan bir bro-şürden alınmış olan bu yazılar cidden çok faydalıdır. Bizde çocuklara ve-rilmesi lâzım olan cinsî terbiye ve ha-yatın başlangıcı hakkında malûmat u-mumiyetle ihmal edilir. Onun için ebeveyn bunun nasıl yapılabileceğini gösteren bu amelî eserden çok istifa-de edeceklerdir.

KÜTÜPHANE ve NEŞRİYAT ŞUBESİ

CÜMHURİYETİN ONUNCU YIL
DÖNÜMÜNDE ANKARA HALK-

EVİ. — Ankara, 1933, parasız .

Yeni baştan yurt, yeni baştan hars, yeni baştan millet yapan cümhuriye-tin feyizli eserlerinden biri olan Halkevlerinin cümhuriyet sayesinde neler yapılabileceğini anlatan açılma nutuklarıyla, Ankara Halkevinin ne-ler yaptığını gösteren yıldönümü nu-tuklarını, birçok resimleri ve grafik-leri havi kıymetli bir hatıra kitabı.

KÖYCÜLER ŞUBESİ

BOZKIR HAZİNESİ: *Kerim Ö-
mer*.— Ankara, 1933, 100 kuruş.

Artık Türk iradesine esir olan bozkırın derinliklerinde gizlediği su-ları yakalanmış, baharı güle, yazı göl-geye kavuşmuştur. Artık bozkır di-rilmiştir .

Bozkır, kâh kimya tüpüne soka-rak, kâh libre âletiyile ölçerek, bazan da riyazî düsturlara vurarak, tetkik eden Kerim Ömer Beyin bu eseri bi-ze, mutlak neticeleriyle, 'bozkırın da-ha işletildiği gün nasıl bir zenginlik ocağı olacağını hararetle anlatmakta-dır.

GÜBRE ve AĞAÇ: *İsfendiyar
Esat*.— Ankara, 1933, parasız.

Köylülere ağacın kıymetini öğreten, ağaç yetiştirme yollarını gösteren, a-ğaçsızlıktan yanan ve ağaç gölgesin-de serinliyen iki köyün farkını can-landıran bir halk risalesi.

İNKILÂP BİLGİSİ: *Kerim Ö-
mer*.— Ankara, 1933, parasız.

Ulu Türk milleti köylüsüne eski fenalıkları sayan, Gazi Türkiyesinin iyiliklerini anlatan ve cümhuriyetin feyizlerini gösteren bu kıymetli halk risalesi mümkün olduğu kadar çok dağıtılmıya değer.

HAYVAN YEMLERİ: *M. Cemal.*— Ankara, 1933, parasız.

" Can boğazdan gelir ,, atalar sözünü pek iyi bilen köylüler her nedense onu bir türlü tatbik edemezler. Bu hususta pek ihmalci olan köylülere bir hayvana ne kadar iyi bakılırsa o hayvanın o kadar diri ve canlı olacağı hakikatini öğreten faydalı bir halk risalesi.

KAZANÇ YOLLARI: *Celâl Davut.*— Ankara, 1933, parasız .

Bu halk risalesini bilen okur, bilmiyen okutursa arıcılığın yeni bir kazanç yolu olduğunu, bal ancak fennî usullerle elde edilecek olursa çok istifade temin ettiğini öğrenecektir.

SÜTÇÜLÜK: *Ekrem Rüştü.*— Ankara, 1933, parasız.

Sütün en besleyici gıda olduğunu fakat çabuk bozulabileceği için temizliğe çok dikkat lâzım geldiğini, sıhhi tereyağı yapmak usullerini öğreten bir halk risalesi .

TOHUMLUK: *Dr. M. Vamık.*— Ankara, 1933, parasız.

Bu halk risalesi iyi mahsul alabilmek, mahsulün verimini artırmak için temiz, iyi ve ekileceği toprağa elverişli tohum kullanmak lüzumunu anlatmakta ve bunu temin için yapılacak şeyleri göstermektedir.

HAYVAN NASIL BESLENİR: *M. Cemal.*— Ankara, 1933, parasız.

Ancak insan eliyle temizlenecek hayvanları temiz tutmayı öğreten, onların herbiri için yedirilecek şeyleri birer birer sayan bu halk risalesi köylüler için çok faydalıdır.

MÜZE ve SERGİ ŞUBESİ

KATALOG.— Ankara, 1934, parasız.

Sami Bey ve refikası Nevin Hanımefendinin Ankara Halkevine armağan ettikleri üçyüz parça muhtelif sanat eserlerine dair tasnifi ve tertibi — yıldönümüne yetiştirmek için — biraz aceleye geldiği kanaatini veren bu resimli katalog da muhtelif bakımdan istifadelidir.

HALKEVLERİ MECMUALARI

TAŞPINAR (Afyon)

AFYON'da çıkmakta olan Taşpınar'ın 17 inci sayısında Afyon Mebusu İzzet Ulvi Beyin halkiyat derlemesinin devamı, ziraat kooperatifler hakkında Ziraat Bankasınınca yapılan yeni bir teşebbüsü mevzu alarak bazı fikirler ortaya koyan bir makale mahallî renkleri itibariyle bilhassa okunmağa değer yazılardır. Bunlardan başka geniş mevzular etrafında yazılmış değerli yazılar vardır.

6 OK (Edirne)

Edirne Halkevinin çıkardığı bu mecmuanın 9 uncu sayısı mahallî ziraat, iktisat, sıhhat, tarih mevzuları üzerinde özlü yazıları ihtiva etmektedir. Mecmua bu sayısının başına koyduğu neşriyat programı, seçtiği mevzular, mecmuaya eklediği " Koca Sinan Broşürü „ ile Halkevleri neşriyatının mahallî kültürü ve mahallî meseleleri ele almakla memleket işleri içinde payına düşen vazifeyi nasıl yapabileceğini arama yolunda çok verimli bir hamle yapmıştır.

HALKEVİ (Eskişehir)

Halkevleri içinde ilk mecmuayı neşretmiş olan Eskişehir Halkevi mecmuasının 17—18 inci sayısı ile ikinci yılına girmiştir. " Tayyreci şehitlerimizin huzurunda „ başlıklı şiir Türk tayya-

reciliğinin kâbesinde kopan bir heyecanın sözleşmesi olmak itibariyle bilhassa kayde değer. Eskişehir'in bir senelik (1933) ziraat iklim tetkiki mahallî alâka bakımından çok değerlidir. " Yayla çocukları „ (Orta Anadolu'nun kapısında yazılmış bir piyese yaraşan bir isim) piyesi etrafında olan münakaşaları anlatan dikkate değer yazılar vardır. Köy yazılarına büyük bir yer verilmiş Eskişehir Halkevinin bir yıllık faaliyeti derli toplu anlatılmış. Bütün yazılarda "Halkevleri „ ülkülerine doğru ateşli bir yürüyüş var.

YENİ DOĞUŞ (Manisa)

Orijinal bir kapak içinde çıkan bu mecmua 6 ıncı sayısında anlatmakta olduğu 6 oktan 5 inciye gelmiş. Bu mecmuada mahallî ve ilmi mevzular azdır. "Edebiyat nasıl olmalı,, , Cenilmenlik bilgisi „ , " Bir hanımı mesut etmek sanatı „ gibi geniş manada halk terbiyesi bakımından faydalı olabilecek yazılar var.

AKSU (Giresun)

3, 4, 5, 6 ıncı sayıları bir arada çıkmış olan bu mecmua tahmin olunabileceği gibi bir mündericat bolluğu ve tenevvüü göstermektedir. Mahallî mevzular üzerinde olduğu gibi, inkılâp, içtimaiyat, iktisat, fen, sanat mev-

zuları üzerinde yazılar vardır. Bir köy tetkiki mecmuanın en değerli yazılarından birini teşkil etmektedir.

değerli tecrübeleri ve çalışmaları ortaya koymaktadır.

YENİ TÜRK (İstanbul)

Yeni Türk mecmuasının bir arada çıkmış olan 16—17 inci sayısında İtalya'da türkiyat tettebuları tarihi hakkında bir tetkik, Şarkî Türkistan'a dair yazı bilhassa şayanı dikkattir. İstanbul köylerinde köycülüğü anlatan makale köycülükle uğraşanlar için çok

DOĞUŞ (Kars)

Kars Halkevinin halk için çıkardığı bu aylık mecmuanın 6 ıncı sayısında halk terbiyesi bakımından yazılmış içtimaî, iktisadî, terbiyevî yazılar arasında " Kumar ,, yazısı ile Şark sığırlıkları hakkındaki makale bilhassa faydalıdır .

(Aşağıda)

(Aşağıda)

MEKSİKA'da KÖY TERBİYESİ: KÜLTÜR HEYETLERİ

Yazan: CATHERENE COOK, Tercüme eden: NUSRET KEMAL

KÖY terbiyesi işine başlandıği zaman muallimlerin hizmetleri esnasında yetiştirilmeleri lüzumunun ehemmiyeti de takdir olunmuştu. Bu iş üç teşkilât vasıtasıyla yapılmaktadır: Kültür heyetleri, vekâlet teftişi, mıntaka köy muallim mektepleri. İlk ikisine köy mektepleri ile aynı zamanda başlanmıştır; köy muallim mektepleri daha sonradır. Bütün köy muallimlerinin meslek bilgilerini arttırmağa çalışan köy kültür heyetleri tamamiyle Meksika'ya has bir teşkilattır.

Hizmet esnasında yetiştirme usulünü meslek hazırlıkları olmıyan ve tahsilleri kıt olan köy muallimleri tayin etmek zarureti doğurmuştur. Eğer köy muallimi olabilmek için herhangi bir meslekî hazırlık şart koşulmuş olsaydı ihtiyaca kifayet edecek miktarda muallim bulabilmek imkân haricinde idi; bundan başka ananevî muallim mektebi tahsili görmüş gençlerin de bu işi başaramıyacakları kanaati vardı. Yeni bir programı tatbik edebilmek için yeni bir muallim tipine ihtiyaç vardı. Muallim mektebi mezunları köylere gitmeği istemiyorlardı. Bundan başka şehir muallimleri bu iş için lüzum olan hususî hazırlık ve heyecana da malik değildiler. Binaenaleyh, başlangıçta hazırlıksız muallimlerin tayini tek çare

idi. Meslek hazırlık ve tahsilinin lüzumu ise inkâr edilmiş değildi. Bilhassa köy muallimliğine yeni başlayanlara okutacakları şeyler üzerinde bilgi, bir terbiye görüşü, ve teknik şeyleri öğretebilmek için lüzum olan bilgiyi verebilmek hususunda kültür heyetlerine güveniliyordu. Kültür heyetlerinin başladığı işi ileri götürecek vasıta da teftiş idi. Yapılan tecrübelerle kültür heyetlerinin yalnız muallimle değil, köy ile de alâkadar olmaları lüzumu tesbit olunmuştu.

Kültür heyeti köyden köye dolaşan bir mütehasıslar grubu, gezgin bir muallim mektebi ve bir köycülük komitesidir. Her heyet bir mıntakaya verilmiştir; her mıntaka da talî mıntakalara bölünmüştür; her talî mıntakada bir merkez seçilmiştir; bu merkezlerde " enstitü ", ismi altında kısa ve kesif kurslar tertip olmaktadır. Bu merkezlerde o merkeze tabi olan bütün muallimler kendilerine lâzım olan eşyayı — meselâ herkes kendi tabağını ve bardağını getirir — beraberinde getirerek toplanırlar. Muallimler merkez yapılan köyde evlere dağıtırlar ve yemeklerini müşterek bir yemekhanede toplu olarak yerler. Birenstitü 30 gün sürer; günlük program gayet kesiftir ve sabahın 6 sında başlar, akşamın 6 sında biter. Mu-

allimler bütün sene muvazzaf oldukları cihetle enstitülere devam her muallimin vazifeleri arasındadır.

Gezgin kültür heyetleri şu mevzular mütehasıslarından tereküp eder: Ziraat ve ona bağlı mevzular; köy sanatları (çömlekçilik, dokumacılık, sabunculuk, tabaklık, ve ilâ...); halk güzel sanatları (musiki, resim, tiyatro); beden terbiyesi (toplu eğlenceler, sporlar, oyunlar); hasta bakıcılık; köycülük ve içtimai mevzular. Son zikredilen mevzuda mütehasıs olan zat diğer mütehasıslıram faaliyetlerinin toplayıcısıdır. Ev idaresi, çocuk bakımı, giyecek, ve ev yapma ve döşeme terbiyesi cemi teşkilât mütehasısının uhtesindedir.

Kültür heyetleri azalarının vasıfları da kat'i çizgilerle tesbit edilmiş değildir. Aranana umumî şart bu heyetlere gireceklerin ders verecekleri muallimlerden daha yüksek bilgiye sahip olmalarıdır; çoğu Muallim Mektebi veya Darülfünun mezunudur. Aralarında kendi sahalarında muvaffakiyet göstermiş tecrübeli ticaret adamları da vardır. Heyet azaları da, muallimlerde olduğu gibi, daha ziyade şahsî hasletler ve rehberlik vasıfları bakımından seçilirler. Ruh kuvveti, inan ve ülkü coşkunluğu, terbiye işinin değerine inanmak ve bu işe kendini vakfetmek aranana en mühim vasıflardır. Kültür heyetleri yalnız öğretmekle değil temasta buldukları köylere ve muallimlere daha yüksek içtimai ve iktisadi ülküler telkin etmekle de mükelleftirler.

Kültür heyetleri Maarif Vekâleti tarafından seçilir. Vekâlette heyet faaliyetlerine bakan bir büro vardır.

Her heyetin onun teşkilât ve idaresinden mesul olan bir başı vardır. Bütün Maarif Müdürleri mıntakalarında heyetler tarafından tertip olunan enstitülere devama, bunların muvaffak olmasına manen ve maddeten yardımcı ve enstitü tarafından başlanan işleri bilâhare idameye mecburdurlar.

1927 de heyet azaları için 6 haftalık bir kurs Maarif Vekâleti tarafından tertip olunmuştu.

Heyet reisleri şu mevzular üzerinde çalışmışlardır: Terbiye esasları (şehir ve köy); mektep teşkili ve idaresi; terbiye ruhiyatı; tedris usulleri; ferdi ve cem'i sıhhat; Meksika içtimaiyatı ve köy iktisadiyatı; çocuk edebiyatı.

Köycüler ev idaresi, çocuk bakımı, elbise yapmak, ferdi ve cem'i sıhhat, Meksika içtimaiyat ve köy iktisadiyatı, köyün içtimai teşkilatlanması mevzuları üzerinde çalıştılar.

Beden terbiyesi muallimleri oyun, spor, jimnastik, ritmik hareketler ve bediiyat, spor teşkilatı dersleri aldılar.

Ziraat muallimleri ziraat meseleleri, kredi, küçük köy sanatları, Meksika içtimaiyat ve köy iktisadiyatı tetkikleri yaptılar.

Küçük sanatlar muallimleri sabun yapmak, tabaklık, sebze ve meyve muhafaza ve konservesi, mektep sanatları, siççülük üzerinde nazari ve amelî dersler gördüler.

Her mıntakaya bağlı talî mıntakada o mıntakanın kültür heyeti tarafından her sene bir enstitü yapılı. Mıntakaların büyüklüğü arazi arızalarına ve nüfus kesifliğine göre değişmek şartıyla vasatî olarak 100 mil

dılında bir murabbadır. Her heyet senede 10 enstitü yapar. 1931 de de 12 gezgin ve 2 yerli heyet bütün memleketi faaliyetleri içine almış bulunuyorlardı. Bu miktarda ihtiyaca kâfi olmadığı için bazı mıntakalarda, bazı tıllı mıntakalarda ancak iki yılda bir enstitü yapılabilmektedir. Para bulunmaz heyet sayısı arttırılmaztır.

Maarif Vekâleti heyetlerin faaliyeti ve enstitülerin idare tarzı ile yakından alâkadar olur. Zaman zaman tamimler yapar.

Enstitüyü yapmak için merkezî bir yer itina ile seçilir. Köy veya kasaba çok büyük olmamalı, ikiüç bin nüfusu geçmemelidir. Muallimleri yerleştirmek imkânı olmalıdır. Yolların vaziyeti itibariyle merkezî ve gelinip gidilmesi kolay olmalıdır. Tatbikat için bir mektep bulunmalıdır. Muallimler enstitü başlamadan ikiüç gün evvel toplanmalıdır.

Heyet muallimlere kitap iare eden bir kütüphane tesis eder. Her enstitüde beden terbiyesi, marangozluk, ev işleri, ziraat âletleri bulunması lâzımdır.

Merkezlerin seçilmesi üzerinde Vekâlet şu izahatı vermektedir:

" Şayet sadece meseleleri nazari olarak tetkik edecek ve umumî bilgi verecek olsaydık, enstitüleri şehirlerde veya kalabalık yerlerde mektep şeklinde yapmak ve muallimleri bu mekteplere getirmek belki daha iyi olurdu. Fakat, maksat bu değildir. İstedığımız enstitünün mualliminin ayağına gitmesi ve köy mualliminin çalışmaya mecbur olduğu şartlar altında çalışması, aynı zamanda bir ye-

re has meseleleri mehallinde tetkik etmektir. Bu hareket noktasından bakıldığı zaman ideal köy şartları diye bir şey düşünmeğe ve meseleleri hayali ilim prensiplerine irca etmeğe imkân yoktur. Orada taşı ile toprağıyle, eşyasiyle, çocuklarıyla ve bütün dertleriyle bir köy mektebi vardır. Heyet burada muallimlerle beraber bu mektebi nasıl daha asil ve daha verimli bir terbiye unsuru yapabileceğini tetkik ve tecrübe edecektir. Bu sebeptendir ki, köy mektebi ve muhiti enstitünün laboratuvarıdır.,,

1933 te bir tek heyetle işe başlamış ve zamanla heyetlerin adedi, çalışma tarzı, verimi ve şümlü inkişaf etmiştir. Heyetle çalıştığı köy veya mıntaka arasında müteakabil bir yardım ve elbirliğinin çok iyi neticeler verdiği görülmüştür. İlk heyet teşkil edildiği ve bu heyet köy muallimlerini işinin mihveri olarak ele aldığı zaman halkta alâka uyandırmakta güçlük çekmemiş ve birçok köylüler ziraat, sanat, ve ev kurma derslerine yazılmışlardı. Dersler amelî bir surette yapılmış ve öğretilen şeylerden halkın derhal istifade edebilmesi düşünölmüştü. Bunun neticesi olarak heyetle halk arasındaki bağıllık muhim surette arttı ve çalıştıkları muhitte devletin terbiye siyasetine inan telkin etmek; ziraat, sanat, ev kurma ve ev hayatı bilgisi vererek halkın içtimaî seviyesini yükseltmek; muhitin kültür kaynaklarını araştırmak; ve bu araştırmalarla bulunan şeyleri mekeze getirerek mektep programlarını bunların ilavesiyle zenginleştirmek kültür heyetlerinin başlıca vazifeleri haline geldi.

Devletin bugünkü terbiye politikası köyü ve mektebi " enstitü „ nün laboratuvarı addederek burada mahallî meselelerin nasıl karşılanabileceğini en umumî meseleler üzerinde yapılan nümune dersleriyle göstermektedir. Aynı zamanda her enstitünün çalıştığı muhitte bir sebze bahçesi, bir oyun ve spor bahçesi, bir eğlence ve topluluk odası, bir açık hava tiyatrosu, köy sıhhat işleri ıslahatı gibi devamlı bir eser bırakması da gözetilmektedir. Köyün inkişaf ve terakkisi yolunda müsbet hizmetler yapabilmek için enstitüyü açacak olan heyetin enstitü toplanmadan evvel köye veya kasabaya gelerek o mntaka üzerinde başlangıç tetkikleri yapması, mektep ve halkla temas tesis etmesi ve mahallî ihtiyaçlara göre muayyen işler üzerinde hazırlıklar yapması lâzımdır.

Enstitüyü açan kültür heyetiyle iştirâk eden mntaka muallimlerinin bir ay süren faaliyeti sona erdikte son gün mahallî halkın iştirâk ettiği ve muallimleriyle enstitüde temsil edilmiş olan mntaka köylerinin iştirâke davet edildikleri bir umumî eğlence tertip olunur. Bu eğlenceler mahallî halkın ve mntaka köylerinin iştirâkiyle hakikî bir bayram halini alır ve maşerî ruh ve şuurun tekevvinünde ve teşkilatlanmasında büyük rol oynar.

Bu bayramlarda millî mahsulleri ve mamulleri teşhir eden ve satan sergiler yapılır. Mntakanın en güzel atları, inekleri, tavukları, sebzeleri, meyveleri çok cazip bir şekilde teşhir olunur.

Aynı zamanda enstitüler de o za-

mana kadar yapılan işleri ve muallimlerin kendi mekteplerinde ileride yapacağı tasarladıkları işleri gösteren bir sergi tertip eder. Bu sergide mektep bahçelerinin mahsulleri, mektepte yapılmış konserveler, her türlü el sanatları masnuatı — ev eşyası, sepet işleri, toprak işleri, dokumalar, vesaire — , ve muallimlerin gelecek sene yaptıracakları el işlerinin örnekleri teşhir olunur.

Bayram gününün sabahında kasabanın spor sahasında oyunlar, spor müsabakaları ve hüneryeleri, muallimlerin ve halkın iştirâk ettiği yerli rakıslar yapılır. Bunlarda da muallimlerin gelecek sene kendi muhitlerinde yapacakları yeni faaliyetleri göstermeğe büyük bir ehemmiyet verilir. Öğleden sonra açık hava tiyatrosunda misafirlere bir perdelik piyeslerden, musikiden, ve mahallî rakıslardan mürekkep bir müsamereler verilir.

Misafirler bütün o civar ve mntaka halkıyla ileri gelen memurlardan mürekkeptir. Vali veya kaymakam, nahiye müdürleri, ora mebusları, Maarif Vekâleti yüksek memurlarından, köy terbiyesi dairesi erkânından kimseler, maarif memuru ve sair zatlar müsamerede hazır bulunur. Öğleyin misafirlere halk tarafından bir ziyafet verilir.

Bayram ve eğlence akşama kadar sürer. Bu suretle Köy Muallimleri Enstitüsünün maksadına, ruhuna, ve işine bütün mntaka halkı ortak edilmiş olur. Mekteple halk arasındaki ruh, gaye ve iş birliğinin bu suretle tekvin ve tenmiyesi Meksika kültür heyetlerinin başka yerde benzerine

rastlanmıyan çok muvaffakiyetli bir işidir.

Bu tarzda çalışan 12 heyetten bir tanesinin çalışmasını Köy Terbiyesi Müdürü şöyle anlatıyor:

" *Hidalgo Vilâyetinin Tula şehrinde, Meksiko şehrine yakın, gezgin bir heyet çalışmakta bulunuyor. Heyet oradaki çalışmasına 5 Temmuzda başlamıştır, 3 Ağustosta bitecektir. Heyet bir reisle üç mütehassıslardan mürekkeptir: Bir içtimai yardımcı, bir ziraatçi, bir köy küçük sanatları mütehassısı, bir teganni ve saz muallimi, bir beden terbiyesi mütehassısı, bir de güzel sanatlar ve elişleri mütehassısı. Bu heyet bu dört hafta içinde orada hizmeti bütün ırlıntakaya şamil olan bir Muallimler Enstitüsü yapacaktır. Orada bulunacakları dört hafta içinde köy muallimleri kültürce ve meslekçe tekâmül etmeğe büyük bir gayretle çalışacaklar; köylerinde karşılaştıkları en mühim içtimai ve terbiyevî meseleleri heyet azalarıyla beraber tetkik edecekler; programlarını zenginleştirmek için ilham alacaklar; öğretme usullerini daha canlılaştırmak hususunda heyet azalarının fikir ve tecrübelerinden istifade edecekler; heyetin Tula kasabasında yapacağı gösterme ile bir köy halkında maşerî şuur uyandırılarak ev ve köy yaşayışını yükseltmek isteğini duyurmanın yollarını öğrenecekler; kendi çalıştıkları küçük muhitlerde umumî seviyenin yükselmesi için neler yapılabileceğini amelî olarak göreceklerdir. Orada toplanmış olan köy muallimleri yeni terbiye cereyanlarını, mektep teşkilatında ve tedris usullerinde te-*

kâmülleri tetkik edecek, mekteplerini bir içtimai hizmet merkezi haline nasıl getirebileceklerini öğrenecek; kendi kültür hamulelerini arttıracak; köy muhitinin küçük sanatlarında ihtisas ve meleke edinecek; beden terbiyesi, oyun, ve spor talimleri yapacak; sanat görüşlerini ve duygularını kuvvetlendirecek ve mahallî güzel sanatları yaşatmanın ve inkişaf ettirmenin ehemmiyeti üzerinde düşüneceklerdir. Bundan başka, içtimai teşkilatlanma üzerinde esaslı fikirler ile beraber müşterek hedefli çalışma yollarında halkı idare edebilme ruhunu edinirler. Şimdi Tula'da çalışmakta olan gezgin heyet bunu mükemmel bir surette yapmaktadır. Gidip onların nasıl çalıştıklarını, vazife başında olan köy muallimlerimizi kültürce ve meslekçe yükseltmek için neler yaptıklarını gözünüzle görebilirsiniz. Eğer kültür heyetlerinin bu hizmetleri olmasaydı, çok değerli olan köy muallimlerimiz bugün günlük işlerin mihanikiyeti içinde silinmiş duygusuz, idealsiz, ruhsuz mahluklar olacaktıydı.."

Gezgin heyetlerden başka iki tane de yerli ve daimî heyet vardır: Biri Hidalgo Vilâyetinde, Meksiko şehrine yakın, öteki Miçoakan Vilâyetinin Paraço şehrinde. Bunlar muallimlerle, mekteplerle, ve bilhassa erginlerle çalışarak malumat toplarlar, çalıştıkları mmtakanın içtimai, iktisadî, ve sıhhi şartlarını ıslah ve inkişaf ettirmek için projeler ve programlar ve tecrübeler yaparlar. Köy Terbiyesi Müdürü bu heyetlerin işlerini şöyle anlatmaktadır:

" *Bu heyetlerin tesbit ettikleri va-*

kıralar üzerindedir ki, biz köy terbiyemizin gelecekteki inkişaf yollarını kararlaştırır ve tecrübenin bize muvaffakiyetli olduğunu gösterdiği ameli terbiye programımızı tatbik etmekte ve işlemekte devam ederiz.

" Aktopan'daki heyet üç senedenberi çalışmasını büyük bir gayretle ve iyi semerelerle yürütmektedir. Ziraat, küçük sanatlar, güzel sanatlar, ve elişleri mütehasısları, bir doktorla bir hasta bakıcı, bir cerrah ebe, bir eğlence ve oyun müdürü, bir musiki muallimi, bir ev işleri göstericisi, ve bütün heyetin faaliyetlerini tanzim eden bir içtimai yardımcı heyeti teşkil eder. Bu heyet azaları köy köy dolaşarak halka daha yüksek bir yaşayış isteği telkin ederler. Aktopan mintakasında çok büyük bir inkişaf vadeden gizli kabiliyetlere malik olduğu halde şimdiye kadar çok ihmal edilmiş bulunan ve bugün Meksikanın en geri, en fakir, en tahsilsiz bir kabilesi olan Otomiler oturmaktadır. Heyet burada çok derinlere giden bir içtimai inkişaf vücade getirmeğe muvaffak olmuştur. Bura halkı şimdi gerek evlerinde, gerek toplu yaşayışlarında daha iyi şartlara ve daha yüksek bir seviyeye ermiş oldukları gibi çok mümbit olmıyan topraklarının cılız mahsullerinden de daha zekice faydalanma yollarını bulmaktadırlar. Bunlardaki feci sefalet hali kaybolmakta ve çehrelerinde asırlarca çekilen sefaletin donukluğu ve ıztraplının derin çizgileri silinerek bunun yerine yaşama zevkinin parlaklığı gelmektedir. Bu mucizeyi eski misyonerlerden daha ateşli ve feragatli yeni misyonerlerin Maarif Vekâleti ta-

rafından bu köylere gönderilmiş olması meydana getirmiştir.,,

Bu iki heyetin ameli ve tecrübi mahiyette olan çalışmalarını tamamlamak üzere iki de komisyon vardır: Bunlardan biri Kırmızıderililer Komisyonu olup vazifesi muhtelif ırk gruplarının mümeyyiz vasıflarını, yaşama tarzlarını ve âdetlerini, dillerini, huylarını, itiyatlarını, ve ilâ... tetkik etmektir; öteki de Köy Hayatı Tetkikler Komisyonudur. Bu komisyon şimdiki halde memlekette mühim bir saha tutan Otomi kavmi üzerinde çalışmaktadır.

Bu tecrübe ve tetkik teşkilatının çalışmalarından daha tamam bir köy terbiyesi felsefesinin doğacağı, daha iyi işlenmiş ve tanzim olunmuş usulleri meydana çıkacağı ümit edilmektedir. Köy Terbiyesi Müdürü bu ümitleri şöyle anlatıyor:

" Biz hepimiz bu memlekette köy terbiyesi için çalıştık ve çalışmaktayız; biz bu işi içimizden geldiği ve içimize doğduğu gibi yaptık. Halk çalgıcılarımızın çok güzel söylediği gibi " kulaktan çaldık „ Eğer yaptıklarımızın ve söylediklerimizin bütününde bir nevi felsefe görüyorsanız, bu felsefe, emin olunuz, kendi kendine, mekteplerle beraber olmuş ve büyümüştür. Bu bir "a posteriori,, felsefedir, yoksa önceden düşünülmüş ve köy terbiyemiz sonradan üzerine kurulmuş bir felsefe değil. Bu felsefi görüşün iyi olduğuna kanaatimiz olmakla beraber gelecekte köy mekteplerimizi tamamiyle ilmi esaslar üzerinde şekillendirmek ve inkişaf ettirmek lüzumuna da aynı kuvvetle inanıyoruz.,,

Kısaca anlatılmış olan kültür heyetleri Meksika'nın köy terbiyesi politikasında bütün işin muvaffakiyeti üzerinde yakında âmil olan çok mühim bir rol oynamaktadır. Bu heyetlerin birinci vazifesi iş başında olan muallimleri yetiştirmektir, ve bu heyetler — 12 gezgin ve 2 yerli olmak üzere — her muallime her sene kendi muhiti içinde ve muhitinin en tipik meseleleri ve hadiseleri üzerinde temamiyle hayata müstenit amelî ve tatbiki tedrisatta bulunan bütün memlekete şamil bir " Muallim Mektebi „ vazifesini görmektedir. Bu tedrisat birçok memleketlerin Muallim Mekteplerinde olduğu gibi yalnız nazariye vermekle kalmamakta, nazariye ile beraber en muayyen ve amelî müşahedeler ve tatbikat imkânları vermek-

tedirler. Bundan başka heyetler mektep ile muhit arasında ruhî ve amelî birlik kurmakta; bir merkeze bağlı olmakla beraber coğrafi dağınıklık içinde bulunan köyler ve muallimler arasında bir birlik ruhu doğurmakta ve beslemekte; devlet terbiye politikasını muallimlere ve köylere anlatmakta, aynı zamanda köyle muallim arasında olduğu gibi her ikisi ile Maarif Vekâleti arasında da bir anlaşma vasıtası olmaktadır. Bu heyetlerin gitgide tecrübelerini arttıracakları ve bu tecrübelerden geleceğin terbiye politikasını tayin yolunda faydalanılacağı, ve bu heyetlerin toplıyacağı malzeme ile köy terbiyesi programlarının zenginleştirileceği ümit olunmaktadır.

BURSA'nın KELES KÖYÜ

Tetkik edenler: REFİK, ZİYA

TABİİ HAL

KELES, Bursa'ya bağlı, 60 K.m uzakta Uludağ'ın cenup iniş yüzünde bir nahiye merkezidir. 4 mahallesi, 195 evi, 950 nüfusu vardır. Köye bu isim köyün Romalılar zamanında "Keles,, isimli bir Tekfura ait olmasından dolayı verildiği bir rivayet halinde söylenmektedir. Köyün tarlalarında çıkan mezarlar, heykeller, tuğlalar, ev eşyaları, burasının Romalılar zamanında küçük bir kasaba halinde bulunduğunu göstermektedir.

Köy, Uludağ'ın eteklerinde bulunduğu için Osmanlılar zamanında ehemmiyet kazanmıştır. Türk akıncılarına durak, göçebelere kışlaklık yapmıştır. Yakup Çelebi vakfından bir camii, medresesi, hamamı vardır.

Köyde yabancı dille konuşan kimse yoktur. Halk, Türk ırkının, dağlı tipinin bütün güzel vasıflarını taşımaktadır.

İÇTİMAİ VAZİYET

Köy halkı çok şen ve neşeli insanlardır. Eğlenceyi çok severler. İkbaharda başlayan dış işi, hem eğlence, hem de bir çalışmadır. Yazın tarlalar köy türküleriyle çımlar.

Eğlencenin en dikkate değer şekli düğünlerde görülür. Bu mntakada düğünler üçer gün sürer. Dışardan gelen misafirlerle eğlenceler tertip

edilir. Köy meydanlarında davul ve zurna karşısında oynanılır.

Kadın erkeğin fedakâr bir yardımcıdır. Tarlada, bahçede, harmanda beraber çalışırlar. Buna da kısmen mecburiyet vardır. Çünkü, köy arazisi çok fakirdir. Çok emekle az mahsul alınır. Mevcut erkek kolları bu emeğin temin edemiyor. Aynı zamanda yaz müddeti az sürdüğünden işlerin çok çabuk görülmesi lâzımdır. Bazı seneler, harman zamanında güz yağmurları başlar. Buğdaylar harmanlarda çürür.

Kış günleri dış işi olmadığından kadınlar geceleri evlerde toplanırlar. Elleriyle yün eğirir, çorap örerken ağızları da boş durmaz, dedikodu yapırlar. Arasına böyle toplantılarda Aşıkgarip, Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin, mevlût, Muhammet Hanife kitapları okunur. Sünet düğünleri, el öpme ve düğünler kadınlar için de bir eğlence vesilesidir. Erkeklerin hayatı dışarda çalışmakla geçer. Kışın çok karlı günlerde ihtiyarlar mahalle camilerine bitişik mekteplerde (eskiden çocukların hocadan okuduğu mektepler) şuradan buradan bahseerek vakıt geçirirler. Gençler, köy kahvelerinde kâğıt ve tavla oynamakla eğlenirler. Arasına sürekle avları tertip edilir.

Çocukların hayatı kadın ve erkek hayatına uymuştur. Çocuk ailesine 4, 5 yaşında iken yardıma başlar. Bu yardım çocuğa bakmaktan başlayarak sıra ile kuzu, oğlak, öküz gütmeye dağdan odun getirmeğe, çif sürmeğe kadar yükselir. 15 yaşındaki bir çocuk bütün ağır işleri görebilir. Yalnız erkek ve kız çocuklar 5 sınıflı köy mektebini bitirirler.

Halk müteassıp değildir. Yeniliği çok severler. Cumhuriyetin yaptığı in kılâplar hep sevinçle karşılanmıştır.

Başka köylerde saç büyütmek, başı açık gezmek, bryık kesmek pek fena olarak görülürken burada lâkaydiyle karşılanır. İhtiyarlar arasında şeytana inanmak, ölüden imdat ummak gibi batıl itikatlar varsa da gençler bu gibi şeylere inanmazlar.

Kumar ve içki salgın halinde değildir. Bu mntakada evlenmek hayatın en ehemmiyetli bir hadisesi gibi kabul edilir. Gençler henüz 14, 15 yaşlarında iken nişanlanmaya başlarlar. 17, 18 yaşındaki her genç muhakkak vlenmiştir. 20 yaşında bekâr bir gence raslamak imkânsız gibidir. Bu erken evlenme neticesidir ki, boşanma hadisesi çok sık vukubulur. evlenmek her iki tarafa pahalya mal olur. Düğün masrafı için tarla, bahçe veya damdan öküz satılır.

Köylü hükümetin işlerini zamanında yapmağı bir vazife bilir. Fakat köylünün işi ekseriya geç ve zamanında görülmez. Memurlarımız köylüye iyi muamele etmesini öğrenmiş değildirlere.

Köy arazisi mevcut nüfusu zor beslediğinden, birçok kimseler, Bursa, İstanbul, İzmir gibi şehirlere iş

aramağa gitmişlerdir. Şimdi 5 kişi köyü tamamen terketmiş veziyetteler.

Köyde bir pazar bulunması, eskidenberi şehirle fazla alâkadar bulunması sebebiyle köyüm içtimaî seviyesinde hayli değişiklikler yapmıştır. Halkında duyuş, görüş, düşünüş diğger civarındaki köylere nazaran üstündür.

MAARİF VAZİYETİ

Hiçbir köy Keles kadar Büyük Harbin zararını çekmemiştir, demek mübalağa olmaz. Köy Yatı Mektebi olarak yapılmakta olan mektep yarım kalmış, şosesi 20 inci kilometrede kalmıştır.

Gün geçtikçe harap olmakta bulunan kârgir mektebin üstü Bursa Hususî İdaresinin yardımı, köylünün büyük fedakârlığıyla örtülmüş, mektep çok güzel bir köy mektebi haline getirilmiştir. Şimdi mektep 3 muallim ile idare edilir; 5 sınıflıdır. 110—120 talebesi vardır. Vasatî mezun sayısı 10—12 dir. Mezun erkek talebede yüksek tahsil için büyük bir istek vardır. Fakat fakirlik yüzünden kimse okuyamamaktadır.

Bu sene ders okutan muallimler çalışkandır. Fakat bir muallime lâzım olan metot ve bilgiden mahrumdurlar.

Mektep dışında hiç faaliyetleri yoktur. Cumhuriyet Bayramında, halka cümhuriyeti anlatacak birkaç söz söylemediklerini kalbimiz sızlıyarak öğrendik. Cumhuriyet devrinden evel halkın yüzde 10 u okuma yazma biliyordu. Kadınların yüzde 5 i okuma bilir, yazmak bilmezlerdi. Bugün okur yazar sayısı yüzde 30 u bulmuştur. Köyden, bir Bursa Lisesinin son

sınıfında, iki de Yüksek Ziraat Enstitüsünde okuyan 3 talebe vardır.

Köyde harp ve esaret dolayısıyla Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Suriye, Irak, Mısır ve Hindistan'da bulunanlar var. Gerek ticaret ve gerekse askerlik hesabıyla memleketin her tarafını gezenler pek çoktur. Köyden dışarıya çıkmamış yoktur.

Köye, Hakimiyeti Milliye, Akba-gazeteleriyle Ülkü mecmuası gelir.

Arzuhalleri köy kâtibi veya muhtar yazar. Mektupları okuma yazma bilen herkes yazabilir.

Halk Dershanelerine gidenlerin çoğu okuma yazmayı öğrenmişlerdir. Fakat gün geçtikçe öğrenenler bu melekelerini kaybetmektedirler.

Köylüler bugünkü avam lisanını bilir. Halk, yazı dilimize geçmemiş birçok kelimeler kullandığı gibi birçok Arapça kelimeleri aslından çıkmış bir halde kullanırlar.

İNKİŞAF TEDBİRLERİ

Bu sene maarif işinde bir adım daha atılmıştır. Yıkılmağa yüz tutan medresenin bazı odaları tamir edilmiş, yeniden odalar yapılmıştır. Bu suretle işe yaramaz bir halde bulunan medrese köy çocuklarına pansiyon olmuştur. Fakat daha ilerisi hakkında hiçbir tedbir alınmıyor, bilâkis köylünün içtimâî vaziyetini yükseltecek bir tedbir, bir düşünce yoktur. Şüphesiz bu iki mevzu üzerinde düşünülecek nahiyenin müdürü ve mektep muallimleridir. Bilhassa muallim, köyün bilgi ve içtimâî seviyesinde en büyük rolü oynar. Bu hususta şahit

olduğumuz bir hadiseyi canlandırmak istiyoruz:

Bursa'nın " Borakıfakılı „ köyünün Abdurrahman Şeref Bey isminde bir muallimi vardır. Bu kıymetli ve ülkülü muallim 1922—27 seneleri için de Keles'te muallimlik etmiştir. Bugün çalıştığı gibi, tam beş sene hummalı bir faaliyetle Keles'te çalışarak halka maarifi anlatmış, onu sevdirmiş, halkın içtimâî seviyesini gözle görülecek bir derecede yükseltmiştir. Geceleri gençlere mahsus kurslar açmış, köy gençlerinin körpe dimağlarına cümhuriyetin esaslarını aşlamıştır. Keles, fakir bir köy olmasına rağmen bütçesinden mektep için 150 lirayı sevinerek ayırmıştır. İşte bu sevgiyi aşılıyan A. Şeref Beydir.

Keles'in maarif ve içtimâî vaziyetinin düzeltilmesi hakkında şunları düşünüyoruz; ve bu düşündüklerimizi hakikat yapacağız: Mektepten her sene istidatlı gençler mezun oluyor. Bunlar parasızlık yüzünden okuyamıyorlar. Bunları köylü okutmalıdır. Köylü böyle çocukları şu şekilde, az masrafla lisede okutabilir.

Köylü Bursada bir ev kiralar. Mektebe devam edecek talebeler bu evde yatarlar. Aynı zamanda bir köylü kadını, köyden getirilecek yiyeceğe ait şeyleri pişirir ve çocukların çamaşırlarını yıkar. Köylü yiyeceğe para vermiyeceğinden masraf yalnız elbise ve bazı ufak tefek şeylere olacaktır. Senede 200 lira vermek, sarfetmek suretiyle 7, 8 çocuk okuyabilir. Köy gayretiyile okuyan bu çocuklar memleket hizmetinde vazife almca kazançlarının yüzde 10 unu köye terkeder-

ler. Bu para ile de gene birçok köy çocukları okur.

Köyde kalacak gençlere hayati malumat vermelidir. Bunu temin için ilk mekteplerin yanına (Köy Enstitüsü) inşa etmelidir.

Bu Köy Enstitüsü köylüye meyvacılık, hayvan bakımı, haşaratla mücadele, iyi ziraat, arıcılık hakkında çok emeli usuller gösterecektir. Aynı zamanda enstitünün küçük laboratuvarlarında demircilik, marangozluk, ziraat âletleri yapmasını öğretmelidir.

Ziraat hususundaki malumatı, muallimler verebilirler. Sanat bilgisini Sanayi Mektebinden mezun bir genç verir. Bu enstitünün Köy Kâtibi, muhtar, köy kooperatiflerini idare edebilecek kısmı bulunmalıdır.

Köy gençliğini bir "dernek,, altında toplamalı. Bu dernek gençlerin hem ruhi, hem de bedeni ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Gençlere, halka bu dernekte sık sık anluyacakları şekilde konferanslar vermelidir. Gençlere keman gibi musiki âletlerini çalmasını öğretmeli; güreşe, ava, gülle atmağa, teşvik etmeli köyde bir radyo bulunmalı; gündelik gazeteler derneğin salonunda okunmalı, ve köyün ufaklık bir kütüphanesi, dersahanesi bulunmalıdır.

Bilhassa köyde " tabii müzesi ,, yapılmalıdır. Bu müzede o mntakada yetişen ağaçlar, hububat, sebzeler teşhir edilmeli hangi hububatin hangi cins toprakta daha iyi yetişeceğini göstermelidir.

İKTİSADİ VAZİYET

Köyün tabii meşgalesi çifçiliktir. Çifçilik iptidai bir şekilde yapılmak-

tadır. Tarlalar sapanla sürülür, iki kişide pulluk vardır. Fakat bunlar da her zaman pulluk kullanmazlar. Bütün âletler yüzlerce sene evvelki iptidailiğini muhafaza etmektedirler. Çifçilik hakkındaki malumatları her günkü tecrübelerinden ibarettir. Ziraatin iptidai bir şekilde yapılması neticesi olarak alınan mahsul azdır. Köylüler çalıştıklarının mukabilini alamazlar. Köyün en zengin sayılan adamı (iki koşumu vardır, 50 kile buğday tohumu eker) ancak 250—300 kile buğday, 30—40 kile mısır, 20—30 kile arpa alır. Orta halli bir köy ailesi 50—60 kile buğday yapar. Ekseriyet 25—40 kile arasında buğday kaldırır.

Buğdaydan sonra en çok ekilen mısırdır. Mısırın arpadan fazla ekilmesi mısır tarlalarının nadas olarak kullanılmasındandır. Toprak çok fakir olduğundan her iki senede bir nadas yapılmak ihtiyacını gösterir. Nadas işi birkaç şekilde yapılır: Ya yataklar sürülerek bir sene dinlendirilir, bu şekil köye uzak olan tarlalarda yapılır, yahut mısır, nuhut, anason, burçak ekilerek bunların yeri nadas yapılır. Bu şekil de köye yakın olan tarlalarda yapılır.

Tarlaları gübreleme usulü:

Bu husus için tatbik edilen usuller de iyi değildir. Gübreler bir sene açıkta kalır. yağmur suları gübrenin şerbetini götürür; geri kalan kısmı tarlalara dökülür ki, beklenen faydayı vermez.

Hayvanları az olduğundan gübrelenen tarlalar da azdır. Köyün ufak deresi yazın kurduğundan, sulama

işi de yapılmaz. Köyün sebze bahçelerini bile sulamak için bazan su bulunmaz. Toprağın fakir olması, gübreleme işinin iptidai olması, sulama olmaması neticesi alınan mahsul çok azdır. Bir kile tohuma mukabil ekseriya 4—5 kile buğday alınır. Bazan ektiği tohumu kaldıramıyanlar da olur. Nadiren bir kile tohumdan 8—10 kile buğday alınabilir. Bu vaziyet alclâde zamanlardadır. Yağmursuz zamanlarda ektiğini kaldıramıyanlar çoktur. Köylüler 3—4 senedenberi anason ekmeğe başlamışlardır. Fakat anason fiyatlarının düşmesi, çifçiye fazla kâr temin etmemektedir. Yapılan masraf ancak çıkarılmaktadır. Köyde 2—3 kişi 150—200 kilo, 5—6 kişi 60—80 kilo, ekseriya 20—40 kilo anason yapmaktadır.

Köyde birkaç kişi kahvecilik, berberlik, bakkallık, duvarcılık, marangozluk, yükçülük, yapmaktadır. Fakat, bu sanatların hiçbirisi aileyi geçindirmez. Bunlar ancak ziraata yardımcı vaziyettedirler. Köyde hayvanların ıslahına doğru bir meyil vardır. Köylüler büyük bir fedakârlıkla geçen sene bir boğa almışlardır; fakat bilgisizlik yüzünden alınan boğadan istifade edilememektedir.

İklim şeraiti ve avarız düşünülmeyen alınan boğa bugün hiçbir iş görmemektedir. Köylüler tavuklarını ıslah etmek için geçen sene yüzlerce yumurta toplayıp Bursa Ziraat Mektebinden değiştirmek istediler. Fakat teşebbüs neticesiz kaldı. Semeresiz kalan bazı böyle teşebbüsler köylüde iyi bir tesir yapmamaktadır. Tohumları ıslah için ise hiçbir teşebbüs görülmemektedir.

Keles'in iktisadî vaziyeti komşu köylerden daha iyidir. Bunun başlıca sebebi köyde Cuma günleri kurulan pazardır. Pazarda köylünün bütün ihtiyaçları bulunur. 4—5 saatlik (25—30 Km.) mesafeden gelen köylüler getirdikleri buğdayı mısır, arpa, yumurta, muhtelif sebzeler ve meyveler satar, zarurî ihtiyaçlarını temin ederek köylerine dönerler. Köyde üç bakkal vardır. Bunlardan maada hayvanı ile gaz, tuz, şeker, muhtelif basma gibi çok şeyler getirip satan yükçüler de vardır. Dükkânlardan (şeker, kahve, pirinç, zeytin ve gazyağları, sabun, kil, tuz, kibrit, çivi, muhtelif dokuma ve basma, düğme, kalem, defter, zarf, kâat, kinin, aspirin, çocuk şekeri, üzüm, incir, fındık, fıstık, leblebi) satılmaktadır. Birkaç sene eveler kadar pazarda büyük bir faaliyet görülüyordu. Birkaç senedenberi eski faaliyet kalmamıştır.

Köyün bağlı olduğu iki merkez vardır: Biri Bursa, diğeri İnegöl. Köy, Bursa'ya bağlı olduğu için Bursa ile fazla münasebette bulunur. Fakat İnegöl'ün Bursa'dan yakın olması Bursa kadar İnegöl'le münasebette bulunmasını temin eder. Şimdiye kadar köyün iktisadî inkişafı için oldukça çalışılmıştır. Köy nahiye merkezi yapılarak iktisadî inkişafının artırılması düşünülmüş ve uzun müddet çalışılarak nahiye merkezi yapılmıştır. Gene senelerdenberi Bursa ile köyün bir şose ile bağlanması için uğraşılmaktadır. Yol keşfiyatı yapılmıştır. Yakın zamanda inşasına başlanacağını ümit ediyoruz. Yol için köylüler büyük fedakârlıkta bulunuyorlar. Eskiden hayvanların zor geçti-

ği yolları onbeşer gün çalışarak araba geçecek bir hale getirmişlerdir. Bugün Bursa'ya araba işlemektedir. Köye ilk defa kamyon gelmiştir. Üç senedenberi bu civarda kesilen ceviz kütükleri Bursa'ya taşınmakta ve köylülere oldukça para temin etmektedir. Burada bir noktaya işaret etmeden geçemeyeceğiz. Ceviz veren bütün büyük ağaçlar kesilmiş, ceviz sahipleri çok ziyan etmiştir. 5 liradan 15 liraya kadar satılan bu ağaçların ekserisi verdikleri cevizle iki senede bu parayı çıkarabilirler. Para için bunalan köylü yüreği sızlıyarak ve bile bile, hattâ yok pahasına cevizleri satmaktadır. Fen memurlarının cevizleri nasıl damgaladıklarına aklımız ermiyor. Ceviz kütüğü ticaretinden ceviz sahiplerinden ziyade tüccarlar kazanmaktadır. Köylülerin istifadesi için Ziraat Bankası yardımıyla ziraî kredi kooperatifleri beklenen faydayı temin etmemiştir. Cahil köylü kooperatifin esasını anlamamış; banka para dağıtmıyormuş diye herkes para almış, bu parayı zarurî ihtiyaçlarına ve vergisine sarfederek hiç yoktan borçlanmıştı. Bugün yalnız Keles'in Ziraat Bankasına beşbin lira borcu vardır. Kooperatifin faydasını anlatmak için çalışıyoruz. Keles'in iktisadî vaziyetinin inkişafı için şunları düşünüyoruz:

Evvelâ, Keles'e şose yapılmalı, büyük kereste ormanlarını köylü kendi hesabına işletmeli, çok güzel olan yaylalarına seyyah celbetmeli. (Keles yaylası Türkiye'nin en güzel yaylarından biridir. Bursa'dan uzak olması ve Uludağ'ın arkasında bulunması bu yaylanın kıymetini tanıtmaya

rıştır) Keles dağında mevcut olan madenleri işletmeli. (Keles dağında maden olduğu muhakkaktır. Çünkü büyük bir saha maden curufu ile kaplıdır. Romalılar zamanında veya daha eski Türkler zamanında buralarda maden işletildiğini bu curuflar isbat etmektedir. Köylülerden biri dağda 10 kiloluk bir simli kurşun madeni bulmuştur) Fakir olan toprağı sun'î gübrelerle beslemeli; mevcudu az olan koyun, keçi, inek adedini arttırmalıdır. (Bugün köyde mevcut olan hayvanların adedi: 260 koyun, 184 keçi, 102 inek) Keles merası gayet geniştir. Binlerce hayvanın beslenmesini temin eder.

SIHHİ VAZİYET

Köyün mevkii gayet iyi, havası çok sağlam olduğu halde maalesef köylülerin sıhhati umumiyetle iyi değildir. Kurulduğu gündenberi doktor yüzü görmiyen (herhangi bir iş için köye gelip giden ve köylüye hiçbir sıhhi faydası olmayan doktor beyler müstesna) zavallı köy kim bilir ehemmiyetsiz hastalıklar yüzünden ne kadar insan kaybetti?. Ufak bir tedavi ile önüne geçilecek hastalıklar bakımsızlık yüzünden daimî dert halini alır. Müzmin baş ve karın ağrısına, çok tesadüf edilir. Köylülerin ekserisinin dişleri genç yaşta harap olmağa başlar. Diş bakımı hakkında hiç malumatları yoktur. Köyün ufak deresinin vücade getirdiği birikintiler yüzünden birçok kimseler sıtma-tıdır. Sıtma kinin ve sıtma hapları ile tedavi edilir. Faal bir nahiyeye müdürünün himmetiyle sıtmanın önüne kolayca geçilebilir. Verem, frengi,

belsoğukluğu gibi hastalıklara pek az raslanır. Yakın zamana kadar bütün hastalıkları kocakarı ilâçlarıyla ve okutmakla tedavi etmeğe çalışırlardı. Bugün bu zihniyet tamamiyle kalkmıştır. Hastalananların ekserisi Bursa'ya Ahmet Vefik Hastahanesine giderler.

Burada Halk Fırkasının köylüye yaptığı iyiliği zikretmek istiyouz:

Doğrudan doğruya hastaneye müracaat eden köylülerin birçoğunu kabul etmiyorlar. Kabul olunmayan hastalar Halk Fırkasına müracaat ediyorlar ve Fırka vasıtasıyla hastahaneye müracaatlarında kabul ediliyorlar. Halk Fırkasının bu yardımı köylüleri çok memnun etmektedir.

Köy evleri çok gayrı sıhhi'dir. Evlerin altında bulunan ahırlar, odaların küçük pençereleri, lağım teşkilâtının bulunmaması evleri gayrı sıhhi hale koyar. Bir evde ikiüç oda, bir eşya mağazası, bir odun deposu, bir oda, ve bir de dam bulunur.

Köylülerin yiyeceklerinin ekserisini hamur yemekleri teşkil eder. Sebze, et yemekleriyle muhtelif tatlılar da yapılır. Köylüler giyeceklerinin ekserisini kendileri hazırlarlar.

Köy suları muayene edilmediği için ne dereceye kadar iyi olduğu bilinmiyor. Hepsinde kireç olduğu muhakkaktır. Köyde iki kuyu vardır; kuyu suları temizlikten başka bir yerde kullanılmamaktadır.

MUALLİMLER MECMUASI

İstanbul Muallimler Birliği tarafından uzunca bir aralıktan sonra tekrar neşrine başlanan ve yeni bir hızla yola çıkan bu mecmuadan Türk muallimleri arasında bir fikir ve duygu bağı olmak, Türk muallimlerini inkılap hizmetinde teşkilatlandırmak yolunda büyük verimler bekler ve mecmuayı ÜLKÜ'nün bütün muallim okurlarına tavsiye ederiz.

AYIN TARİHİ

Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından uzun bir aradan sonra tekrar neşrine başlanan bu mecmua ayın dahilî ve haricî hâdiselerini vesikaları ve akisleriyle tesbit etmekte olmak itibariyle her kütüphanede bulunması iycap eden bir müracaat kitabıdır.

SERVETİFÜNUN

Memleketin bu en ömürlü mecmuasında her hafta birçok güzel yazılarla beraber haftanın en mühim havadisleri resimleri ile bulunmaktadır.

KÜLTÜR

İzmir'de on beş günde bir çıkmakta olan bu Kültür mecmuasını okuyucularımıza tavsiye ederiz.

VARLIK

Hükümet merkezimizin on beş günde bir çıkan bu güzel ve kıymetli sanat ve fikir mecmuasının yirminci sayısı da çıkmıştır. Her sayısında biraz daha tekâmül göstererek memleketin sanat, fikir ve ilim sahalarında en salâhiyetli imzalarını sayfalarında toplamaya muvaffak olan bu mecmua bugünkü edebiyat cereyanlarımızı takip etmek isteyenler için müracaat edilecek bir membadır. Bütün okurlarımıza tavsiye ederiz.

YENİ KİTAPLAR (*)

CÜMHURİYETİN ON YILINDA GİRESUN TİCARET ODASI

S. 326

Işık Matbaası, Giresun

İNKILABIMIZ İDEOLOJİ REALİTE

Dr. MENEMENLİ ETHEM

S. 73, F: 30

Türkiye Matbaası, İstanbul

EGE GÜNÜ

ŞEVKET SÜREYYA

S. 93 (büyük kıta), F: 50 K.

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Ankara.

KORKU (Küçük Hikâyeler)

SADRİ ETEM

S. 190, F: 50 K.

Remzi Kitaphanesi, İstanbul

(*) Burada ÜLKÜ'ye gönderilen kitaplardan mecmuamız şiarlarına uygun görülenler ilân olunur.

